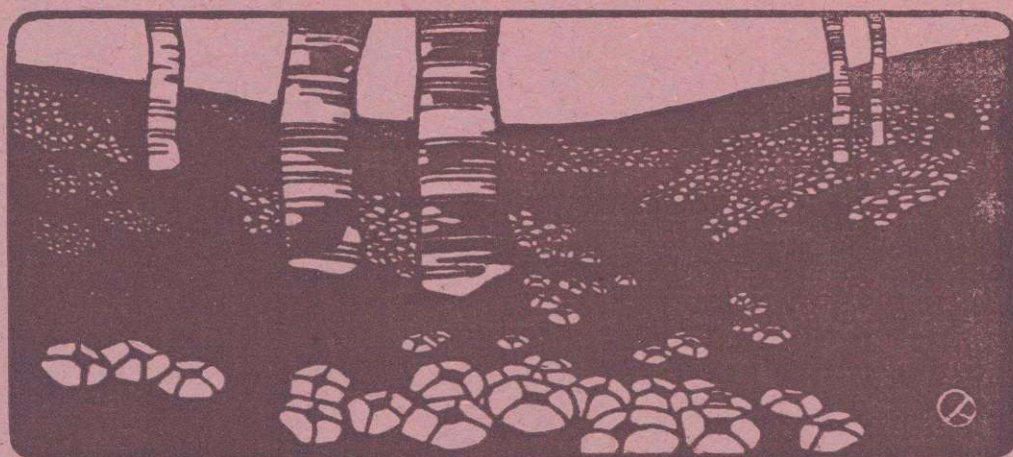


# DOM IN SVET

**KNJIŽEVNOSTI**

**UMETNOSTI ::**

**Letnik 27 – Štev. 6**

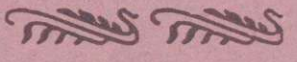
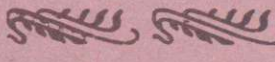




# Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

---

## VSEBINA.

|                                                                                              |     |                                                                                                                                                                                           |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| F. S. Finžgar: <b>Veriga</b> (Konec) . . . . .                                               | 173 | <b>Književnost</b> . . . . .                                                                                                                                                              | 196 |
| Jos. Dostal: <b>Pota modernega slikarstva</b><br>(Dalje) . . . . .                           | 178 | <b>Glasba</b> . . . . .                                                                                                                                                                   | 199 |
| Ivan Cankar: <b>Črtice</b> . . . . .                                                         | 182 | <b>To in ono</b> . . . . .                                                                                                                                                                | 200 |
| Adolf Ivančič: <b>Leonid Andrejev</b> . . . . .                                              | 184 | <b>Drobiž</b> . . . . .                                                                                                                                                                   | 207 |
| J. Lovrenčič: <b>Fragmenti iz »Trentarskega študenta«</b> . . . . .                          | 188 |  <b>SLIKE.</b>  |     |
| Jos. Vrečko: <b>Iz cikla: Evangeljski motivi</b> . . . . .                                   | 190 | Umetniške priloge: M. Liebermann: Predice. —                                                                                                                                              |     |
| Leopold Turšič: <b>Čebelarska romanca</b> . . . . .                                          | 190 | M. Liebermann: Židovska ulica v Amsterdamu.                                                                                                                                               |     |
| Narte Velikonja: <b>Stric</b> (Konec) . . . . .                                              | 191 | — C. Pissarro: Pošta. — Joz. Israels: Šivilja. —                                                                                                                                          |     |
| Dr. A. Breznik: <b>Razvoj novejšje slovenske pisave pa Levčev pravopis</b> (Dalje) . . . . . | 193 | Vincent Van Gogh: Planjava pri Arlesu. — Vincent Van Gogh: Tobakar.                                                                                                                       |     |
|                                                                                              |     | Sanje gospoda Povprečnika . . . . .                                                                                                                                                       | 208 |



---

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca. — Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v Katoliški Tiskarni.

Urednik: **dr. Izidor Cankar** v Ljubljani, Marijanišče. — Založnik in lastnik: **Katoliško tiskovno društvo.** — Tiska **Katoliška Tiskarna** v Ljubljani.



## F. S. FINŽGAR: VERIGA.

Drama v treh dejanjih.

### Tretje dejanje.

**Pozorišče:** Prostor sredi vasi. Na desni strani v ospredju odra je Markova hiša, ob hiši na desno od vrat klop. Na levi strani, bolj v ozadju, Mejačeva hiša. Vštric z njo v smeri njenega zidu proti ospredju ograjen vrtič. Sredi odra visoko drevo. V ozadju vzvišen breg, ograjen s polpodrto ograjo. V daljavi planine. Mimo Mejačevega vrtiča in drevesa vodi pot, ki izginje za Markovo hišo. Solčno jutro.

#### Prvi prizor.

**Mejač** (na tnalu med hišo in vrtičem ostrí količke; nekaj narejenih že leži ob tnalu na tleh. Ko količek priostri, ga dvigne proti Markovi hiši, požuga). Danes se izkaže. (Nato ga vrže na tla in seže po drugem.)

#### Drugi prizor.

**Liza** (pride iz hiše, ima cajnico in pralico; obstoji pred možem, ki se ne ozre in seka dalje). Kaj boš s količki?

**Mejač.** Kdovekaj?

**Liza.** Čemu režiš, ko te lepo vprašam?

**Mejač.** Za natič ne bodo.

**Liza.** Stebri za kozolec tudi ne, to sama vem.

**Mejač.** Če veš, zakaj vprašuješ?

**Liza.** France!

**Mejač** (preneha za hip in jo pogleda). No?

**Liza.** Povej mi, zakaj si tak?

**Mejač.** Zakaj neki? Zato, ker sem.

**Liza.** Zato, seveda zato. Saj dobro vem. Te tožbe in pravde! Sam hudobec je zvaril to verigo. — Da si jo privlekel k hiši!

**Mejač.** Privlekel. — Ali mi je ni prisodila cesarska pravica? Ali niso sodniki sodili: Ukradel si jo, Marko. Vrne jo. — Ali ni potemtakem moja?

**Liza.** Ni ne tvoja, ne Markova. Naj sodijo sodniki, kakor hočejo. Od samega tega spodnjega je, da veš. Še spati mi ne da, odkar je ta zdraha pri hiši. Zares. In še je ne bo konec te hudobe.

**Mejač.** Danes bo vsega konec. Ti količki bodo pokazali, kaj je moje in kaj ni. Ne bo vozil križem po našem in mi odjedal njiv. Pol naše brazde je odrezal, ko je oral za proso. In drevesa mi bo obsekaval, kakopa. Pogledj maslenko! Same rogovile so jo, tako jo je oklestil. In komisijo je dvignil. Naj jo le, ko ima preveč. Deset let ga bo bolela.

**Liza.** Ali pa tebe. Kdaj se pa vidi pravdi konec? Vsak pravi: Takole, pa takole in takole — nazadnje pa ni takole, ampak vse drugače. Sedaj si dobil pravdo ti, danes te morda užuga Marko. Priče drže z njim.

**Mejač** (zasadi sekiro v tnaló). Tak ne klepetaj sama zoper sebe. Ali me nisi silila? Toži, le toži, si gonila venomer. Sedaj pa (jo oponaša) takole, pa takole in nič se ne ve. — Ho, dobro se ve. Pravica je zmagala prvič in bo drugič in bo tretjič. Mora.

**Liza.** Hm, pravica, ki je nikjer ni. Povem ti, France, da me skrbi. Zakaj morebiti se le motiš zaradi verige.

**Mejač** (izpuli sekiro in vnóvič zasadi v tnaló). Motim? Torej že ti vlečeš z nasprotnikom? Dobro, kar pričaj in prisezi zoper mene, bo najlepše.

#### Tretji prizor.

**Janez** (zaspano zdeha, klobuk na čelo, roke v žepu, pride skozi vrata in obstoji ob zadnjih očetovih besedah pred njima). Spet prepír.

**Mejač.** Molči. (Zaničljivo.) Tak gospod sin, ki leži do osmih, naj drži pri Mejaču jezik za zobmi.

**Liza.** Če ga pa boli glava.

**Mejač.** Kaj bi ga ne, ko se pretepa ponoči z Gozdaščani za tistole deklino. (Pokaže na Markovo hišo.) Fant, pomni, če ne nehaš, se poberi kamorkoli.

**Janez.** Vi se preteplate v pravih s stotaki, mi pa s pestmi, saj je vseeno.

**Liza.** Janez, ne jezikaj očetu.

**Mejač.** Jaz se poganjam za pravico, ti pa za žensko, ki jo ima že drugi.

**Janez.** Sedaj je še nima.

**Mejač.** Čeprav ne. Toda vedi, da ti ne boš s to nikoli na Mejačevem; rajši požgem, kakor da bi se ta košatila pri nas.

**Liza.** Bog in sveti Florijan, France, ne kliči ognja!

**Janez.** Če pojde tako, kot se je začelo, morda ne boste imeli kaj požigati.

**Mejač** (pograbí količek). Fant!

**Liza.** Kriste, tukaj na vasi. Janez, zgubi se! Pojdi in nakosi za krave.

**Janez** (malomarno odžvižga za hišo).



**Mejač** (ga osorno spremlja z očmi, potem vrže količek na tla). Jaz mu posvetim, falotu. (Začne pobirati količke v naročje.)

**Liza**. Vidiš, fanta je tudi obsedlo. Še piti bo začel.

**Mejač**. Jaz ga nisem učil, kaj mi mar.

**Liza**. Za božjo voljo, če ne bo tebi mar, komu naj bo? Saj pravim, da je moralo priti to nad nas.

**Mejač**. Molči in poglej. Že spet nastavlja ušesa. (Pomigne proti Markovi hiši, kjer je prišel izza ogla Primož in sedel na klop.)

**Liza**. Živa pošta. (Oba mu obrneta hrbet.)

**Mejač** (zbira količke in naroča ženi tiše). Liza, jaz nesem sedaj te količke na ozare k njivi, potem se vrnem, da grem in pripnem verigo k vozu pod kozolec, kjer mi jo je Marko ukradel. Če pride tačas komisija, pošlji hitro Ceneta pome.

**Liza**. Zakaj pa k vozu verigo?

**Mejač**. Da bo sramota večja, ko je tako tiščal: »Vse na lici mesta, vse na lici mesta.« Torej Ceneta!

**Liza**. Bom. (Prikima. Mejač odide za hišo, Liza v vrtič in se skloni k pletvi tako, da jo občinstvo vidi skozi ograjo.)

#### **Četrty prizor.**

**Primož** (sam, riše s palico po tleh; ko je Mejač besede »kradel« in »na lici mesta« nalašč glasno govoril, je starček z mimiko naznanjal, da je razumel). Tam greh — tukaj greh, tamkaj jeza — tukaj jeza, po vsej vasi jeza. O Bog! (Pavza. Se nasloni nazaj, zapre oči in citira.) Glej, molijo in postijo se, pa se zraven pravdajo in prepirajo in bijejo s pestmi neusmiljeno — — O Izaija! (Umolkne, ko se zasliši iz hiše prepir.)

**Marko** (v hiši). Tega ne trpim več.

**Micka** (od znotraj). Česa ne trpite? Mene, o, saj vem, mene ne morete več. Zato pa pojdem.

#### **Peti prizor.**

**Marko** (odpre vrata). Le pojdi! Odprto ti je na stežaj. Kar hodi!

**Micka** (si otira oči, ko pride skozi duri, ki jih drži Marko odprte). Saj vem, zakaj je to.

**Marko**. Jaz tudi vem. Zato, ker si pozabila na četrto božjo zapoved.

**Micka**. Nisem je pozabila in tudi vem, da tega ne pravi, da bi oče hčer prodajal.

**Marko**. Prodajal? Pomni, kaj mi očitaš.

**Micka**. Zakaj me silite Boltežarju, ki ga ne maram in ga ne vzamem, če ima deset gruntov.

**Marko**. Nihče te ne sili. Ali če imaš pamet, se ne boš obesila na pretepača, ki mirne ljudi napada ponoči kot tolovaj. Če pa nimaš pameti, potem kar tja pojdi. Nimaš daleč. (Zapre vrata in izgine v hišo. Micka se obotavlja na oglu hiše.)

#### **Šesti prizor.**

**Primož**. Micka!

**Micka** (si otira solze in nič ne odgovori).

**Primož**. Micka!

**Micka**. Oče, jaz pojdem od hiše.

**Primož**. Ne pojdeš, ljuba moja. Ne veruj, da te Marko preganja. Njega preganja jeza in sovraštvo, in nas preganja, vidiš, to je, Micka. Tudi tebe in Janeza preganja. Micka, potrpi, danes bo konec vsega, mora biti. Micka, ne hodi in potrpi.

**Micka**. Dovolj sem že prestala. Saj ne veste, kako trpim, ker nočete vedeti, nobeden noče, tudi Vi ne. Da mi je še huje zavaljo tega. Danes mora biti konec, prav imate. Svet je velik, jaz pojdem.

**Primož** (vstane). Nikamor ne pojdeš.

**Micka**. Nalašč, prav nalašč pojdem, ker tu ne strpim več. Ljudi me je sram, domačih me je sram, saj si v cerkev ne upam.

**Primož**. Sram, zakaj bi te bilo sram? Ti nisi nič kriva.

**Micka**. Saj zato grem s poti.

**Primož**. S poti? Nisi nikomur na poti, Micka. Jeza in sovraštvo nam je na poti, to, to. In če trpiš po nedolžnem, misliš, da jaz ne? Ali povem ti, danes bo konec.

**Micka**. Bogve. Morda le nov začetek.

#### **Sedmi prizor.**

**Radgand** (pride s košem na hrbtu po poti izza Markove hiše). Micka, vsa si objokana, lej je no!

**Micka**. Radgand, službo mi dobite.

**Radgand**. Zate deset, če jih hočeš.

**Micka**. Le kar koj.

**Primož**. Radgand, ne podpihuj je!

**Micka**. Nič se ne menite, Radgand, jaz moram — moram odtod.

**Radgand**. Primož, pustite Micko; če hoče in mora, naj gre.

**Primož**. Nihče je ne mora.

**Micka**. Seveda ne. Ali niste sami videli, ko so me spodili od hiše? Kar poiščite mi službo, Radgand.

**Radgand**. Tako, tako, Micka. Kot nalašč. Županja išče prve dekle. Še danes mi je naro-



čala zanjo. Precej grem nazaj in te napovem.  
Po dvajset kron ti plača, še več, samo da prideš.  
Micka. Dobro, le napovejte me. Jaz navežem  
takoj obleko. Še danes se preselim.  
Primož. Ne boš se.  
Radgand. Če le hočeš.  
Micka. Pa se bom. (Se naglo obrne za hišo.)  
Radgand (kliče za njo). Tako, par kronic mi  
že daš, Micka, tako, kajne?  
Primož. S palico ti dam, potepenka ti taka.  
Radgand. Kruhek je kruhek, tako kaj, Primož.  
Grem koj k županji. Z Bogom!

#### Osmi prizor.

Primož (ko je gledal srdito za Radgand, seda).  
Da, konec bo. Bog mi odpusti, sedaj je sklenjeno.

#### Deveti prizor.

Janče (priteče krog hiše). Očka, roj, roj!  
Primož. Ne bo roja, Janče.  
Janče (ga prime za roko). Pojdite! Strelec bo  
rojil ali pa medved. Morda oba. Tako plešejo  
po končnici in troti kar brenče.  
Primož. Ne bo rojil, samo praše se. Janče,  
semkaj sedi.  
Janče (sede na klop). Ali bi Vam bral?  
Primož. Ne, nekaj drugega boš naredil. Samo  
Ceneta bi še rad. Ali si ga kaj videl?  
Janče. Saj je bil z mano pri ulnjaku. Veste, se  
skrivala, ko so tako hudi. Midva nisva nič.  
Primož. To je lepo, Janče. Le ljubita se. Steci  
po Ceneta.  
Janče. Precej! (Steče za hišo.)

#### Deseti prizor.

Primož. Tako bo. Po verigo ju pošljem. Nedolžna otroka naj jo strgata, ki se vari od greha do greha. — Stari nočejo, ne Marko, ne France, oba napuha polna. Kači odrežemo glavo, potem bo mir, mir tamle v krnici.

#### Enajsti prizor.

Janče (s Cenetom). Rojil bo, je-li Cene?  
Cene. Kar buče, očka.  
Primož. Naj roji, ne bo ušel. Vaši in naši so v jezi. In zakaj?  
Cene. Zavoljo tiste verige.  
Primož. Dobro si odgovoril. Zavoljo verige. Zato bomo pa mi to verigo skrili, da bodo spet prijatelji.  
Janče. Dajmo jo. Naša mama so rekli, da bi jo v krnico vrgli.

Cene. Vrzimo jo. Da se bova vsaj spet smela igrati skupaj.  
Primož. Cene, ali veš, kje je?  
Cene. Za pečjo jo imajo, s tistim starim kožuhom je pokrita.  
Primož. Pojdita ponjo in mi jo skrivaj prinesita. Kar v ulnjak jo denita.  
Janče. Pojdiva, Cene, tamle za vrtom naokrog.  
Cene. Le brž. Ni nobenega doma. (Gresta mimo vrtiča, kjer pleve Liza, ki se je odmaknila od plotu, da je ni bilo videti.)  
Liza (hipoma stopi k ograji). Cene, kam greš?  
Janče. Z mano gre, so naju Primož poslali.  
Liza. Kdo je tebe kaj vprašal?  
Primož (vstane). Liza — — —  
Liza. Vi svoje otroke gonite, kamor hočete. Naše bomo sami. Cene, semkaj. Tukaj sedi za hišo in čakaj, če te pokličem.  
Cene (jokaje odide k materi).  
Janče (se vrne k Primožu). Očka, ali naj sam —  
Primož. K ulnjaku pojdi. (Janče odide.)

#### Dvanajsti prizor.

Marko (stopi izza hiše, v rokah ima rovnico; pred vrati obstane, jih napol odpre in kliče). Mina, jaz grem na ozare. Če bi kaj prišlo, me pokliči. (Zadene rovnico na rame.)  
Mejač (pride iz hiše, nese verigo). Liza, sedaj grem.  
Liza. Je že dobro.  
(Sosedata se srečata sredi odra. Marko ima rovnico na ramih, Mejač vleče verigo nalašč po tleh, da rožlja. Nič se ne pogledata. Ko sta par korakov oddaljena, dvigne Mejač verigo in poropota z njo. Marko se ozre, dvigne rovnico in nameri, pa jo povesi in pljune. Nato odideta vsak v svoji smeri: Mejač na desno, Marko ob vrtiču na levo. Na odru ostane Primož, ki se dvigne in zre v smeri za Mejačem. Liza pride iz vrta in postoji nekoliko na pragu ter srepo motri Primoža. Ko se pogleda srečata, odide Liza v hišo.)  
Primož. Tako je bolj prav. Otroka ne bosta segala v to blato. Ne smeta, in jaz sem bil pohujšljivec. Ne bom. (Se vzravna in dvigne prste.) Sam naredim konec, pri Bogu, da ga naredim. (Se hipno sključi in naredi par korakov za Mejačem; se spet ustavi.) Tamle (kaže na krnico) bo pokopan greh. (Odide trudnih korakov.)

#### Trinajsti prizor.

Micka (pride iz hiše in nese velik zveženj obleke, ki ga dene na klop in se nasloni nanj). Hudo je, huje, kot sem mislila.  
Mina (obstoji na pragu in si briše oči s predpasnikom). Micka? Ali si res taka?  
Micka (gleda v tla). Mati, jaz ne morem drugače.  
Mina. Ljubi Bog, takole v jezi greš od hiše.



Micka. V žalosti, ne v jezi.

Mina. Micka, na pragu te prosim, tvoja mati te prosim: Vrne se in ne hodi od hiše.

Micka. Ko pa ne morem živeti tukaj. Vsak pogled me preganja: Očetov, Vaš, sosedov. Oh, mati, jaz Boltežarja ne maram in ne vzamem, rajša se pogreznem pod zemljo.

Mina. Micka, to se ti le tako zdi. Saj te nihče ne sili.

Micka. Ali mi niso pokazali skozi duri zaradi tega? — Najbolje je, da grem.

Mina. Kolikokrat sem ti že rekla: Ne jemlji vsega takoj za zlo. Ko veš, kakšen je on, koliko trpi. Potrpi, jaz tudi potrpim.

Micka. Ne morem, mati, res ne morem več.

Mina. Kesala se še boš. Tudi v tuji hiši ti ne bodo na rožicah postlali.

#### Štirinajsti prizor.

Radgand (pride po poti, koder je bila odšla). Prav, Micka. Tako, tako, sem že bila pri županji. »Kar pride naj,« je rekla. Z obema rokama te sprejme.

Mina. Sram te bodi, Radgand, da nam odvajš otroke. Namesto da bi jih odvracala, jih še podpihuješ. To je grdo.

Radgand. Povej, Micka, če sem te kaj hujskala. Nič je nisem, da veš, Mina. Tako, tako pravim: Če ne morete biti skupaj, pojdite narazen. Micka, še danes se vdinjava.

Micka (vstane in dvigne zveženj). Pojdiva, Radgand. Z Bogom, mati!

Mina. Micka, pomni to uro, ko ne bo več prahu od mojih kosti, jo boš še obžalovala. (Si zakrije obraz in odide v hišo.)

#### Petnajsti prizor.

Radgand. Micka, materi je žal tebe, tako, nič ne jokaj, saj povsod jokajo, ko se ločijo. Pa se povsod potolažijo, tako, kajne? Jaz skočim sedaj še po nekaj jajčkov za županjo, mi je naročila zanje, ti pa pojdi tačas v mojo bajto in me počakaj, da ne boš tukaj na zobeh, tako, kajne, koj pridem. Pod pragom je ključ. Sicer se pa ne boš primožila k županu, Micka, na mesec se vdinjava, ne za celo leto. Tako, da se lahko vrneš. Koj, koj pridem. (Radgand odide naglo čez oder na levo.)

#### Šestnajsti prizor.

Micka. Ah! (Ozre se še enkrat na domačo hišo. Potem postavi zveženj spet na tla, si obriše oči, spravi robec v žep in si popravi ruto na glavi. V tem prižvižga Janez po poti, koso na ramih.)

Ko ga Micka zagleda, prime naglo zveženj in hoče mimo Janeza.)

Janez. No, Micka, kaj neseš balo šivat za Gozdašnico?

Micka. Naj nesem kar hočem, tebi nič mar.

Janez. Eno malo mi je že mar, če si mi dve leti lagala.

Micka (ki je že par korakov mimo njega, se hitro okrene). Lagala? Mar si ti meni, ne jaz tebi.

Janez. Jaz? No, lepa je ta. Ali se jaz ženim, ali se ti možiš na Gozdašnico, to bi rad vedel.

Micka. Jaz ne, če se ti, se le daj. (Čezdalje bolj razburjena.) Vidiš, tako daleč si me pripravil, ko si obetal in obetal, da si moram iskati kruha po svetu. Od hiše grem, da veš, služiti grem zavoľjo tebe. In še lagati moram. Vsakemu lažem, da grem zato, ker mi silijo Boltežarja, ki ga nočem za vse na svetu ne, ampak samo zato grem, ko ne morem in ne maram biti tukaj pred tvojimi očmi, ki so me zvodile, pred tvojimi ustmi, ki so mi lagale — ne morem in nočem. O, le poišči si jo, vsa sreča ti mora biti ukleta, moje trpljenje ti jo bo uklelo in moje solze, da veš — — —

Janez (stopi k njej, ki se mu umika in ga ne pogleda; že med njenimi očitki jo pogovarja). Micka! Micka! — Ti se motiš. Tudi jaz sem se motil in sedaj je vse dobro. Sram me je bilo, ker sem pil, in pil sem, da bi me ne bilo sram. Sedaj je konec. Micka, ná mojo roko, da bom izpolnil, kar sem obljubil. In če greš ti od hiše, grem še jaz. Okoli sveta, če hočeš.

Micka (si spet otare oči). Nočem obljub, skaži se v dejanju. (Odhaja.)

Janez. Saj se tudi bom. Boš že videla. (Stoji in gleda za njo.) Z Bogom, Micka! — (Kratka pavza. Janez se veselo okrene.) Sedaj sem vesel, kot ptica na veji. — Ne mara ga! — Micka, ti si zlato. Micka, ti si ena sama in nobena več. (Še enkrat pogleda za njo, zadene koso in gre. Na Markovih vratih se prikaže Mina, ki je že koncem govora oprezovala skozi duri.) Dober dan, botra. Je Micka šla? Prav ima. Tudi jaz pojdem. Kdo bi živel v teh prepirih?

Mina (se umakne v vežo in mu nič ne odgovori).

Janez. Le bodite jezni. Jaz nisem na nobenega jezen. Sedaj še na Boltežarja ne več. Če bi ga srečal, pa ga objamem, presneto, da ga.

#### Sedemnajsti prizor.

Marko (se vrača s polja; ko zagleda Janeza, se namršči in povesi oči).



J a n e z. Bog daj srečo, boter.  
M a r k o (zareži). Ne draži me. (Gre hitro mimo.)  
J a n e z (zapoje samo eno vrstico). Kadar boš vandratišel, prid' mi povedat... (Izgine za Mejačevo hišo.)

#### Osemnajsti prizor.

M a r k o (se ozre zaničljivo za njim, potem reče Mini, ki je prišla na prag). Še danes je pijan. Ali si ga videla?  
M i n a. Mene je tudi nagovoril in je rekel, da gre služiti, kakor je šla Micka.  
M a r k o (naglo). Ali je res šla?  
M i n a. Zares. Pri županu jo vdinja Radgand.  
M a r k o. Radgand? Že dobro. Še danes našuntam Tomažina, da spodi to gostjo iz bajte. In po Micko grem še nocoj in jo priženem domov. Bom videl, če ima oče še kaj oblasti, ali ne. Premalo je je, trme trmaste.  
M i n a. Pusti Radgand in ne znašaj se nad njo, ko veš, kakšen jezik ima ta ženska. V devetih farah nas obreče. Po Micko pa le pojdi. Mejačev bo bil za njó, ko ne bo nikogar, da bi pazil.  
M a r k o. Kakor sem rekel, še nocoj. In če ji župan da poselsko knjižico brez mene, ga tožim in pri seji ga napadem. — Ali prič še ni bilo, Tomažina in Drnolca?  
M i n a. Ne še.  
M a r k o. Pripravi mi vode, da se umijem. Komisija mora vsak čas priti.

(Odideta v hišo.)

#### Devetnajsti prizor.

P r i m o ž (prihaja od desne, kamor je bil odšel za Mejačem. Noge mu klecajo, z velikim naporom se podviza in drobno prestavlja palico. V levici nosi verigo. Upehan hrope, ko pride sredi odra. Za hip se ustavi. Nato se obrne proti podrti ograji ob krnici. Hropeč izgovarja.) Konec... Konec... Tamle boš pokopana, ti kača — ti začetek — ti izvirni greh vsega greha. (Roka mu drhti, da veriga rožlja.)

#### Dvajseti prizor.

M e j a č (prihaja za Primožem in ga oprezno zasleduje. Ko se Primož bliža krnici, izpregovori skozi zobe.) Kaj? Kaj? V vodo jo vrže? — Aha, da mu sin ne pogori še drugič — — (Ko je Primož že prav ob robu in zavihti verigo, plane Mejač k njemu in zakriči.) Stojte!  
P r i m o ž (se plašno okrene in zakriči). Ne boš je dobil — konec — konec! Náte! (Zavihti verigo visoko, Mejač stegne za njo roko, Primožu

pade palica iz rok, opoteče se in pade čez rob z verigo vred.)

M e j a č (zamahne z roko, kot bi ga lovil, nato silno zakriči). Pomagajte! (Za hip se skloni čez rob, potem zbeži preko odra do Markove hiše.)

Marko, Marko! Pomagajte!

M a r k o in M i n a (na prag).

M e j a č. Pomagajte! Oče so padli. Pomagajte!

M a r k o in M i n a. Oče? Kam?

M e j a č. Brž vrv, drogove. V krnico so padli, tonejo. Brž! (Odbeži za svojo hišo po drog, Marko se vrne v vežo po vrv.)

M i n a (steče k robu). Jezus Marija! Se že potapljaajo. Pomagajte!

M a r k o (iz hiše z vrvjo).

M e j a č (izza vrta z drogom).

(Oba hitita čez oder.)

L i z a (prihiti k robu). Kaj je?

M i n a. Oče so v krnici. Moj Bog!

C e n e (priteče za materjo, joka in se prime Lize za krilo).

J a n č e (prihiti izza hiše in poklekne na rob. Joka.) Očka, očka!

M i n a (ga potegne nazaj). Še ti mi padeš. (Ga obdrži za roko.)

J a n e z. Za božjo voljo, kaj se je zgodilo?

M i n a. Oh Janez, oče tonejo.

J a n e z. Primož? Ni mogoče. Pónje! (Hitro sleče suknjič, telovnik, vrže klobuk stran in sezuje čevlje, nato sede na rob.)

L i z a. Janez, nikar. Vrtinec te požre.

J a n e z. Ne bo me. (Zdrsne čez rob.)

R a d g a n d. Kdo je? Kaj je? (Je nihče ne pogleda.)

J a n č e (joka in kliče). Očka, očka!

R a d g a n d. Oh, oh, po Micko!

J a n e z (iz krnice). Na dnu so. Otípal sem jih. — Vrv!

M e j a č. Ná, drog!

M a r k o. Primi se!

L i z a. Spet se je potopil. Utone mi. Janez, Janez!

(Vsi gledajo v krnico in jokajo.)

#### Enaindvajseti prizor.

T o m a ž i n (prihiti z Drnolcem). Kaj se je zgodilo?

M i n a in L i z a. Oče Primož so v vodo padli.

T o m a ž i n. Bog se usmili.

D r n o l e c. Pomagat!

(Odhitita čez oder.)

M i n a. Janez jih že ima.

L i z a. So že rešeni.



M i n a. O Bog, mrtvi. (Joka glasneje.) Po luč!  
(Odhiti v hišo.)

L i z a. Tomažin, Tomažin, ali so še živi?

T o m a ž i n (od spodaj). So že v večnosti.

M i c k a (prihiti, koj za njo bolj počasi Radgand).  
Ali je res, botra?

L i z a. Tamkaj leže na produ. (Pokaže s prstom.)

M i c k a. Mrtvi! (Zajoka in poklekne k otrokoma.)

L i z a. Janez je planil kar tu doli ponje, pa je bil  
že prepozen.

M i c k a. Oh, oče!

(Mina pride s prižgano rdečo svečo, močje drug za drugim  
na oder.)

T o m a ž i n. Kako je vendar zašel v vodo?

M e j a č. Po verigo je prišel k mojemu vozu in  
jo hotel tu utopiti.

T o m a ž i n. Ko bi jo bil že prej.

M e j a č. Jaz sem ga z njive opazil in sem tekel  
za njim in sem zavpil: »Stojte«, pa se je opo-  
tekel in padel. Oh, jaz nisem kriv njegove smrti.

D r n o l e c. Bog mu daj večni mir.

T o m a ž i n. On ga ima, saj je bil svetnik. Bog  
ga daj nam, kajne sosedje?

M e j a č. Marko, ali mi odpustiš? Oh, jaz nisem  
kriv.

M a r k o (si obriše solzo in mu seže v roko).  
France!  
(Si krčevito stiskata roke.)

J a n e z (pride poslednji). Škoda Primoža.

M i c k a (se hvaležno ozre vanj). Janez, hvala ti.

T o m a ž i n. S svojo smrtjo nas je odrešil. Mo-  
limo zanj!

(Vsi se odkrijejo. Zavesa pada.)

## JOS. DOSTAL: POTA MODERNEGA SLIKARSTVA.

(Dalje.)

E d o u a r d M a n e t (rojen 1832 v Parizu, umrl 1883) velja za prvega modernega impresionista. V njegovi delavnici v Batignolles so se zbirali mladi slikarji Monet, Degas, Fantin-Latour, Renoir, Pissarro, Sisley, se medsebojno navduševali pri delu za nova pota in nove cilje v slikarstvu ter vsak po svoje reševali problem pleinairizma in impresionizma. H e n r i F a n t i n - L a t o u r (1836—1904), najboljši portretist med francoskimi impresionisti, je naslikal atelje v Batignolles. (Priloga D. in Sv. št. 5.) Kot glavno osebo vidimo Maneta pri slikarskem stolu, poleg njega na stolu je pisatelj Zaharija Astruc, drugi so po vrsti od leve na desno: slikarja Oton Scholderer (Nemec) in Renoir, literata Emil Zola in Maitre, slikarja Bazille in Monet. Literati, ki so zahajali v Manetov krog, predvsem Emile Zola, so se trudili pripraviti moderni umetnosti pot in sprejem v javnosti, dolgo brez uspeha. Ime Zola tudi pove, kakšno je bilo svetovno naziranje pariških impresionistov.

Edouard Manet je hotel v svoji mladosti postati mornar. Videl je Južno Ameriko, Italijo in Nizozemsko, vsled tega se je pozneje lahko spominjal svetlobe in barve morja, ki je na slikah starejših mojstrov ni videl. Pozneje je vstopil v šolo slikarja Couture (1815—1879), kjer je ostal šest let. Couture je bil klasicist — znana je njegova slika v Louvreu, »Rimljani v dobi propada« — zato je znal Manet še risati, kar poznejšim slikarjem

impresionizma ni šlo tako gladko od rok. Z učiteljem sta se večkrat sporekla. Manet je bil precej samosvoj in je že kot učenec hotel ubrati svojo pot. Leta 1853. se je v Couturovi delavnici zgodilo sledeče: Manet je po misli svojih součencev dobro pogodil študijo po ženskem modelu, zato so mu v mladostni načajivosti, da podražijo učitelja, stojalo ovenčali. Couture pregleda dela svojih učencev, jih pohvali, nazadnje pride k Manetu in mu reče: »Vi se torej ne boste nikoli odločili slikati, kar vidite.« Manet mu odgovori: »Jaz naredim, kar vidim, in ne, kar se drugim videti poljubi.« Po tem programu se je Manet ravnal in vsi drugi impresionisti. Impresionizem ne pozna kritike. Ako ti ni všeč, pa pojdi. Manet je slikal najprej v duhu Nizozemcev (Fr. Hals), pozneje se je navdušil za Velazqueza in Goya. Vpliv Halsu se vidi predvsem v portretih, pa Halsu Manet gotovo ni dosegel. Polagoma se je hotel oprostiti tradicije in šole, toda njegove slike so bile še trde. Kot umetnik tudi ni imel sreče. Religioznih slik razen dveh (mrtvi Kristus in Kristusovo kronanje), ki mu nista prinesli pohvale, ni slikal. Njegova »Olympija« (1864) in »Zajtrk v travi« (Déjeuner sur l'herbe, 1863) sta izzvali hud odpor in slikarja onemogočili za celo življenje. Nam se morda zdaj to čudno zdi, če pomislimo, kakšne stvari morejo dandanes v razstave in javne, celo državne zbirke. V nobeni teh dveh slik ni bil originalen, pri prvi je očiten vpliv Goya, pri drugi je posneta neka risba Raffaelova,



le da je moški figuri oblekel. S težavo so Olympijo spravili najprej v zbirko Luxembourg, odkoder je leta 1907. prišla pod Clémenceauem v Louvre, kjer je bil tudi Manetov »Zajtrk v travi«.

Neuspeh je Maneta odvrnil, da ni več komponiral, ampak se vrge na realistično slikarstvo. V mislih mu je bil Courbet. To se je zgodilo najbrže leta 1870. Smer njegovi umetnosti je določila še sledeča okolnost. Radi vojske je zapustil Pariz in se naselil na deželi pri svojem prijatelju, laškem slikarju de Nittis. Ker ni imel ateljeja, je slikal na prostem v pleinairu. Tu študira luč in jo izraža v svojih slikah, v srebrnosivi svetli barvnosti. Cela vrsta slik nastane iz pokrajin ob Seini. Kako slika Manet? On ne vidi oblike in obrisov, ampak le barvo in luč. In hipen, skoro nepotrpežljiv je. Zdaj napravi tu, zdaj tam barvno liso na platno, kakršen je hipni vtis, in polaga barvo ploskovno, eno poleg druge, eno vrh druge, kakor rabi. Naslikal je n. pr. Monetovo družino na vrtu. Vrt prav površno izdelan. V sredi sedi Monetova žena v svetlem krilu, njej na krilu leži sinko, Monet v višnjevem jopiču zaliva in neguje cvetlice, v osredju na levem rdečkast petelin, svetla kokoš in piščanci. Na sliki se vidi dobro hitra tehnika. Tudi najpreprostejših motivov se je lotil. Slikal jih je zadnja poletja svojega življenja, bolan. Ker radi boleznim ni mogel nikamor, je jemal motive, kjer so se mu nudili. Golobjak na vrtu, slike iz vile Bellevue in hišica v Rueil so značilne za poslednjo dobo Manetovo. Tu seveda ni mogel predmetno kaj posebnega pokazati, pač pa v barvah in luči.

Manet je zapustil veliko število slik. Po vsebini je mnogo portretov, pokrajinskih motivov, tudi interieurov, najrajši je slikal pariško življenje na cestah, na dirkališčih, v kavarnah in gledališčih. Dobra in vobče prikupna so Manetova tihožitja, prva še sestavljena, poznejša enostavna in preprosta. Slika »V kavarni« (priloga D. in Sv. št. 5.) kaže dobro Manetov način slikanja. V kompoziciji nima nič izbranega, prav slučajno so prišle te osebe in v tej skupini na sliko. Maneta ne moti, če rob slike figuro kar čez polovico prereže, da se vidi le cilinder. Barve so ploskovno porazdeljene, nič ni plastičnega modeliranja. Manet je želel tudi kaj monumentalnega slikati. Prosil je, da bi smel poslikati dvorano za seje magistrata v pariški mestni hiši. Njegov načrt je bil, da bi naslikal ondi pariške tržnice, železnice, mostove, podzemeljski Pariz, Pariz pri dirkah in v javnih vrtovih. Na stropu galerijo portretov mož iz meščanstva, ki so pripomogli Parizu do slave in bogastva. Prošnji niso ugodili.

Drugi glavni impresionist je Claude Monet (rojen 1840), tudi Parižan. Za barve je imel še bolj bistro oko kakor Manet, skoro znanstveno se je trudil proučiti bistvo svetlobe in barve. Kakor barva nastane, tako se mora tudi slikati. Kjer vidijo navadni ljudje le lokalno barvo in barvne ploskve, je videl Monet tresoce se raznobarvne svetle pike, ki se v očeh združujejo in napravljajo vtis enotne barve. To je takozvani Monetov »komma« (Monetove črtice), ki so se ga oprijeli takozvani pointillisti in neoimpresionisti. Učil je, da se barve ne smejo mešati na paleti, ker postanejo s tem motne, ampak da se morajo čiste, črtica poleg črtice, nastavljeni na platno. Šele oko bo posamezne barvne črtice in pike združilo v pravi vtis. Zato slika Monet izvečine pokrajinske motive, večkrat prav brezpomembno, pri različni osvetljavi, vedno na prostem, ob solncu in ob dežju. Celo na Seini si napravi atelje v čolnu, da more proučavati gibanje in svetlikanje vode. Za časa nemško-francoske vojske je šel na Nizozemsko, študiral tam stare mojstre, še bolj pa morje in podnebje z mnogimi in hitrimi izpremembami. Slika »Seine pri Argenteuilu« (priloga D. in Sv. št. 5.) je zgled ene izmed Monetovih pokrajin v solncu. Svetloba prešinja vso naravo, vodo, cesto, zelenje, nebo.

V avstrijski državni galeriji na Dunaju je nekaj Monetovih slik. Med njimi je morda najboljša »Ribiči v Poissy«. Predstavlja pet čolnov na Seini z ribiči. Vso sliko zavzema reka, nič ni nebesa.

Camille Pissarro (1831—1904), rojen na otoku St. Thomas v Normandiji, je že mnogo slikal v svoji domovini, ko je prišel v stik z ateljejem v Batignolles in postal slikar svetlobe. V Parizu so mu najbolj ugajali živahni boulevardi, ki jih je slikal bolj z viška, da so se slike poglobile in mogle pokazati mnogovrstno življenje prometa, v gibanju ljudi in vozov. Na sliki »Pošta« (priloga D. in Sv. št. 6.) vidimo pokrajino po dežju. Po cesti vozi pošta. Vsled solnčne luči se pokrajinska štafaža zrcali v mokri cesti. Iz Manetove družbe bi bilo omeniti še Alfreda Sisley (1839—1899), nežnega in v barvah krepkega pokrajinarja (motivi ob Seini), Edgara Degas (roj. 1834 v Parizu), hitrega risarja in čarobnega v barvah. Poizkušal je razne smeri v slikarstvu, slednjič je prišel k Manetu. Od Japoncev se je učil raztresene kompozicije, momentanosti vtisa, pogleda z vrha ali navzgor. Tako so nastale njegove slike baletov, gledališč, hipnega gibanja in močnih barvnih vtisov. Motive pri tem izbira kar brez računanja, sliko odreže na vrhu tako, da se vidijo



n. pr. le noge plesalk. Mnogo njegovih slik je le za lahkoživce.

Nežnejši kot Degas je Auguste Renoir (rojen 1841), značilen zlasti v barvnih refleksih, slikar ženâ in otrok.

Jules Bastien-Lepage (1848—1884) je bil izmed modernih prvi, ki ga javnost ni odklanjala, in sicer zato ne, ker je impresionizem omilil. Bil je izvrsten portretist; portret Sare Bernhard (1879) so splošno občudovali. Kot genreslikarju so mu kmetje njegove domovine (Lotaringija) predmet slik. Prva slika te vrste je bila »Ob košnji« iz leta 1878. (Priloga D. in Sv. št. 5.) Po opoldanskem kosilu se je mož vlegel, klobuk čez oči, žena pa gleda trudna v daljavo, iz oči se ji vidi zaspanost in utrujenost vsled poletne vročine.

Če se gotovi načini slikanja le preveč poudarjajo, se razvije iz tega kaj rad manirizem, šablona. To opazujemo tudi v impresionizmu, čigar nadaljnji razvoj se je končal v pointilizmu in neoimpresionizmu. Pointillisti so še bolj naglašali nauk Monetov glede barv in pokladali pri slikanju čiste barve eno poleg druge, kakor majhne kamenčke mozaika v pikčasti maniri ali v prav majhnih kvadratičnih ploskvah, ki se šele v večji daljavi spojijo za oko v zaželjene efekte. S tem so sicer ti slikarji v mnogih slučajih zares dobro pogodili migljanje in vibriranje zraka in svetlobe, toda to pač še ni vse v slikarstvu. Neoimpresionizem rabi čiste mavrične barve v večjih ploskvah, slike se vidijo vsled tega kakor predloge za tkanje preprog. Najvažnejša zastopnika te vrste slikarjev sta Pierre Seurat (1859—1891) in Paul Signac (rojen 1863).

Ko se je na Francoskem v teh oblikah vršil razvoj modernega slikarstva, je kakor iz zemlje izrastel odličen slikar, prepojen ves modernega duha, in s samoizobrazbo dosegel, če ne prekosil francoske mojstre: Giovanni Segantini (1858—1899). Po rodu je bil Avstrijec, doma iz Arco na južnem Tirolskem, največji slikar planin. Umrl je visoko v planinah v Švici, v Val d'Albola, blizu Pontresine v Zgornjem Engadinu. Po žalostnih otroških letih in težki mladosti se mu je posrečilo, ker ga je veselilo risanje, v Milanu priti na večerno šolo za risanje v Breri. Pride na akademijo, pa tu se spre z učitelji in mora zato akademijo zapustiti. Tedaj sklene, da se bo odslej učil le od narave. Učil se je v alpskih predgorjih. Leta 1880. se oženi, potuje mnogo in si ustvari v slikanju lastno tehniko. Leta 1886. se preseli z družino v Savognino v kantonu Graubünden. Tu se prične njegova najboljša doba. Leta 1894. se naseli v Majoli v Engadinu in slika izvečine sim-

bolične slike. Ko je slikal svoje poslednje delo v alpski pokrajini, se je prehladil in umrl šele 41 let star. Segantini je očaral svet zlasti s svojimi planinskimi slikami. Alpske pokrajine z alpskim prebivalstvom, s čedami govedi, ovac, koz, s konji in psi so Segantinijeva domêna. Kot slikarja planin ga ni nihče prekosil. Segantinija si brez Milleta ne moremo misliti. Kar je bil Millet za ravnine, je bil Segantini za visoka alpska pogorja, Millet gorak, Segantini izvečine mrzel, leden; le redko zasvetijo gorkejši toni. Segantini je dober risar in izboren kolorist. Njegovih slik si brez barv ne moremo prav predstavljati. Ena njegovih najboljših slik je »Oranje« (Savognino 1890) v monakovski novi pinakoteki. (Pril. D. in Sv. št. 5.) Težko delo na težavnem kamenitem polju je predočeno z vso močjo umetniškega občutka. Tu je izvršil v polni meri, kar je zahteval od umetnosti. »Gotovo je,« tako piše sam, »da s samim posnetkom naravne lepote ne nastane nikoli umetnina. Umotvor je šele mogoč, če da impulz duša in srce. Kdor slepo naravo posnema, poda le kopijo stvari. Tvarino treba šele požlahtniti z mislijo, da postane prava umetnina.« — Prav posebna je Segantinijeva tehnika. Slikal je v čistih komplementarnih barvah, ena poleg druge, skoro reliefno, v debelih plasteh, vedno v smeri predmeta, oblik ali kontur. Kako jo je dosegel, pripoveduje sam. Iz tega vidimo, da je sam od sebe prišel na isto pot, ki so jo hodili na Francoskem Monet in drugi impresionisti, le s tem razločkom, da vidimo pri Monetu bolj lahno, tekoče nastavljene barve. Kakšne pa bodo Segantinijeve slike čez dalje časa, ne vemo, nekatere so morali že dejati pod steklo, da jih prah ne uniči.

Francoski impresionizem je slikal luč in dnevno in umetno svetlobo v vseh variantah. Kaj pa, ali bi se polmrak ne dal impresionistično slikati? Problema se je z velikim uspehom lotil Eugène Carrière (1849—1896). Sam polmrak je prazen, zato je bilo treba slike vsebinsko poglobiti. Iz polmraka je morala mesto same luči zasijati misel, vzbuditi se čuvstvo. Carrière so že imenovali po pravici impresionista čuvstva. Njegovi portreti so kakor lahno nadahnjene sence, ki prihajajo iz mistične tmine, n. pr. portret Pavla Verlaine, čudovita karakteristika modernega človeka. Vse čuvstvo in nežnost duše pa odseva iz slik Carrièreovih, ki v njih, bi rekli, opeva družino in materino ljubezen. Tudi kot značaj presega Carrière daleč svoje sovrstnike. Njegove besede so: »Kdor je sprejemljiv za lepoto, ne more izvršiti nobene grdobije; nizkotnost zlobe se nam studi.« Z vso ljubeznijo je bil navezan na svojo družino.





M. Liebermann: Židovska ulica v Amsterdamu (1905).



C. Pissarro: Pošta.



Portret njegove žene se večkrat ponavlja na njegovih slikah.

Iz Francije se je impresionizem razlil po vsej Evropi. Kakor so v prejšnjih dobah slikarji hodili učit se v Italijo k velikim mojstrom renesanse, tako so hodili in hodijo moderni v Pariz. Pariz je postal Meka modernih slikarjev. Najhitreje so se oprijeli impresionizma Nemci. Dobili so ga preko Nizozemskega. Ondi je deloval Jozef Israels, po rodu žid (1824—1911). V mladosti se je učil ob Rembrandtovih delih in je slikal zgodovinske stvari, pozneje je vedno bolj prehajal v realistično smer moderne dobe in v impresionizem. Zanimala ga je njegova ožja domovina, slikal je življenje malih ljudi, mornarjev, ribičev in svojih rojakov. Slika »Šivilja« (priloga D. in Sv. št. 6.) je v risbi in v barvah zelo intimna, po vsebini tiha in mirna, otožna, kakor je bil ves značaj Israelsov bolj otožen in melanholičen.

Voditelj nemških impresionistov je Maks Liebermann, rojen 1847 v Berlinu, kjer tudi zdaj živi. Liebermann je židovskega pokolenja in jako gibčnega značaja. Iz vseh težav raznih secesij si je znal tako dobro pomagati, da mu ni nič škodovalo. Tudi umetniško je prehodil vse šole do pariškega modernega impresionizma. Izprva je kot impresionist slikal ljudi nižjih slojev, delavce, ubožce, sirotišnice. Slikal je hkrati predmetno puste pokrajine. Pozneje se je zelo izpremenil, začel je slikati odlično družbo, mladino višjih stanov pri igrah, letovišča in kopališča. Kakor po vsebini svojih slik, se je izpreminjal tudi v barvah. Izprva je imel rjav ton, ostanek Munkácsyjeve šole, poslednja leta je izredno svetel. Njegova tehnika je silno hitra, široka, skoro površna. Razloček med starejšimi in novejšimi slikami kažeta sliki »Predice« in »Židovska ulica v Amsterdamu«. (Priloga D. in Sv. št. 6.)

Prihod modernega slikarstva na Nemško je povzročil večje in manjše boje med slikarji. Ti boji so vodili do raznih ločitev, secesij, v Monakovem leta 1893., v Berlinu leta 1899., kjer se je pred kratkim pojavila že druga, novejša secesija. Na Dunaju se je izvršila secesija leta 1898.

Iz smeri impresionizma so izšli še drugi slikarji radikalnejših struj, ki so pa tako samosvoji, da jih je težko prištevati pariški šoli. Preden o teh nekoliko izpregovorimo, se ovrzimo splošno še na dobre in slabe strani impresionizma.

Impresionizem ima velike zasluge za pojmovanje barv. Stari so slikali stvari, kakor so jih poznali, ne kakor so jih videli. Zato prevladuje lokalna barva, kakor jo je videti od blizu, brez solnca in brez krepke svetlobe. Rdečo barvo so

n. pr. slikali enako pri osebi v interieuru ali na prostem. Starejši slikarji tudi niso popolnoma obvladali zračne perspektive. Zato so moderne pokrajine pogostokrat bogatejše in subtilnejše v barvah, kakor konvencionalno komponirane pokrajine starih mojstrov. Misliti le treba na nekatere moderne zimske pokrajine. Stari slikarji niso mogli iz zimske pokrajine nič ustvariti.

Napaka impresionizma pa je, da vidi le luč in zrak, da je za impresionizem svetloba prvo in zadnje. Sredstvo se mu izpremeni v namen. Hipne vtise slika za stalne. Tu bi le lahko vprašali: Ali stari slikarji niso videli svetlobnih učinkov, n. pr. svetlih solnčnih lis na obleki, ako so sijali solnčni žarki skozi veje in listje na drevju? Gotovo so to opazovali. Pa ni jim na misel prišlo, da bi to monumentalizirali, ker so gledali naravo le kot zakladnico, iz katere so zajemali oblik za ideje, ki so jih prej umetniško koncipirali.

Impresionistične slike niso poljudne. Impresionisti slikajo le za slikarsko izobražene ljudi. Le ti morejo po nekoliko spoznati, kaj je slikar nameraval. Pripoveduj neukemu človeku kolikor hočeš, kako lepa svetloba vibrira v pokrajini, ne bo te razumel. In slednjič je še ena nevarnost. Izobraženo oko vidi morda v naravi lepše in mičnejše svetlobne in barvne učinke, kakor mu jih more impresionist v materialnih barvah pokazati.

Impresionizem je rodil nebroj slikarjev, mnogo takih, ki so zdaj nesreča za razne razstave. Seveda, če ni treba znati anatomije, perspektive, če ni treba komponirati, ampak samo gledati in slikati, kar in kakor vidiš, sta anarhija in subjektivizem popolnoma opravičena. Zato toliko mučnih vtisov na slikarskih razstavah.

Impresionizem poudarja prav posebno barvnost. In vendar je toliko impresionističnih slik skoro brez izraza v barvi, brez veselja, motnih in sivih, kakor bi bile z moko potresene. Ali je res svet tako siv in brez barve?

Mnogim ne ugaja pri impresionističnih slikah meglenost in nejasnost v konturah, ker v takih slikah ni nič gotovega in določnega. Če hočem dobiti vtis marsikatere impresionistične slike, kar velja seveda še v večji meri za neoimpresionistične slike, moram poiskati večjo distanco od slik, najbrže še nekoliko oko zatisniti, da dobim vsaj nekoliko dovoljen vtis. To pač ne more biti namen umetnosti, tudi tiste ne, ki hoče biti sama sebi namen. Samo slikarske kvalitete, obvladovanje barve, ne ustvarijo nikdar umotvora in vsled tega tudi ne morejo nuditi estetičnega užitka. Zakaj ne? Ker manjka predmetne in miselne strani v



slikah. »Jaz hočem, da je slika delo misli, ki so se prelile v barve,« pravi Segantini. Impresionizem je s tem, da izločuje iz slikarstva vsako predmetnost, umetnost jako ponižal. Vzel je slikarstvu duševno, ideelno vsebino, iskal pa pogostokrat predmetov v nižinah človeškega življenja. V isti meri se je zmanjševala duševna moč in produktivno delo domišljije umetnika, izobraževal se je le na tehnično stran. Zato so impresionisti lahko izvrstni slikarji, veliki umetniki pa

niso. Še celo glede slikarske tehnike uči skušnja, da se dajo učinki, ki so jih dosegli n. pr. francoski pointillisti, doseči na preprostejši način brez tako komplicirane manire, brez mozaiciranja z barvami.

Slednjič pa treba še enkrat poudariti, da je impresionizem vkljub svojim pomanjkljivostim velika pridobitev modernega časa, posebno glede na tehniko in za nekatere vrste slikarstva, za pokrajine in tihožitja.

(Dalje.)

---

## IVAN CANKAR: ČRTICE.

### LISTJE.

Pozno jeseni je bilo, že blizu Vseh svetih, ob tistem tistem času, ko začuti človek težo na ramenih, pa ne vé odkod, žalost v srcu, pa ne vé zakaj.

Sedel sem na Rožniku pred hišo. Mračilo se je. Z mrakom pa se je zgrinjala gosta, vlažna, siva megla od vsepovsod. Prišla je kakor noč, nevidna in neslišna. Utonili so v njej hribovi nad Vrhniko, zalila je vso dolino pod grebenom, hladno in mokro, kakor roka bolnikova, mi je dihnila v lica in nazadnje je segla tudi v srce, da je bilo vse malodušno in potrto in da se je zbalo samote.

Iz mraka in megle so štrlele črne, rogovilaste veje kostanjev. Skoraj vse so bile že gole, nepremične, brez življenja. Na enem samem kostanju, čisto na vrhu, se je držalo še nekaj listov; tudi ti so bili že črni in zgrbljeni, ali še so živeli. Prijel sem v roko mrtev list, ki je ležal na mizi, ter sem ga vzdignil visoko. Ni se ganil; toliko vetra ni bilo, da bi zazibal pajčevino. Kadar je list umrl, je padal na tla v čisto ravni črti, kakor kamen. Natanko pa sem razložil, da so oni na vrhu vztrepetavali.

Konci dolge veje se je stiskalo troje listov drug k drugemu. Tako se stiskajo otroci v temi. Tisti v sredi se je pričel zvijati in krčiti, stresel se je, nagnil ter je brezslušno, tiše kakor rosna kaplja zdrknil na tla. Tam je obležal črn in miren, podoben ptiču, ki ob smrtnem trenutku podvije noge in skloni glavo. Ona dva v visočini sta se strnila samo za hip, nato sta se trepetaje zvila ter sta legla k tovarišu. Živeli so, doživeli — sladko življenje v ljubezni, dodeli nam ga Bog!

Čisto droben listič je visel visoko gori na tenki veji. Trepetal je in se zvijal, ni se hotel

odluščiti, ni maral umreti. Mladega ga je zalotila jesen. Ni bil še okusil poletnega solnca, ne še sladkosti milih mesečnih noči, pa je že lila nanj mrzla in mokra, dušecha megla, predhodnica smrti. Prezgodaj je črnela nežna polt, pred pravično uro se je začela grbiti koža, tako gladka poprej. Ni ga premagala burja — vesela bi bila smrt v boju in viharju. Ali težko je, težko mlademu, storiti smrt beteznega starca...

Videl sem jih na tisoče; v enem samem okraju dunajskem na tisoče, v eni sami ulici na stotine. Videl sem otroke — usehla lica, udrte, začudene, prestrašene oči, vele ustnice. Koliko časa še? Koliko tednov, koliko dni? Morda že to noč... Poznal sem žensko, sijajno lepo, kakršne pozneje nisem več videl. Lica čista in bela, ne od trdega mramorja, temveč nežna kakor mehki labodji puh. Velike rjave oči so se smehljale in ta čudežni, ljubezni polni smehljaj je obžaril tudi njen obraz, njene kretnje, njeno hojo, njo vso, kakor je bila. Tudi takih rok nisem videl pozneje nikoli več. Zdelo se mi je, da živita svoje življenje, da govorita in mislita sami; kadar sta se sklenili, sta bili kakor dvoje tihih, ljubeznivih otrok v objemu. Ta ženska je umrla, ko ji še ni bilo dvajset let. — In še hujše reči sem videl. Imel sem prijatelja, človeka v duhu visokega, v razumu vseobsežnega, v srcu otroško čistega. Med tistimi je bil, ki so na svet poslani, da kaže njihov plamen človeštvu pot od roda do roda. On pa je umrl, ko mu še ni bilo triindvajset let. Umrl je v uboštvu in žalosti; lepše umira popotnik kraj ceste. — Srce se upira, um ne verjame, ne more verjeti. Ni še dovršen božji umotvor, pa udari nevidna pest in zdrobljen je v prah. Luč je bila prižgana, da bi svetila tisočerim,



svetlobe žejnim, pa je ugasnila, še preden so odprli oči. Zablislilo se je — iz noči v noč je planila zvezda, življenje enega samega hipa, neopazeno, brezkoristno...

Vzdramilo me je iz spominov, kakor da je zamolklo jeknilo, zavzdihnilo. Listič na vrhu se je drgetaje krivil, odluščil se je ter je padal počasi, tiho; niti na tleh ni zašušelo. Najmlajši je bil in bil je zadnji. Črno in golo je strmelo visoko drevo v meglò, kakor silno razpelo na križpotu. Pod

## Z DRUGE PLATI.

Prišel sem k prijatelju, k človeku, ob katerem sem občutil, da je boljši in bistrejši od mene. Kaj vem, kako da je bil pogovor koj nameril na šund in na vojsko zoper šund. Rekel sem:

»Vsa ta vojska ne zaleže nič, ne more zaleči, ker ni odkritosrčna! Začeli so jo tako, da so se šundu poklonili do pasú. Šiviljam ponujajo zanimivo berilo, s pisanimi podobnicami ozaljšano, a naskrivaj, po tihotapsko in zahrbtno, z blagimi občutki požegnano. To se pravi, da so ravbarja priznali, samo počesali so ga ter ga preoblekli. Zame pa je tak počesan in preoblečen ravbar najpriskutnejša priskuta na svetu. Ogabnejši je edinole človek, ki si je bil tega ravbarja izmislil. Pomenljivo je, da se je vnela vojska zoper šund na Nemškem najpoprej, da se je misel nanjo porodila v glavi nemškega profesorja, v tisti glavi, ki je s svojim nizkotnim sovraštvom do vsega mladega življenja, s svojo devetkrat podčrtano, ob vsaki priliki s klicaji razkričano plemenitostjo in s svojo vseobsežno hinavščino prava kazen božja za ves človeški rod. Šivilje bi ukanil za ravbarjevo frizuro, najvernejši vernik kuštravosti pa je sam. Šivilja se joka ob ciganski siroti, ali joka se kar pod milim nebom, vpričo ljudi; kadar bere profesor svoj ciganski brevir, se ne zaklene v svojo izbo, temveč na stranišče. To je tista uganka, ki ji ne morem do živega, kakor bi rad. Največji nemški profesor, veličasten v svojih čednostih in grehih, v svojih spoznanjih in zmotah, Bismarck, je bil častilec šunda. Vsak dan po eno uro se je s šiviljo svoje žene in s svojim hlapcem sestel v bajnem dvorcu ciganske sirote...«

V izbo je stopil pismonoša. Moj prijatelj je bil naročen na troje dnevnikov. Poškilil je k meni, čuden nasmešek mu je stresel košati desni brk.

»Potrpi malo... samo trenotek!«

Kri mi je bušila v lice. Prijatelj je bil časopise povrsti razgrnil prédse ter se zatopil v branje. Ni bral političnih člankov, tudi ni pogledal brzojavk, temveč polastil se je podlistkov. Tistih pod-

njim je bilo pokopališče. Na tisoče jih je ležalo tam, na tisoče drobnih trupel, črnih, zgrbljenih, trohnečih; strupena rosa iz meglé je lila nanje.

Noč je bila temnejša, komaj sem še razločil obrise kostanjev. Dišalo je po trohnobi, megla je tiščala na prsi. Stopil sem v hišo, da bi se napravil spat. Ali zaspati nisem mogel. Jokaje in krohotaje je skovikala sova, ki jo slišim plahutati pod svojim oknom vsako noč. —

listkov, ki se vlečejo brez konca in kraja skozi ves letnik in še malo čez in ki jih šivilje in kuharice verno strižejo ter hranijo. Začetek šunda so in trdni temelj njegov. Obraz prijatelja je bil ob tem branju nekam čudno mehak in mil, v oči so mu segle sanje, na vzbočenih ustnicah se je prikazal vlažen smehljaj, kakor ob zelo močnem in opojnem vinu. Bral je do konca, nato je zgrnil časopise ter se okrenil k meni.

»Ali si že južinal?«

»Še ne!«

Pozvonil je hišni; prinesla nama je steklenico terana, ki je s svojim težkim, omamljivim duhom že zdaleč oznanjal svoj blagoslov. Vzdignil sem čašo do ust, pokusil, zamižal, izpraznil do dna; živ ogenj mi je planil v žile, planil v samo dušo.

»Kakšno je vino?« je vprašal prijatelj.

»Bog ga je blagoslovil... in še mene z njim!«

Prijatelj se svoje polne čaše ni bil dotaknil.

»Kaj ne piješ?« sem se začudil.

»Sem že pil... pravkar!«

Pokazal je na časopise — in ta plemeniti človek me je nenadoma pogledal temno, skoraj sovražno.

»Zvest prijatelj si, hudó blag in nesebičen! To steklenico terana sem bil naročil zaradi tebe in zate. Nikoli ti nisem pridigal, da ne pij vina, ponujal sem ti ga sam. Prav tako bi ti privoščil močne kave... čaja... morfija... opija; kajti človek, ki se je bil izneveril naturi ter živi izprijeno življenje v izprijenem zraku, rabi narkotika. Rabi ga za bodalce, da ga izmučenega in polenelega požene naprej, sune siloma v drugo stran; rabi ga za uspavanko, da mu zastre, kar je bilo pred trenotkom. Tak narkotikum je tebi vino, komu drugemu je tobak, meni pa je šund. Preden si začel vojsko zoper žganje in zoper cigansko siroto, bi jo bil začel zoper krivice tega sveta! V pomije si zlil narkotikum, bolezni pa nisi ozdravil, šušmar! — Trudni smo, trudni in zdelani, da je strah. Treba nam je ene ure, vsaj ene ure spanja, spanja z bdečimi očmi. Ozreti se drugam, drugam...



ozreti se v nič! Ti piješ vino, zamižiš, nasmehneš se... zagledaš se v nič; jaz berem šund... Zaradi umetnosti se pehaš, njen apostelj si, pa jo suješ v ponižanje. Kaj je umetnost narkotikum? Kaj naj mi dá umetnost tisto blaženo uro spanja, pozabljenja, brezmiselnosti? Kaj ni več res, da je umetnost najprejdrnejši razmah človeškega duha, da je umetnost tisti jezik, v katerem se človek pogovarja z Bogom samim? Za vsakdanje opravilo mi je dovolj tehle dvoje krepkih rok, mi je dovolj ta bistra pamet. Če hočem biti z umetnostjo sam, moram zbrati vse svoje sile do kraja, zato da sem umetniku brat. In ti si bil v svojih mislih ponižal umetnost do vina, čaja, opija... do

šunda! Zapeljala te je bila smešna okoliščina, da se poslužuje narkotikum, šund imenovan, govorene in pisane besede, kakor se je poslužuje tudi poezija. Vojaške koračnice igrajo na prav taka glasbila, kakor Beethovnovе simfonije. Koračnica je narkotikum, simfonija je umetnost, boben pa je inštrument... Ah, ti, apostelj besede, poznam te! Smili se ti beseda, smili se ti inštrument — kako si tesnoben in plah in skopuški! Meni se ta lepi zeleni kozarec prav nič ne smili, ko piješ iz njega vino namesto vodé!»

Tako je smehljaje govoril moj plemeniti prijatelj; nisem ga utegnil obesiti, zakaj prežlahtno je dišal teran.

## ADOLF IVANČIČ: LEONID ANDREJEV.

»Če bi bilo treba z eno besedo označiti vodilno črto v literaturi minulega petletja, bi rekel — brezvoljnost.«

M. Morozov, 1911.

Pomen genija ne obstoja le v vplivu na sodobnost, ampak še bolj v podanih novih umetniških vrednotah, ki ohranijo tudi za bodočnost svojo veljavo, posegajoč v nje življenje, tvoreč del istega. Takšna genija ruske literature sta Tolstoj in Dostojevski. Prvi — tip normalnega ruskega človeka, z mirno, široko objektivnostjo, drugi — veliki blaznik, poln razjedajočega ognja samotrpincenja, iskatelj najtajnejših, nerazumljivih gibal človeškega življenja. Obeh delo je trajno, a vpliv na sedanost mora biti že po njih vsebini različen.

Naša doba kaže znake prehodnosti. V njej se bori stara, solidna normalnost s propadanjem volje in veselja nad življenjem. Zapustila je stare poti, z mrzličnostjo strahu pred praznoto in kaosom išče novih, a jih še ne more najti. Zanja sta značilna Tolstoj in Dostojevski kot nositelja dveh različnih umetniških vsebin. Oba živita v njej, ne hodita ž njo skupno, — tekmujeta drug z drugim. Izid tega boja se še ne da določiti, a toliko je gotovo, da so v novejši ruski literaturi znaki, ki dajejo prvenstvo Dostojevskemu. In to ni slučajno. Ruska zgodovina zadnjih desetletij pomeni popolno, četudi za sedaj le bolj idejno ločitev od preteklosti, iskanje novih smeri, ki naj bi prinesle

oživljajočih sokov v staro, iznemoglo telo Rusije. Ogromno delo, začeto od posameznikov že davno, prešinjajoče vse kulturne elemente, ravno po svoji ogromnosti še neizvedljivo. Potreba po razrešitvi socialnih, političnih, kulturnih vprašanj, zavest onemoglosti pred težkočo. Odtrgani od starega življenja, še nepojasneni in nedoločeni visijo ti problemi v zraku, brez trdnih tal. Mnogo je borilcev, a tudi ti obupavajo nad zmagó. N. pr. Čehov in Gorki.

Za Čehova je značilna resnoba, s katero stoji sredi življenja. Tudi ob smehu njegovih prvih korakov v rusko literaturo postanemo žalostni; v njegovem humorju čutimo zadržane solze. Nad njegovim življenjem leži tragičnost iskanja lepega in zmiselnega. Ozira se naokrog in ne vidi drugega kot duševno propadanje, kot zmagó banalnega nad lepim in dobrim: zdrave in močne duše podlegajo neizprosni vsakdanjosti. Pač kliče na boj, a manjka mu moči, da bi zmagal. Njegov umetniški značaj riše kritik Volynski: Kakor zdravnik stoji Čehov ob postelji umirajočega, spoznal je njegovo neozdravljivost in neskončno trpi ob tem.

Toda pomenilo bi površnost pogleda, če bi ne iskali in tudi ne našli v tej tragičnosti globljega zmisla. Čehovovo delo ni le konstatiranje razpadanja, v njegovem trpljenju tiči klica pozitivnosti: hrepenenje po boljši bodočnosti. »Z grozo prozaičnosti je Čehov odrival od nelepega in zemeljskega ter klical h gledanju v nebo in lepšo daljo« (Izmajlov, 82). Do neba ni prodril, a podal

Viri: Leonid Andrejev: *Sobranie sočinenij*, I—XII. M. A. Rejsnerjev uvod k zbranim spisom. Volynski: *Sovremennaja russkaja belletristika*. Dr. R. Meincke: Maxim Gorki. M. Morozov: *Očerki novějšej literatury*. A. Izmajlov: *Literaturni Olimp*. D. S. Merežkovski: *Polnoje sobranie sočinenij*, XII. O. Hoetzs: *Russland*, Berlin 1913.



je najvernejšo sliko predrevolucijskega življenja v Rusiji.

Bolj robusten talent je Gorki. Tudi on je spoznal bolno Rusijo, a njegov protest proti njej je silen, zahteva po zdravljenju krepka. Pozitivnega je ustvaril malo, le končni cilj je spoznal jasno, a poti do njega ni mogel najti. Njegovi ljudje želijo iz vsakdanjosti, hrepenijo po odkritju resnice. »Kam spada naša duša — pravzaprav? to je temeljni motiv filozofije vseh njegovih junakov...« (Izmajlov, 198). Res se nekam dvignejo, a sredi poti jim zmanjka sile, da bi se priborili do resnice. Odtod obup nad življenjem. »Človek išče zmisel življenja in ga ne najde; vse bi rad vedel in ne more; hoče biti silen, kakor oče v nebesih, in ne more obvladati lastne nemoči« (Meinke, 68). Kljub vsem porazom ga pa žene življenjska moč vendar le k novim poizkusom. V tem tiči zdravo jedro dela Gorkega. »Če bi veroval na moč kletev, bi se morali prokleti vsi, kar nas je — o jaz verujem na nekaj drugega: na to, da pridejo kmalu novi ljudje, drzni, častivredni, močni ljudje — da kmalu pridejo. Pridejo pa le po duhovnem in нравnem preporodu sodobnega šibkega rodu« (Meinke, 71).

Zahteva popolnega preporoda pa pripada že bolj najnovejšemu glasniku moderne Rusije — Andrejevu. V njem je zbrana vsa sila hrepenenja po rešitvi iz neznosnega življenja in končni obup nad lastno nemočjo. Zdi se, da je skrajno stopnjevana nezadovoljnost z danimi razmerami ravno pri Andrejevu dosegla svoj vrhunec. V sebi družijo življenjsko filozofijo Čehova in Gorkega, a njegovo trpljenje je še večje: tragika kaosa, nemoč pred usodo in protest proti njej; odtod kratka pot do patološkega, ki ga veže z — Dostojevskim.

\* \* \*

Leonid Andrejev je izšel iz meščanskega življenja. Po svoji vzgoji je postal deležen kulture, ki si jo je moral Gorki šele v poznejših letih pridobivati. Rojen l. 1871., je študiral na tamošnji gimnaziji. Med tem časom mu je umrl oče, zemljemerec. Kot gimnazijec je bil slab učenec. »Najbolj prijeten čas, ki sem ga preživel na gimnaziji in katerega se še sedaj rad spominjam — so bili odmori, in tudi oni, sicer redki slučaj, ko so me zapodili iz razreda« (Izmajlov, 241). Nato se je vpisal v jus, najprej v Peterburgu, potem v Moskvi, kjer je l. 1897. prejel »diplomo« in vstopil v advokatski stan. Na univerzi in tudi še potem je živel v najslabših gmotnih razmerah. Advokat je ostal le kratek čas: »... vsega skupaj sem imel le eno meščansko obravnavo, ki sem jo izgubil v vseh

instancah« (Izmajlov, 242). Že koj po končanih študijah se je začel pečati z žurnalistiko: pisal je sodne vesti za »Kurjer«. To delo in še posebno slikanje portretov — s tem se je bavil že od mladega — mu je dajalo skromnih sredstev za življenje. O sodnih poročilih Andrejeva piše urednik Novik: »Sodna poročila Andrejeva niso bila navadne reporterske vesti o dogodkih pri sodišču. On je zagrabil vprašanje drugače, kakor to navadno delajo sodni kronisti... Vsa njegova pažnja se je osredotočevala na obsojenčevo karakteristiko in razmere, iz katerih je izšel« (Izmajlov, 246). Sluteč v njem pisateljski talent, ga je Novik prosil, naj napiše kaj leposlovnega. In res je koj nato izšla v velikonočni številki »Kurjera« l. 1898. črtica »Bergamot in Garaska«. S tem je začelo leposlovno delo Andrejeva. Poslej je priobčil še več krajših črtic in pisal feljtone o dnevnih vprašanjih. L. 1901. je izšla prva zbirka njegovih povesti, s katero je stopil v krog ruskih pisateljev in sklenil literarne zveze.

Prvi, ki ga je priznal, je bil Jasinski. »Povesti obračajo nase zanimanje in ne blestijo le po umetniškem izdelku, ampak tudi po novih literarnih smereh. Vzšla je nova in blesteča literarna zvezda« (Izmajlov, 237). Istotako je poudarjal kritik Mihajlovski njegovo »pristno originalnost«. Kmalu se je začelo zanimati za Andrejeva tudi širše občinstvo, pot do slave je bila utrta.

Že po »Bergamotu« je postal Gorki pozoren na mladega pisatelja in kmalu sta se sprijateljila. »Njemu (sc. Gorkemu!) se imam največ zahvaliti, da se je zjasnilo moje pisateljsko svetovno nazoranje. Pred pogovorom ž njim nisem nikdar gledal tako resno na svoje delo in dar. On je prvi začel govoriti o tej zame tako negotovi stvari kot je moj talent, o moji odgovornosti za ta talent itd. On me je prvi naučil uvaževati visoki poklic pisateljevanja« (Izmajlov, 249).

\* \* \*

Pred seboj imam dvoje portretov Leonida Andrejeva. Na prvem izrazit, finobled obraz; zamišljen in trd pogled izraža silo in boleost iskanja. Iz cele slike diha resnost in nervozno odločna moč. Iz drugega gleda blede, izmučeno lice, zareza med obrvmi, na obeh straneh ust. Onemogla, utrujena sila, brez prejšnje elegance. Še bolj žge njegov pogled in zdi se, kakor da bi umetnik ravnokar stopil od težkega dela, o katerem ne ve, ali se mu je posrečilo ali ne.

Če izražata portreta vsaj nekaj odbleskov duševnega življenja — in zdi se mi, da izražata — sta mi potrdilo za dve navidez različni, a vendar



sorodni stopnji njegovega razvoja. Razlika ni bistvena, obstoja le v stopnjevanju ene do druge: že v prvih njegovih delih ležijo kali za poznejše. Kratka je pravzaprav doba njegovega petnajstletnega pisateljevanja, a odločnost, s katero je stopal v sebi odkritosrčen Andrejev po enkrat načrtani poti, ga je morala privedi do one skrajne meje, kjer se nahaja v svojih najnovejših spisih.

Značilen za prvo dobo je širok razgled na svet. Njegovo svetovno naziranje ni še popolnoma izbrušeno, njegov umetniški pogled se še ni ustavil na eni sami točki, ki bi bila domnevana resnica življenja. Še je v njegovi filozofiji polno nedoločnega, z njegovih strun zveni še bujna mnogoličnost. Le tuptam zaiskri sila misli, a tudi to preveva blagodejno čustvo. Idejno ne globoko, a pristno človeško je življenje njegovih prvih umetnin.

Njegovo podajanje je fino, spominja nekoliko na Čehova, a je vendar novo. Prodira v najsubtilnejše misli, tuptam že sluti privlačnost nenavadnega, abnormalnega. Snov je vzeta iz različnih življenjskih plasti: zdi se, da hoče prozreti ves svet, preiskati najintimnejše pogoje vsega življenjskega. Opisuje inteligenta, študenta, pijanca, tatu, duševnega slabiča, otroka in starca, silnega in slabega. Napram vsem se čuti človeka, živi še med njimi, a že se izkuša dvigniti nadnje.

V življenju vidi še polno lepega in dobrega. Bodisi da kaže to v porajajoči se, še nezavestni, zato toliko lepši ljubezni med študentom in gimnazistko, ali v zaničevanem potepuhu, ki se razjoče ob dobri besedi in se prvič začuti človeka. Genljivo, četudi malenkostno, je dijakonovo nagnjenje do narave in Petkovo veselje, ko pride prvič na deželo. V tatu so skrite kali dobrega: napravi se na izvrševanje svojega temnega poklica, a se vrne s polzmrzlim psičkom, ki ga je pobral na zasneženi ravnini. Kovač-pijanec začuti razkošnost pomladi in poezijo bližajoče se Velike noči, ves se izpremeni in začneja novo življenje...

Toda vse lepo in dobro je zaznamovano s smrtjo. Nad gimnazistko izvršijo lopovi zločin in študent zblazni v hipnem spoznanju nenadno izbruhle ljubezni in egoizma, nežnosti in brutalnosti. Na pomlad mora dijakon umreti, Petka je zopet sredi velikomestne propalosti in kovač Merkulov se vrne v staro življenje. Nad človekom preži višja, nedoumna moč, ki se slepo igra z njim: usoda. Zato tiha boleost človeka-umetnika.

A še druge strani mu nudi življenje. Neglede na usodo, proti kateri je človek brezsilen, je tudi življenje samo tiransko. Vsa naša vzgoja stremi za tem, da potlači samobitnost v človeku in izenači

življenje. Saška ne ljubi šole, je na najboljši poti do potepuha, a komu je znan njegov globoki, iskreni zmisel za lepoto? In zakaj morajo poginiti tako krasni značaji, kakor je junak »Megle«?

Temu življenju navešča Andrejev boj. A tudi v tem ni skrajen, v njegovem delu še ni karikatur življenja: Zanika ga in toči obenem solze nad njim. Smili se nam in blizek nam postane junak spanja in tihega dremanja ob oknu. Pritrjujemo Čistjakovu, ki ne more preko ljubezni do domovine, čeravno bi ga občudovali, ko bi to storil.

Nov in neodvisen od Čehova pa je v prodiranju do najtajnejših globin človeške duše. Pojem, ki je za nas le vsota raznih vsebin, razlušči in ožari njegovo jedro, da ga gledamo pred seboj kot del življenja samega. V vsej svoji nepremagljivosti slika pred nami »Laž«, »Molčanje« stopi ven iz samega sebe, slišimo ga v njegovi grozi in paničen strah nam zaustavlja srce ob »Platu zvona«. To ni več navadno življenje, je svet sam zase, carstvo patološkega.

Že v naravi snovi ležijo pogoji za nje umetniško podajanje. Andrejev išče v človeku oni nežni mehanizem čustev in nezavednih, podzavestnih gibljajev, ki v bistvu odločajo naše duševno življenje. Skrajno fino čuteč človek se jih komaj zaveda, a če jim hoče slediti, razpadejo kakor tanka pajčevina in se razblinijo. Le velik umetnik more igrati na te najnežnejše strune in tak je Andrejev v svojih črticah. Nikjer ne čutimo najmanjšega napa, vse se vrši navidez naravno in samoposebi razumevno, a ko ob koncu preletimo preživljeno, se čudimo poti, ki jo je misel hodila. Le majhna neokretnost in ves mehanizem je strt, mesto minuciozne umetnine reži zlobna karikatura.

So duševni doživljaji, ki jih ni mogoče podati z besedami. Manjka nam pojmov, vse fino postane po besedi banalno. Treba je, da zbudi pesnik v nas isto duševno razpoloženje, v katerem je bil sam, ko je umetnina postajala. Torej lahko opisuje stvar, ne da bi jo bilo treba imenovati. Imena ni, a če je cela umetnina to ime, je le simbol. Rafiniran predmet zahteva istotako besedo, tak stil. Z obojnim razpolaga Andrejev. Če mu Merežkovski očita gostobesednost, ne velja ta graja za prve črtice. To priznavajo tudi njegovi nasprotniki, ki trdijo, da ohrani od njegovega delovanja le ta prvi del pomen za bodočnost. (Bartoš, Novina, 1910.)

Še bolj kakor navadni ljudje stremi umetnik za ureditvijo soglasja med lastnim »jaz« in svetom, išče svojo religijo, izkuša določiti svoje razmerje do življenja. Zato tudi gledamo v njem nove ideje, govorimo o njegovi filozofiji. Vabljiva je ta visoka



vloga, a tudi nevarna; ob njej šele se izkaže veličina duha. Tu se reši vprašanje, če je njegova intuicija zmožna združiti svet misli in pojavov in ustvariti nekaj novega, doslej še ne obstajajočega.

Andrejev je sedaj, v drugi polovici svojega umetniškega ustvarjanja, v takšnem kritičnem položaju. Življenjska filozofija, ki je bila prej osnovana največ na njegovi umetniški intuiciji, išče sedaj trdnih tal, k čuvstvu prihaja misel in vprašanje je, ali se izcimi iz zadnje novo umetniško pojmovanje, ali ostane brezplodna. Izrekati končno sodbo nad njegovo usodo bi bilo krivično, ker še prerano. Možno je torej le presojanje njegovega sedanjega položaja. In če se pri tem glasi sodba zanj kot umetnika slabše od prvih del, se Andrejev visoko dvigne kot socialen in kulturni faktor v življenju sodobne Rusije. Kajti težko se najde med njegovimi sovrstniki tak temperamenten talent, ki s strastjo in bolno mrzličnostjo išče »to ogromno resnico o Bogu in o ljudeh in o tajnih usodah človeškega življenja«. (Življenje V. Fib.)

Z neutrujenostjo naskakuje »železna vrata«, za katerimi »v molku in tajnosti stanuje Začetek vsakega bitja, Veliki Razum vesoljnosti«. (Anatema.) Ravno za ta začetek, za to gibalno vsega življenjskega mu gre. Ne zadovoljuje se s splošnimi predstavami o svetu, išče one zmeti, ki jo je treba le sprožiti in ves čudežni mehanizem duše in življenja se razgrne pred pogledom. »Ime! Odkrij ime! Razsveti pot Hudiču in Človeku! Vse na svetu hoče dobrega — in ne ve, kje ga najti, vse na svetu hoče življenja — in srečuje le smrt. Ime! Povej ime dobrega, povej ime večnega življenja. Čakam!« (Anatema.)

V njem je neuklonjena vztrajnost. Če se ne posreči naskok z ene, ga poizkuša z druge strani. Razjeda ga žgoča žeja po resnici, utrujen pada po ponesrečenem poizkusu, a zopet zbira moči, išče, išče. Ta način postaja končno že manira, ki se ponavlja in je dolgočasna. Tragika v njegovih delih izginja, tolikanj večja je v njem samem. Takšen je Andrejev druge dobe: bolj iskatelj kot glasitelj, bolj literat kot umetnik. Če v prvih njegovih delih izginja umetnik za podanim življenjem, gleda isti iz vsakega novejšega umotvora z nemirno gesto iskanja in sarkazmom nad neuspehom.

Njegovi filozofiji kumujeta najprej Schopenhauer in Hartmann, potem Nietzsche. Življenje, kot pojav v človeku, je sinteza prejšnjih življenj, izkušenj, čustvovanj in misli. »Ono živi v nas, toda ostaja večno le simbol, uganka, to kar čutimo, česar pa ne moremo opredeliti in z besedami drugim podati.« »Na tisoč jezikov se je razdelil človekov jezik, sam ne vé, kdaj laže, kdaj govori

resnico — ta nesrečna svinga sedanosti, ki se zastonj trudi razumeti samo sebe in poginja pri tem.« (Citat po Rejsnerju.) Takšna je podlaga njegovemu življenjskemu naziranju, misel, ki se pojavlja že v njegovih krajših novelah in ki vodi v drugo dobo. Zaenkrat še sama zase problem, ki mu posvečuje umetnik svojo pažnjo. Problem, ki ga veže s carstvom patološkega, podzavestnega v človeški duši, kjer se bliža po izbiri snovi Dostojevskemu. Ne navadno življenje, ki se da z lahkoto razkrojiti v svoje elemente, pač pa ekstrem, ki kaže karikaturu prvega, ga zanima.

Značilni za to razpoloženje sta »Misel« in »Črne maske«. Morilec Keržencev simulira blaznost in postane nje žrtev. Predrznil se je pogledati v mehanizem svojih misli, omamljen je padel v njih vrtinec. »Ljubil sem svojo človeško misel, svojo svobodo... Na vrh visoke gore me je dvignila... Toda prevarale so me. Podlo, zahrbtno, kot varajo ženske, sužnji in — misli. Moj grad je postal moja ječa... Kajti ni silnejšega kot sem sam, a jaz — jaz, to je tudi moj edini sovražnik.«

V simbolični drami »Črne maske« je minuciozna igra misli še bolj zapletena, ne vemo, kdajjenja realnost in začne vizija blaznika. Vojvoda Lorenzo, vitez sv. Duha, priredi maškerado. Visoki ognji na gradu in okoli njega naj prikličejo goste. Prihajajo, a Lorenzo jih ne pozna. Ne pozna svojih misli, ki jih je klical. »In razsvetil sem svoj grad z ognji... In strahovi so prišli v moj svetli grad... ogenj gasne pod dihom mraka... strah je moje duše.« Uničena je sreča in mir življenja za človeka, ki se je hotel dvigniti nad življenje. Iz prepada misli ni izhoda. Ko umori Lorenza, domnevano vizijo samega sebe, pravi mrtvecu: »Zdaj sva sama za vedno. Pojdiva, Lorenzo, v neznano dalj!«

Nevarna je za umetnika takšna filozofija. Dosledno izpeljana bi morala uničiti življenje in z njim umetnost. Kajti kaj pomeni vse stremljenje k višjemu, če je vsakemu iskanju resnice že vnaprej pritisnjen pečat smrti. A kljub morebitni zavesti pred to nevarnostjo je umetnik-človek v Andrejevu pretesno zvezan z življenjem, da bi ga mogel zavreči. Nemoč razuma premaža ljubezen, ki sili naprej k drugim poizkusom. In v tem ravno tiči zdrava stran njegove bolezni. S tem se dviga nad druge moderne ruske pisatelje, ki so »pokopali zavestno silo zemlje, inteligenco, pokopali nade in vriskajočo radost življenja, njegov zmisel, njegovo delo, njegove cilje in stremljenje«. (Morozov.) Njegova temeljna črta je ostala, se pozneje celo še bolj razodela, toda življenjska moč ga je silila kljub temu k reševanju novih vprašanj verskega in socialno-kulturnega značaja. (Konec.)



## FRAGMENTI IZ »TRENTARSKEGA ŠTUDENTA«.

### SLOVO.

V taberni bili so scholarji zbrani,  
ob Bacchu disputirali  
in, v elementu svojem, razigrani  
veseli so peli  
in v duhovitosti prodirali.

Salvere vos, confratres, jubeo!  
Ex filistrissimis nunc locis venio  
et magnam sitim habeo —  
concessu vestro utor poculo!

»Salve, salve!« je iz grl scholarskih zadonelo.  
Scholar se Trentarski med nje je vsedel in veselo  
prijel za vrč in ga na usta nagnil  
in sladki vir je vsahnil.

Pazljivi dominus tabernae drugega je vtočil  
in ga scholarjem smehljajoč izročil.

In zopet potoval je vrč iz rok v roké,  
razvnemal misli in srce.

Ob uri duhov scholar iz Trente vstal je in kot je znal le on  
prijateljem scholarjem je govoril sermon:

Nunc est bibendum! — Carpe diem! — Horaca vsi spoštujemo,  
pojmujeemo in klic njegov veseli izpolnjujemo.

A jaz, commilitones, veterani et tirones,  
o drugem govoril bom dónes:

Za mano so historije,  
ki sem doživel jih po navodilu artis amatoriae,  
poslužil sem se že remedij —

prost Amorjevih puščic zdaj sem v vaši sredi.

Da bom Minervo zdaj častil in se z vso vnemo je oklenil?

Ne! Tako sem sklenil:

slovo ji dam in pojdem kdovekam pojoč glasno:

Jaz sem Vsevem in Imamnič,  
dolžnosti ne poznam in ne pravic,  
a vendar sem veselih lic  
in pojem kakor ptič!  
Sam sebi dober sem gospod  
in kamor pelje moja pot,  
me streha čaka — visoko nebó  
in postelj — mah in baldahin nad njo —  
drevo . . .





Joz. Israels: Šivilja.



Vincent Van Gogh: Planjava pri Arlesu.



Tako, prijatelji, bom pel  
in sem bom šel in tja bom šel,  
in ko se mi prikaže smrt, v objem  
vesel ji roki razprostrem.  
Takrat oči mi bodo vas zaman iskale,  
da bi na zadnjo pot besedo vašo čul  
in smeh na ustnih ob spominu na mladost v sen večni vsnul . . .

Scholarji niso čakali besed več, vsi v zamolklem zboru  
zaklicali so: »Salve aeternum nobis aeternumque vale!«  
In ko so vtihnili, je eden spregovoril:

»Ti greš. Težko nam je slovó.  
Vsem bil si ljub, vsem bil si drag,  
Kdo ve, kdaj pride spet kak tak,  
ki bil bi ti enak?«

»»Nikdar, nikdar!  
En sam je bil, je in ostane — Trentarski scholar!««

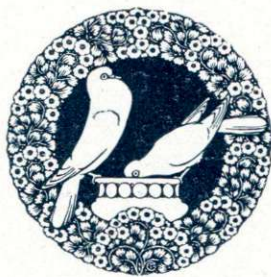
»Čul si besede. Hip  
jih je izzval in vklesal naša čuvstva v kip.  
A zdaj, prijatelji, prijatelju na pot neznano  
zapijmo zadnjič pesem še ubrano!«

Scholarji vstali so in v tihi popolnočni čas  
vesele pesmi zadonel je glas:

Scholar vagant sem brez skrbi — oj brez skrbi,  
vse poti me tičejo  
in me nase kličejo  
in jaz vesel sem mladih dni — oj mladih dni.

Za jutri nisem nič sejal — oj nič sejal:  
dosti drugi sejejo,  
ki to bolj umejejo —  
kak klas bo zame že ostal — oj že ostal.

Tako vagant grem križemsvet — oj križemsvet  
srca razigranega  
in duha nevgnanega  
in kaj mi mar, ah, kaj mi mar ves svet, ves svet!





## IZ CIKLA: EVANGELJSKI MOTIVI.

Pred Kristom bridko plaka Magdalena,  
mladosti svoje zmote objokuje . . .  
Obema farizej se posmehuje:  
»Glej, ni mu znana zgodovina njena . . .!«

Zveličar pa veli: »Zaupaj, žena,  
nemilosti nikar ne boj se tuje!  
Ljubezen tvoja krivdo premaguje,  
Zabloda je zato ti odpuščena . . .!«

Kako pa svet današnji reve sodi?  
»Mi čisti smo, le stran, svojat prokleta,  
drugod pomoči iščite v nezgodi!«

Zastonj si srce srečne dni obeta:  
Odrešenik po zemlji več ne hodi,  
a farizejev — brezštevila četa!

Jos. Vrečko.

## ČEBELARSKA ROMANCA.

Vzgojitelj Zamišljen je stopil v pokoj.  
Bil mož je res malo starinskih nazorov,  
in, ves naveličan skrbi in naporov,  
je žalosten vzdihal: »Življenje je boj! . . .«

»Nad našo mladino je up izgubljen. —  
Kdo nade ti danes izpolnjene vrne?  
Odgajal si cvetke, a vzrastlo je trnje,  
ob žetvi si sam bil najhuje tepen.« —

In v tiho samoto pohajal je sest.  
Govoril je z vetrom in solncem gorečim  
in bratil se z virom je, v dol žuborečim,  
zeleni mu gozd bil prijatelj je zvest.

Še vedno, še vedno spomin je grenak. —  
»Kako bi si grenke spomine osladil? . . .  
Ob hišici beli ulnik si bom zgradil —  
čebelice, vzor moj, vaš med je sladak —«

»O pridne čebelice! . . . Roj na roj! . . .  
Ho, to bo medu in njegove sladkosti —  
plačila vzgojiteljskim letom zadosti —  
tako bom užival do smrti pokoj . . .«

Jeseni je željno odpiral panjí . . .  
»O groza . . . Kaj nič ni medene dobrote?  
Bog! . . . Vzgajal čebele, pa vzgojil sem trote? . . .  
Kaj res je tako kakor prejšnje dni? . . .«

Po poti prišel je gospod Debeljak.  
Hahlja se prešerno, a nič se ne čudi . . .  
»Kaj, očka častiti, to dnevi so hudi —  
in v trud svoj veruje samo še bedak . . .«

Leopold Turšič.



## NARTE VELIKONJA: STRIC.

(Konec.)

**K**o se je zjutraj zbudil, so prihajali ljudje kropit. Francetova teta ga je prišla za roko, ko je stal ob odru, in rekla vsa v solzah:

»Zdaj ga ne boš več tepel!«

Začudeno jo je pogledal in se vprašal: Ali zato joče?

France pa je ležal na odru med cvetjem in rožami in se smehljaj, samo lice ni bilo rdeče. Kakor bi spal.

Stanko je sedel v kuhinji in poslušal soseda, ki je govorila z botro Franco.

»Nà — zdaj pa ne bo zapustil mlademu!«

»Zakaj ne?«

»Sprla sta se snoči — zaradi telovnika!«

»Snoči?!«

»Zaradi Stankovega telovnika, ker je France-tov bil prevelik.«

Stanko je spustil rep stare ponve na ognjišče in vprašal naglo.

»Kdo?«

»Tvoj oče in ded! — Ti si bil kriv, paglavec.«

Povesil je glavo in po premolku prekinil pogovor in vprašal:

»Kdo je ded?«

»Francetov oče!«

Stanko je osupnil, botra Franca pa je nadaljevala.

»Komu pa naj da, če ne zetu?«

»Stanku najbrž!«

»Torej Stanko bo še dedič.«

Dečko je spet pogledal začudeno botro in vprašal jezno:

»Zakaj bom dedič?«

»Ker je France umrl!«

Fant ni vprašal več, ampak vstal in šel skozi vrata. Francetov oče je ded, sam pa dedič. Udaril bi botro, tako grda sta ta priimka.

Zunaj je prala dekla in se ozrla.

»Kaj ti je?«

Stanko je povešal glavo in molčal.

»Kaj ti je?«

»Zmerjajo me.«

Dekla se je posmejala, ovila cunjo in udarila ž njo po perilniku.

»Kaj so pa rekli?«

»Da bom dedič, Francetov oče pa ded!«

Dekla se mu je še bolj smejala.

»Dedič ni tako grdo.«

»Ne maram!« Udaril je z nogo ob tla in obrisal solze. »Zakaj bi pa ne rekel več: France-tov oče?«

»France je umrl!«

Povsod France! — Vsega je kriv, ker je umrl. Prej so trdili, da je njegov stric, zdaj ga bodo zmerjali, da je dedič. In nazadnje sramotijo še Francetovega očeta z dedom!

Tisti dan ni imel nihče časa zanj, vedno so bili drugi ljudje v hiši, ki so kropili. Vaške ženice so tudi jokale in hvalile mrliča — čeravno so bile prej vedno polne pritožb. Kadar je Stanko videl, da je izba prazna, je tudi sam kropil in tako je kropil petkrat. Beračica Cila je zehala ob peči in podila muhe z bose, razprskane noge, pa Stanko se je ni bal, ker je sedela na drugi strani in dremala.

France je ležal bled na odru in se smehljaj.

Ljudje so prihajali kropit ves dan; zvečer so prišli fantje in dekleta. Ti niso jokali, ampak smejali so se in začeli peti. Par vasovalcev se je spravilo k peči, kjer so nagajali beračici Cili.

Stanko je gledal in poslušal začudeno, nato je odprl vrata v sobo, kjer je slonela Francetova mama na stolu in zrla predse.

Stopil je k njej, jo prijel za roko in zašepetal.

»Pojdite vun! — Kako je nocoj lepo!«

Pogledala ga je, se sklonila in zakrila oči.

»Stanko!«

»Kaj je?«

Ko se ji je oklenil kolena, ga je odrinila od sebe, po licu pa so ji udrle solze.

»Pusti me! — Pojdi!«

V srcu se je zbudilo vprašanje: »Kaj sem ji naredil?« — Odšel je žalosten iz sobe, sedel ob odru na pručico, naslonil glavo med dlani in mislil. Ko so mu prišle misli na Franceta, ga je pogledal in vstal.

»Bogve, ali je že v nebesih? — Daleč je!« si je odgovoril in spet sedel. Ob peči se je kregala Cila na fante, dekleta so se smejale za mizo, ob steni je sedela dekla in šepetala s fanti. Stanko se je spomnil spet deda in dediča in se ujezil. Ozrl se je in videl, da ždi v kotu stara teta Huljka.

»Teta!«

Zlezel je k njej. Skozi prste so ji polzele debele jagode; molila je rožni venec.

»Teta, kako porečem, ker je France umrl?«

Starka je dremala in odgovorila v polsnu:

»Molim!«



Vendar se je prebudila in se začudila.

»A tako? — Ti si? — Kako porečeš?«

»Francetovemu očetu? Ali ded?«

Ko se je dobro zavedla, je opomnila:

»Da, da, ded; zakaj pa ne?«

Stanko je užaljen zapustil teto, sedel spet na pručico ter sklenil, da ne poreče: »Ded!« nikdar, ker noče zmerjati. Rajši nič!

Mama ga je prišla iskat in ga peljala v spalnico. Oče je hodil gor in dol po sobi.

»Ljudje sicer govorijo, a kdo se zmeni zanje. Raznesli so, da smo se snoči skregali, da je grozil, da naju zapodi iz hiše in bogsigavedi kaj še! — Neumnosti!«

»Morda pa je že danes rekel?«

»Kdaj in komu? — Kvante! — Ženske so raznesle; ženskam pa ne moreš sesti na jezik.«

Stanko se je obrnil in vprašal:

»Kdo je rekel, mama?«

»Francetov oče!«

»Ali ne bomo rekli zanaprej ded?«

»Vseeno je!«

Zaobrnil se je v zid in stisnil pest. Še mama ga uči zmerjati, je pomislil. Mama pa je nadaljevala.

»Saj sem rekla, da ni vredno. Že ko se je rodil, so ljudje trosili okoli, da se bojiš za premoženje. Vedno si dajal potuho našemu in snoči tudi ni bilo treba prepira zaradi telovnika.«

»Da bi zaradi telovnika morali iz hiše!«

»Poznaš ga dobro in tudi to je mogoče, vun nas pošlje...«

Stanko je premislil besede in sklepal, da sta se oba očeta spet prepirala, da sta se kregala zaradi telovnika. Sklenil je, da ga rajši sam da zjutraj, ko vstane.

Govorila sta še dolgo; Stanko ni razumel vsega. Oče je hodil razburjen gor in dol po sobi, mama je jokala. Toliko je slišal še, da ga je mama prosila, oče je udaril parkrat z nogo ob tla.

»Zakaj je tako trmast? Samo za delo in za garanje nisem prišel.«

»Potrpi vendar!«

»Potrpi, potrpi — vse do svoje mere.«

Mama je vstala.

»Moj oče je!«

»Prav, zato ne bom samo za hlapca.«

Stanku so začele lesti oči skupaj. Ko se je zjutraj prebudil, je oče stal pri oknu in snažil klobuk; mama je sedela pri mizi.

»Že opraviš sam; doma naj ostane. Štiri noči ni spal. Če pojde, mu ob grobu postane slabo, še zmeša se. Treba ga je pripraviti; čas je že, da bi odšli.«

»Pregovorim ga.«

»S Stankom naj ostaneta doma; uro hoda je predaleč.«

»Ne, jaz pojdem!« je vzkliknil Stanko in skočil iz postelje.

»Kam pa? — Predaleč je. Doma boš.«

Stanko se je napravil na jok. Oče ga je prijel za roko in mu rekel:

»Bomo videli; zdaj pojdi pogledat, ali nese že stric Poldin krsto!«

Deček se je oblekel, pogledal na bregu; ni bilo nikogar. Stekel je k Poldinu in vprašal:

»Ali ste že naredili krsto?«

»Kdo te je poslal?«

»Oče!«

Dva pomočnika sta se zasmejala naglas, stric Poldin pa je menil:

»Kaj že težko čaka?«

Molčal je, se obrnil in spet odhitel domov. Pred hišo se je ozrl in videl, da že nesejo. Planil je skozi vrata, hitel v sobo in naznanil glasno.

»Oče, jo že nesejo!«

Ob steni je zašumelo, med ženskami je brzel šepet, v sosednji sobi je zajokala Francetova mama. Ženske so čudno gledale, ko je Stanko zlezal na peč, da bi vse videl.

Krsto so prinesli v hišo: iz desk je bila, kakor zibel, angela je imela ob strani, drugod je bila prevlečena.

Nato so dvignili Franceta z odra in ga položili vanjo.

Prišli so sorodniki, podal mu je vsak roko, prišla je njegova mama, objela ga, poljubila ga na čelo, na ustnice, na lice, prišla za obe roki, kriknila in omahnila.

»Moj France!«

Njegov oče pa je prišel teman, z robcem na očeh, pokropil ga in odšel. Pri vratih se je obrnil, zrl dolgo, nepremično, potegnil preko čela z roko, stopil naglo čez prag, naslonil glavo na mrzlo šipo in gledal predse.

Stanko ni mogel strpeti na peči. Vsi so mu podali roko! — Zlezal je na tla, vzel brinjevo vejico, pokropil ga in mu stisnil roko.

Zamrazilo ga je, izpustil jo je naglo in zašepetal:

»Zebe ga! — Ogrejte mu roke!«

Ženske so zajokale, a vendar se ni nihče ganil.

»Vzemi slovo, Stanko, ne boš ga več videl,« je rekel nekdo. Jokal je in tudi otroku je postalo čudno pri srcu, prijel ga je za roko in zajecjal, kakor so mu narekovali.

»Zbogom!«



Prišel je duhovnik, zapel žalostno pesem, v sobi so nato padli udarci kladiva, dvignili so krsto, za njo je šel dolg izprevod po bregu. Preden se je Stanko dobro zavedel, je ostal molčeč in zamišljen sam pri stari teti v hiši. Francetova mama je ležala v sobi z obrazom v blazinah. Francetov oče je dolgo gledal za ljudmi skozi okno. Ko je izginil zadnji človek med drevjem na gričku, je vstal, se prijel z obema rokama za glavo in vzdihnil.

»Nikdar več te ne bom videl.«

Ob teti Huljki se je Stanko spomnil, kaj mu je odgovorila snoči.

Ne! — Ded ni lepo — dedič tudi ne! — Kako bi pa rekel Francetovi mami? — Zakaj niso kupili še enega fanta? — Nande naj bi bil, pa bi rekel potem: Nandetov oče!

Stanka je skrbelo. Prišla mu je slednjič misel, ki se je je razveselil.

»Njega samega vprašam.«

Splezal je po vseh štirih pod njegova kolena, priril se mu za rokama pred obraz in videl, da joče. Tudi Stanko je postal žalosten, prijel se je za njegova kolena in vprašal.

»Ali ste res ded?«

Starec je pogledal vnuka in vprašal:

»Kdo je rekel?«

»Rekli so, da Vam bom tako pravil.«

»Kdo pravi?«

»Vsi! — Ali res?«

Molčal je nekaj časa, nato ga je prijel za lica in mu gledal v oči.

»Ne, reci, reci mi namesto Franceta... reci mi: oče! — Kakor sin namesto Franceta...«

»Samo: oče?«

Prikimal je in ga pobožal po licu.

Stanko je poskočil, tlesknil z rokama in vzkliknil:

»Potem tudi jaz ne bom dedič?«

Naglo mu je prišlo na misel, da so se kregali zaradi telovnika. Izmuznil se je in odhitel iz sobe.

Starec je osupnil, pri srcu ga je zbolelo.

Stanko pa je snel telovnik s kljuke, prinesel ga in položil dedu na kolena.

»Kaj hočeš?« ga je vprašal trdo.

»Da ne pojdemo iz hiše!«

Obraz se mu je razjasnil.

»Kdo je rekel?«

»Mama!«

»Zakaj?«

»Zaradi telovnika!« je povlekel.

Starec se je spomnil prepira, čutil je v sebi tesnobo, pa se je premačal, pogladil vnuka po glavi, vrnil mu telovnik in pristavil počasi:

»France ne pride več nazaj.«

»Pa mu pošljite!«

Posmejal se mu je trpko in menil.

»Ni mogoče!«

»Saj res!« se je domislil otrok. »V nebesa ni mogoče poslati.«

Pomolčal je in nato vzkliknil:

»Ali ni angel? — Naj pride sam ponj!«

---

## D<sup>R.</sup> A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Dalje.)

Izza Metelka se že bije boj tudi za etimologično pisavo pri neločljivem predlogu iz-. Že Metelko je pisal po etimologiji več primerov, katerih se še danes ni popolnoma oklenila občna pisava, n. pr. izpoved, izpovedati se, izpremeniti, izpreobrniti, iztakniti, iztresti itd.<sup>1</sup> Nekaj primerov so rabile že Novice v prvih letnikih: so se izkazali, blago izpečati, izpridena krma, dolžnost iz-

polniti, oči iztakniti, cena je toliko iznesla. V nekaterih slučajih se je celo pretiravalo n. pr. iztrošek, kar dandanes s Pleteršnikom vred pišejo vsi le strošek. Posebno se je pretiravalo pri predlogu iz: Bleiweis ni pisal samo n. pr. iz nemar izpustiti, iz rane izbrisati, ampak celo: iz prs izpraviti, kar ni upravičeno.<sup>1</sup> Take napake so se prikazovale še tudi pozneje.

<sup>1</sup> Metelko, 149. Nasprotno rabo je opravičil takole: Man läßt gerne in der Aussprache sowohl als im Schreiben das i in iz weg: spovedati, spremeniti, spreobrniti...; für izpoved, izbirek, izpisek, hört man meistens nur spóved, zbi-rek, spisek (149); toda: ... im tiefen Unterkr.(ain) hört man noch izbirek, izpoved, izpisek (148).

<sup>1</sup> Nov. 1843: so se izkazali (2, 11) izpečati (3, 6) izpri-den (10; 1844, 78) cena je iznesla (8) iztroški (39, 50, 94) iz nemar pustiti (2; 1844, 79). 1844: oči iztaknejo (10) dolž-nost izpolniti (167) iz pers vodo izpraviti (104; 1843, 18) 1845: iz rane izbrisati (70). Nahajamo celo: izspod živine za izpod (1843, 82).



Etimologično pisavo so najbolj širili jezikovno izobraženi možje, kakor Caf, Cigale v listu Slovenija, Raič in Levstik. Caf je začel pisati n. pr. izvedeti, izčista; Cigale: izvršujoča oblast, izpolnovati itd.; Raič je zahteval pisavo iz povsod, kjer stoji v nem. aus ali v lat. ex,<sup>1</sup> s čimer je šel zopet predaleč. Največ je storil za to pisavo Levstik, ki ni samo sprejel vse, kar so pred njim drugi pisali, temveč je število primerov tudi znatno pomnožil. Nanovo je začel pisati: izboleti, izgotoviti, izhajati s čim, izplavati, izkusiti, izkušnja, izpodbiti, izpodbujevati, izpodbadati, izprehod, izgubiti, izpodriniti. V svoji gorečnosti je šel celo tako daleč, da je nastavljal pisavo kakor izmanjkati, izpraviti, izpoznati, izgrešiti, izprožiti, izkopneti (o snegu) itd., kar se je pozneje do Pleteršnika pogosto pisalo.<sup>2</sup> Levstikovo etimologiziranje je pisavo od žive govorice preveč oddaljilo, zato se ni moglo prijeti ne v Novicah, ne v Glasniku. Dolgo časa je pisal po Levstiku skoro edinole Jurčič,<sup>3</sup> ki je včasih še huje etimologiziral kakor sam Levstik, n. pr. izpoditi, izkuhati itd. Drugi pisatelji in uredniki so pisali iz- navadno le pri predlogu iz, včasih prav prisiljeno. Take zveze nahajamo v Novicah: iz zemlje izpodil, se iz celic izmotajo, se iz blata izkopati, iz kolesnic izpravilo itd. Glasnik: iz glave izbrisati, iz tega kraja izpeljala, izkobaca iz listnice, izlezli iz dupel, se izmuzati iz hiše itd.<sup>4</sup> Takšna raba je bila še tudi

<sup>1</sup> Caf: Nov. 1846, 32: izčista; 1848, 62: izvedeti itd. Cigaletova Slovenija 1848: izpolnovaje voljo (2, 46) iz let izstopi (4) iz glave izbiti (17 M. Majar) izveršejočo oblast (147) itd. Raič: Gl. 2. zv. 150.

<sup>2</sup> Levstik: Glas. 2. zv.: je izbolel (16) izpovedal se ne boš (26) to izgotovi (5) izvedile (27) izpremenile (36) čez reko izplavati (35) izhajal bi že bil (27) itd. Nov. 1862: izpodbil (256) izpodkopaval (256); toda: spreminja (221) zvedel (283). Nov. 1863: je izpoznal (409). Naprej: so izkusili (15) izkušnja (13) se izgubil (15) izpoznala (116, 139, 279, 291) na dan izpravilo (307) novcev izmanjkuje (255, 259), izpodbadanje (287) izpodbujevanje (251, 287) na izprehodu (192) pot izgrešil (158) iz početka (21, 69). Nov. 1864: izpodrine (51) iz početka (51) izkusimo (68), sneg izkopnel (83). Mladika: bi izbolela (193) izpoddrsnemo (102) je izmanjkalo (50) itd.

<sup>3</sup> Sl. vila: ga je izpodil (33) izpodbiti (4) izkušnja (94, dvakrat). Mej dvema stoloma: goste izpremi (7, 81) itd. Doktor Zob.: izpoznal (39, 116, 131) juho izkuha (124) itd. Novice 1863: izvediti (330) pot izgrešila (348) izgublja (348).

<sup>4</sup> Nov.: iz zemlje izpodili Avare (1856, 276 Majar) se izmotajo iz celic (1857, 378 Erjavec) jih ni izpravilo iz kolesnic (1863, 256 Jurčič) iz hiše izpodili (Jurčič, ibid.) iz trdnjave izpodili (1864, 20 Podgoričan). Glasnik: izbrisati iz glave (1. zv. 5) so izpodili iz dežele (67) me je izpeljala iz tega kraja (68) izkobaca iz listnice (6. zv. 79. Mencinger). Jurčič: so izlezli iz dupel (1864, 56) izpovedal me je (122) kokodačko izpodim (124) hočem izbežati (124) se izmuznejo ven (135) izkidaj se venkaj (199) si ga izpehal (142) se izmuzne

pozneje tako v cvetu, da jo je še l. 1893 grajal L. Pintar: »Jednako brezumno je takšno izvajanje, kakor če bi kdo v zvezi ‚decedere ex Asia‘ zahteval mesto decedere pa excedere, zakaj glagolova sestava pač ni zavisna od prislovnega določila, s katerim se sreča v kakem stavku. Speljati ... (n. pr. iz boja) ... ni prav nič različen od istega glagola, n. pr. v zvezi speljati na led, speljati v nevarnost (prim. zvabiti v sotesko, zvoditi za nos). Spoditi (verjagen) je spoditi (ne izpoditi) bodisi iz dežele ali v deželo ... Zbežati je zbežati ali v sobo ali iz sobe; nikomur, mislim, ne pride na misel pisati »izbežal je iz sobe«.<sup>1</sup>

Do zmage, dasi ne do popolne, sta pripomogla Levstikovi pisavi dunajski in Ljubljanski Zvon. Prvi<sup>2</sup> je posebno dosledno pisal tako, dokler ga je pravopisno vodil Levstik. Domala vse Levstikove primere je sprejel tudi Ljubljanski Zvon, vendar je treba poudariti, da jih ni vedno enako pisal. Poleg izpremeniti, izprehajati se, izprehod, izprevideti, izkusiti, izkazati se, izpodriniti, izpodbijati, izpodbujati, izpraševati, izpopolniti, izbrišati, izpregledati, iztekniti, izpodrsniti, izmuzniti, iztrezniti, izprevodnik, izprevod, izpregovoriti itd. nahajamo v vseh letnikih tudi pisavo brez —i—, torej spremeniti, sprehajati se itd.<sup>3</sup> Nekatere primere je pisal izprva brez i-, redno po etimologiji je pisal šele n. pr. izkusiti, izkušnja po l. 1885; toda sestavljenke poskusiti, poskus, poskušnja, preskušnja itd. je pisal brez i- ves čas do Pleteršnika.<sup>4</sup> Izprehod, izprehajati se je začel pisati redno šele z l. 1888. Do tega leta je pisal tudi le: zvedeti, zvem, pozvedeti; do l. 1891 je pisal

iz hiše (263) itd. Sicer še: izvediti (Gl. 6, 35) bi se izpraznila (ibid. 36) itd.

<sup>1</sup> Lj. Zv. 1893, 374, 375.

<sup>2</sup> 1870: izprehajati se (147, 213, 230, 285 itd.) izveršil (148) izkusiti (redno) izpremiti (po Trubarju! 231) izmanjkalo (309) izpoddersne (331) izginil (313) izpregovoril (300), izbolela je (341) se izpokorila (357) česti izkazala (377). 1876: izgrešil (pot) 17, 99 itd. izpoznati (redno!) mir sem izkalil (! 61) izpehan leže v travo (66) izprožil (178, 179, 229, 302 itd.), celo: izpotika se (62, 63) itd.

<sup>3</sup> N. pr. 1883: skušnja, skusiti (redno; izjemno izkušnja 86, 237) sprehajati se (149) sprevid (173) sprevideli (453, 524). 1884: sprehod (259) spreminjajo (74). 1885: uslugo skazal (205, 457, 519, 584) spraševal sem (587) sprehod (296, 566) spodbujen (580). 1886: skazali se hvaležnega (32) spodletelo (Levec, 55), sprevid (87), spodbudi (408), spreletelo (136, 425). 1887: sprevidel (520). 1888: skušen mož (72, 198) skušati (69, 74, 202, 203) spregledala (269, 281) zvedenci jo štejejo (165) čast skazuje (202). 1889: skazali (259) skazila se je (728), sprevideti (334, 343). 1890: spopolniti (68; XI, 43, 76, 262, 593, 521, 710, 414) iz pisarne se je zmuznil (388). 1891: sprevidi (22, 27). 1892: spodletelo (362) zmuznil (465, 469), streznil se je (465), spodrsnilo (461), sprevidel je (519) itd.

<sup>4</sup> Menda prvič preizkušnja: 1891, 373.



tudi še znova, skratka, sprva, zlahka, zvečine, spočetka itd.; iz nova, iz kratka, iz prva, iz večine, iz početka je začel pisati šele z imenovanim letom. Prislov: iz davna je prišel v navado šele l. 1892; doslej se je pisal podomače zdavnaj, redko zdavna. Ohranil pa je Ljubljanski Zvon dolgo tudi Levstikove posebnosti n. pr. izpremljati, izpremljevalec<sup>1</sup> itd.; zdaj pišejo s Pleteršnikom vred vsi le spremljati itd. V prvem letniku nahajamo tudi še izpoznati, poslej ne več, kar tudi Pleteršnik ne piše. Redno vsa leta se je pisalo izprožiti, izprožim. Levstikovi pisavi je napravil konec šele Pleteršnik, ki piše: sprožiti (iz vzprožiti), kar se je v pisavi tudi sprejelo. Skoro brez izjeme se je pisalo prav do Pleteršnika tudi izgrešiti, verfehlen<sup>2</sup>; poslej se piše brez i-. Enako je šele Pleteršnik ugotovil pravilno etimologično pisavo pri: stežaj, vrata na stežaj odpreti, kar se je doslej z i- pisalo,<sup>3</sup> dalje: izpodbuda, izpodbujati, kar se je pisalo dotlej navadno vzpodbuda, vzpodbuditi.<sup>4</sup>

Našteti Pleteršnikovi primeri so se v pisavi sprejeli, toda ne more se reči, da je praksa izključno potrdila pisavo iz tam, kjer je po etimologiji upravičena. Pleteršnik se v slovarju ni oziral na dosedanjo pisavo kakor skusiti, skušnja itd., sprehajati se, sprevod, sprevideti itd., spopolniti, spodrsniti itd., temveč piše vse strogo po etimologiji: izkusiti, izpre-, izpo- itd. Nekateri primeri se nam zde preveč tuji, ker jih navaja samo v staroslovenski obliki ali v zrcalu drugih slovanskih jezikov, n. pr. izgaga, izgizdavati, izjužiti se, izkaza, izkaziti se, poizkusiti, preizkusiti, izpašnik, izpaša, izpéhati (konja), izpoddrkniti, izpoddrsati, izpoginiti, izvrniti itd. V tem oziru se naša pisava popolnoma strinja s p. Stanislavom Škrabcem, ki pravi: »Zoperno je . . . pretirano etimologiziranje, kaker: izprehod, izpoznal, poizkusila, poizvedeti, ni izlepa izpustil izpred oči' za: sprehod, spoznal, poskusila, pozvedeti, ni zlepa spustil spred oči.« V teh primerih se je pomen predloga »iz« popolnoma zgubil, zato mu je tudi oblika po pravici zbrušena. Tudi lepoglasje s tem le pridobi, ker dela hiat kakofonijo.<sup>5</sup> Enako pravi pozneje: »predlog ,iz' je izgubil svoj ,i', ko je izgubil svoj jasni pomen.«<sup>6</sup> S stališča pravopisne rabe smemo trpeti poleg etimologične pisave, ki jo je Pleteršnik

s čudovito točnostjo ugotovil, pač tudi pisavo brez ,i'. —

Zanimivo zgodovino ima pisava besede pazduha, ki so jo začeli pisati v tem času za dotedaj navadno pazha, paziha.<sup>1</sup> Starejšo obliko z —d— so začeli uvajati pisatelji, ki so jo poznali iz svojega narečja, tako Kobe, Trstenjak i. dr.<sup>2</sup> Etimologično pravilno (pazduha) jo je začel pisati prvi v Glasniku l. 1859 Mencinger, za njim neki štajerski pisatelj in potem Jurčič, ki jo je dosledno pisal tudi v Desetem bratu.<sup>3</sup> Toda Staroslovanu Levstiku ta oblika ni bila pogodu, ker stara slovenščina in z njo vred drugi slovanski jeziki nimajo —d—. Primerjalno jezikoslovje pa tedaj še ni odkrilo, da je prvotno obliko z —d— izmed vseh slovanskih jezikov ohranila samo slovenščina. Tako je Levstik prvotno obliko zavrgel in se poprijel mlajše staroslovenske oblike: pazuha, kakor jo imajo tudi drugi Slovani. To obliko je pisal Levstik<sup>4</sup> dosledno in brez izjeme v svojih spisih in v spisih drugih, katerih pisavo je popravljal (Stritarjev Zvon; Jurčič, Med dvema stoloma itd.). Levstikova oblika se vendar ni prijela. Nahajamo jo mestoma v prvih letnikih Ljub. Zvona,<sup>5</sup> toda drugi je niso pisali. Mariborska Zora je stalno pisala pazduha, tudi Ljub. Zvon je razen v omenjenih slučajih stalno pisal po etimologiji: pazduha, tako da se sme smatrati za knjižno pravilno samo ta oblika. —

Nekoliko manj sreče so imeli reformatorji s pisavo prgišče, perišče. Cigale je pisal poleg navadne pisave perišče po staroslov. pregršče<sup>6</sup>, česar pa ni nihče posnemal. Pač pa so jeli precej opuščati mlajšo obliko perišče, vendar se je v pisavi ohranila poleg starejše prgišče. Poslednjo nahajamo že semtertja v Novicah, redno pa sta jo začela pisati Levstik v Napreju in Jurčič v Glasniku, vsled česar se je sprejela.<sup>7</sup> (Dalje.)

<sup>1</sup> Novice 1852: pod pasho (3); 1851: pod paziho (18); 1854: pod pazho (215), enako še Levstik 1858, 71 in Jurčič v Gl. 1864, 124, 125, 199, 263: pazha.

<sup>2</sup> Kobe, Nov. 1853, 27: pod pazdiho; Trstenjak, Nov. 1858, 22: pajzdiha. Starejša oblika je znana tudi še drugod po Kranjskem (Senožeče: pājzdiha).

<sup>3</sup> Glas. 1859, 3. zv. 56 Mencinger (ki je govoril od doma: pājstha); Gl. 1863, 200; Jurčič: 1865, 102; Des. br. 5, 13, 36 itd.: pod pazduho.

<sup>4</sup> Nov. 1866, 387; Mladika (32) Nauk o telovadbi 1867, 18: pod pazuhama; Pavliha (3, 8). Dun. Zvon 1870: pod pazuhu (285, 292, 294, 348, 315 itd.). Mej dvema stoloma: 70, 74, 82, 85, 103 itd.

<sup>5</sup> N. pr. 1883, 447; 1888, 271, 328.

<sup>6</sup> Nov. 1859, 67: perišče (pregršče) žita.

<sup>7</sup> Perišče: Nov. 1853, 213 (Cegnar); 1855, 283 (Jeriša); Glasnik 1868, 51 (Celestin); Naprej: prgišče (191) pergišče; Gl. 1864, 168, 1865, 36 (Jurčič). Dalje Lj. Zv. 1889, 276, 277 itd.

<sup>1</sup> Redno l. 1881, poslej redko n. pr. 1888, 490.

<sup>2</sup> Izjeme n. pr. zgrehil (1891, 156; 1892, 397).

<sup>3</sup> N. pr. l. 1891: vrata na iztežaj (102, 580). 1892: 8, 10, 67, 69, 71, 228, 265 itd.

<sup>4</sup> N. pr. 1885: vzpodbuda (294) poleg izpodbujati (335), spodbujati (580) 1888, 422 (Levec) 580, 534 itd.

<sup>5</sup> Cvetje XXIV. 2.

<sup>6</sup> Cvetje, XXVII. 1.



## KNJIŽEVNOST.

Rado Murnik: **Lovske bajke in povesti.** (Knjižnica Slovenskega Ilustrovanega Tednika I.). V Ljubljani, 1914. Tisk Zadružne tiskarne v Krškem. — Na 190 straneh je nanizanih 12 drobnih — kakor hoče pisatelj — lovskih bajk in povesti. Bajke so vsekako boljše od povesti. Zakaj »povesti« niso bogve kaj drugega nego znane, z nekaterimi variantami povsod pripovedovane lovske anekdote — bolj ali manj raztegnjene in razblinjene. Kakor v svojih drugih publikacijah, nastopa Murnik tudi v tej knjigi kot humorist, razen v zadnji prekrvavi »povesti« *Za Mrtvimi ogali*, katera očitno ne spada v to zbirko. Murnikov humor pa je tako tako — srednje vrste. Prav od srca se človek malokrat zasmeha ob teh »bajkah in povestih«. Ali smo se mi postarali za smeh — ali pa prijatelj Murnik za šalo in dovtip? Vsekako je v tem humorju preveč iskanega, narejenega, prisiljenega. Sicer vemo za tisti izrek: Gute Witze wollen erdacht sein — toda zdi se nam, da ali izrek ni povsem resničen, ali pa Murnikovi dovtipi ne dovolj dobro izmišljeni. — Dve strani pa ima Rado Murnik, za kateri zasluži priznanje. Ena je ta, da je (vsaj kar ga jaz poznam, ki pa nisem bral vseh njegovih reči, n. pr. one dolge *Hčere grofa Blagaja* v »Zvonu« že ne) dostojen pisatelj, to se pravi tak, ki ga brez večjih pomislekov daš tudi mlademu človeku v roke. Druga je pa ta, da se zelo potrudi za lep in bogat jezik. Na to plat so njegovi spisi skrbno, če ne skoro — preveč izpiljeni.

Dr. Mih. Opeka.

**Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom.** Sestavil Viktor Bežek. A. Osnovni nauki iz dušeslovja. V Ljubljani 1913. Založba »Slovenske šolske Matice«. V 8<sup>o</sup> IX+128 str.

»Slovenska šolska Matica« je za leto 1913. razveselila učiteljstvo med drugimi knjigami tudi z dušeslovjem, ki podaja uvod za občno vzgojeslovje, to pa bo sledilo, kakor obeta pisatelj, kot dar za leto 1914.

S tem se je deloma odpomoglo nujni potrebi pedagoških šolskih knjig za učiteljska. Čisto bo tem potrebam seveda ustrezno šele tedaj, ko bo objavljeno občno vzgojeslovje, občno ukoslovje z uvodnimi logičnimi pripombami ter zgodovina vzgoje in pouka. »Slovenska šolska Matica« je torej začela z objavo gori navedene knjige jako važno delo, za katero ji gre najtoplejša zahvala; kajti doslej niti učitelji, niti učiteljski niso imeli pristne in dobre slovenske knjige, ki bi bila služila pouku ter nudila slovensko pedagoško, psihološko in logično terminologijo. Srednje šole so v tem prehitale učiteljska, ker je profesor dr. Ozvald spisal logiko in psihologijo za 7., oziroma 8. razred srednjih šol že leta 1912., oziroma 1913.

Naša knjiga podaja sicer, kakor že naslov pravi, le osnovne nauke iz dušeslovja, a vendar se je pisatelj dotaknil vseh važnih psihičnih pojavov, dejstev in zakonov, ki o njih mora biti učitelj poučen, da bo svoj poklic razumno izvrševal, in ki zanimajo tudi neučitelje.

Običajno je po nekaterih uvodnih pojmi, kakor o pojmu dušeslovja, njegovem predmetu, o razmerju med psihičnimi in fizičnimi pojavi in o virih dušeznanstva, razdelil dušeslovno snov na tri dele: *umovanje*, *čuvstvovanje* in *hotenje*. V vsakem delu razlaga potem postanek in nadaljnji razvoj raznovrstnih psihičnih pojavov. Pisatelj stoji namreč na modernem biološkem in genetskem stališču psihološke vede. Zato je teorijo o dušnih zmožnostih kot zastarelo čisto opustil. Tudi zastoni iščeš v knjigi nominalnih psiholoških definicij, ki le obtežujejo razumevanje psihičnih dejstev in jih nič ne pojasnjujejo, pa čisto tudi niso zanesljive. Nasproti pa čitaš, kako nastaja to, kako ono psihično dejstvo, kje so iskati vzroki zanje, kakšno je razmerje, kakšna vez med fiziološkimi pojavi in stanji ter med psihološkimi dejstvi, kako se psihični pojav razvija, kako teče naprej do konca, zakaj tako, kako vpliva in učinkuje na druge psihične pojave, zakaj in kako nastane ta ali oni psihični zakon itd.

Tu in tam je pisatelj sprejel v svojo knjigo nove dušeslovne nauke, kolikor je to dopuščal njen obseg in so se mu zdeli potrjeni po najnovejših preiskavah. Tako sta n. pr. §§ 62. in 63. z napisom »čuvstva, ki izvirajo iz odnošajev individuuma napram vnanjemu svetu«, kjer govori o aktualno in potencialno nevarnih, oziroma koristnih predmetih ter iz tega izvirajočih čuvstvih, nekaj takega; *umetnost* in *igro* spaja v sorodno celoto, ker jima je »izvrševanje funkcijskih potreb in z njim spojena slast sama namen, ne da bi se izkušal doseči še kak drug praktičen smoter« (str. 104.); smoter čuvstvovanja in umovanja je isti: »obramba in ohranitev posameznika in indirektno tudi njegovega rodu; čuvstvo nas usposablja, da razločujemo to, kar našemu ustroju godi in kar mu škoduje, z umom pa spoznavamo sredstva za pribavljanje ugodnosti in odvrčanje neugodnosti« itd.

Večkrat pisatelj namigne, kako vpliva to ali ono psihično dejstvo na pedagoško znanost in umetnost, zlasti na didaktiko in metodiko. Tako kaže n. pr. na strani 34., kako je uporabljati asociacijo za spretnost v čitanju in pisanju. Na strani 44. govori z ozirom na dušno pozornost o veliki važnosti primernih uvodov kakor pri pesnikih in pisateljih, tako pri govornikih in učiteljih. Na strani 48. poudarja glede na umski spomin vrhovno metodiško pravilo, naj se nalaga pametovanju samo to, kar se je prej do dobra raztolmačilo, in na strani 49. uči, da je za mehanski spomin edina zanesljiva opora dovoljno *opetovanje*, ki ima veliko večji uspeh, ako se vrši v primernih presledkih, ne pa zaporedoma, kar bi morali »šolniki vpoštevati ter iste snovi ne dolgo nepretrgoma premlevati, nego jo v daljših odmorih ponavljati«. O vršilnih ali funkcijskih potrebah čuvstvovanja trdi na strani 87. po vsej pravici, da je treba s tem dejstvom računati ljudskim vzgojiteljem in državnim voditeljem; »priskrbeti je treba ljudskim čuvstvom





Vincent Van Gogh: Tobakar.



nim potrebam primeren o d d u š e k, utesniti ljudske strasti v primerne oblike, v katerih se unesejo in ublaže. Način ljudskega čuvstvenega izraževanja je zategadelj zanesljivo merilo prosvetne višine kakega naroda. — Naj bi se torej vsi ljudski vzgojitelji in zlasti ljudomili umetniki zavedali dolžnosti, da je čuvstvenim potrebam množice streči bla ž i l n o, ne pa p o d i v - j a l n o; v tem je obsežen dobršen del ljudske vzgoje. Hvaležno nalogo, pa tudi sveto dolžnost ima v tem pogledu ljudski učitelj v šoli in izven šole.« Na strani 108. čitamo z ozirom na č u v - s t v e n e u b r a n o s t i (dispozicije), da »je vzvišena naloga vzgojiteljev, da z bistrim očesom opazujejo prirojene sposobnosti svojih gojencev ter plemenite trudoljubno neгуjejo, napačne čuvstvene izrodke pa zatirajo s primernimi sredstvi.«

Ti primeri zadoščajo za ugotovitev gornje trditve.

Ker se knjiga naslanja na fiziološke nauke, opozarja pisatelj na dotična poglavja somatologije, ki je gojencem že izza pouka znana; zato je ni bilo treba teh nauk posebej razpravljati; toda tisti, ki niso ne učitelji, ne učiteljsčniki, bodo tu občutili neko vrzel; pa tudi učiteljem bi bilo morda bolje ustrezno, ko bi jim dotične snovi ne bilo treba iskati po drugih knjigah, ampak bi jo nahajali na dotičnih mestih v dušeslovju samem.

Zgledi za pojasnitev psihičnih pojavov so vzeti iz domačega življenja, domače zgodovine in domačega slovstva, kar vrednost knjige le povečuje.

Sploh lahko trdimo, da se je knjiga pisatelju jako posrečila. Nekatera poglavja so naravnost mojstrski izdelana. Če nekaj pripomnimo, bi bilo le to, da bi še več zgledov bolje služilo in da naj bi ozir na eksperimentalno dušeslovje bil večji.

O jeziku moram reči, da je jasen, vzoren za znanstveno tvarino, krepak in tu in tam skoraj lapidaren, to pa gotovo radi tega, ker je pisatelj moral na 128 straneh obdelati celo psihologijo; tudi teče vrlo naprej: stavek izvira logično iz stavka ter se mu pridružuje v nepretrgano organsko celoto.

Dobro poudarja pisatelj sam v predgovoru, da mora slovenski psihološki pisatelj »vnanji obliki posvečati posebno pozornost, ker se je na tem polju pri nas še primeroma malo delalo in je ogromni razvoj dušeslovne vede v zadnjih desetletjih ustvaril množino novih pojmov, ki jim je priskrbeti nove izraze.«

Tako je pisatelj res s posebno jezikotvornostjo zasnoval celo kopico dobrih, novih izrazov, ki bodo nadalje služili psihološki vedi. Naj nekatere navedem! Med drugimi čitam: delodelje, delodružje, nerečnost (afazija), nepisnost (agrafija) (= izguba govorilne in pisalne spretnosti), mrzličavost, samonamen, neprepoznanje, posamostaliti, zlasti pa psihološke termine: nagoni (instinkti), prisprejemanje (apercepcija), vpoglednost (intuitivnost), čuvstvena ubranost (č. dispozicija), čudljivost (čuvstvo začudbe [pisatelj: začuditve]) itd. Posebno vredno se mi zdi pripomniti, da je jezik lep in pristno slovenski, da ne čitaš v knjigi nobenega germanizma, kar spričo dejstva, da smo se učili psihologije in njene znanstvene terminologije iz nemških knjig, oziroma v nemškem pouku, ni malenkost, in kaže, kakor cela knjiga, da pisatelj že več let poučuje pedagogiko v izključno slovenskem jeziku. Lepi izrazi so tudi naslednji: pasti radovednost; radovednost se razpase v strast; obilovati z zgledi; izbaviti iz zadrege;

dostajati se koга: kar se dostaje (= se tiče) njegove osebe, vera in dvom se dostajeta nraavnih zastavkov ali problemov itd. Gotovo je tudi odobravati, da rabi poleg strokovnih slovenskih izrazov vselej tudi dotično latinsko ali grško tujko, n. pr.: životni ali vitalni, čutna prevara — iluzija, razmestitev — lokalizacija, prenašati nazven — projicirati itd., »hoteč, da si gojenci prisvoje oboje, grško-latinske tujke radi njih mednarodne veljave, ki olajšuje nadaljevanje psiholoških študij v kakem drugem — nemškem in italijanskem jeziku, domače strokovne izraze pa v izpopolnitev domače terminologije«.

Skratka: gospod pisatelj se lahko veseli svojega izbornega dela, kakor smo ga veseli tudi mi, ki nismo v neposredni zvezi z učiteljskim, pa pazno motrimo gibanje na slovenskem pedagoškem polju ter upamo, da nas kmalu razveseli z nadaljevanjem svojih obljubljenih pedagoških knjig.

Dr. Janko Bezjak.

Viktor Car Emin: **Iza plime.** Roman. U Zagrebu, 1913. Izdanje Matice Hrvatske. — Na stotine izobraženih Slovencev vsako leto obiše našo »riviero«, tisto divno obrežje med Volosko, Opatijo, Lovrano in Mošćenicami, toda komu pride vsaj oddaleč na misel, da bi takole malo primerjal nekda in sedaj, prejšnji idilični mir in sedanje velikomestno vrvenje? In kateri izmed veselih kopaliških gostov opatijskih ter lovran-skih sluti, koliko tragedij se je odigralo na tem ozkem robu Krasa v dobi, odkar je nehala vsled parobrodskih družb prejšnje brodarstvo z jadrnicami? In ako tudi tebe zanese hrepenenje po morju tja dol, ali te sijaj hotelov in palač ne bo premotil, da boš slep za silni boj, ki ga bije domačin s tujcem, prihajajočim od severa, slep za »velikanski« blagoslov »tujskega prometa«? Ta roman nam odkriva le prav majhen del te borbe med življenjem in smrtjo; ne slika nam ne istrskega kmeta, ne meščana, ampak se omejuje samo na en sloj: kaže namreč, kako se godi zdaj, odkar je nehala »plima« (veselo brodarjenje), raznim hrvaškim kapitanom in bivšim posestnikom jadrnic, neprostovoljno upokoje-nim. Namesto z vsemi drugimi nas seznanja s starim kapitanom Marinom Palmićem v Murvicah (izmišljeno ime) blizu Bristna (Lovrana?). On je tipus vseh drugih. Kar se godi z njegovo hišo, se je ali se bo zgodilo tudi z drugimi.

Vsebina je kratko tale: Pred osmimi leti je bil Palmićevo hčerko Klaro zasnuhil neki Niko Rajković, faliran študent, a ponosni Palmić ga je nagnal s »huncutom«, »nitkovom« in »parasitom« in ga zapodil iz svoje patricijske hiše; obupani snubec je nato odšel v Ameriko. Stari kapitan pa je dal svojo hčer nato drugemu, mlademu kapitanu Karlu Tominoviću. Kmalu po poroki je zet odplul s tastovo jadrnico »Lasto« proti Ameriki. Od tistega časa ga še ni nazaj. Vsi pravijo, da se je brod ponesrečil, a stari Palmić noče verjeti, ampak še vedno upa. Moj Bog! saj je od »Laste« odvisna njegova sreča: na polovico ladje se je bil namreč za večji dolg vknjižil bogati Amerikanec Marunić, in zdaj bi bilo treba dolg vrniti, če se je brod res potopil. Velik pomorski zemljevid pred seboj razgrnjen — tako sedi Palmić cele dneve v svoji sobi ter študira, študira, na kateri otok bi se bil utegnil zet vendarle rešiti... Kar se pojavi v Murvicah po osmih letih tisti »parasit«, tisti »huncut« Rajković ter zahteva kot poplaščenec bogataša Marunića (pa tudi kot njegov zet, kot srečni ženin miss Kate) plačilo starega dolga. A



starec mu zdaj že drugič pokaže vrata; »huncut« pa mu zapreti s tožbo in eksekucijo. Klara (ki je živela dozdej edinole očetu in svoji hčerki, sedemletni Vjerici) je prepričana, da Rajković vse to dela iz gole osvete, ker ni dobil njene roke. Studi se ji ta podlost. Treba mu torej vreči pred noge tisti denar. A kje dobiti? Med kopališkimi gosti se nahaja tudi Nemec Leitner, ki živi ločen od svoje žene, Dunajčanke. Mlada vdovica Klara ga je vsega razvnela. Kako si pridobiti njeno naklonjenost? Pripravljen je kupiti Murvice; dà, tako »velikodušen« je, da se hoče za nekaj mesecev zadovoljiti samo s par sobami. V silni zadregi podpiše Klara prodajno pogodbo, a s pogojem, da kupec očetu, staremu Palmiću, nič ne zine o kupčiji. Starček ne sme vedeti, da ni več v svojem. — Rajković dobi denar. A kakor ogenj ga pečejo bankovci. Sramuje se, da je nesrečno hišo tako daleč pritiral. Vrnil bi denar, prosil odpuščanja. A Klara noče nič vedeti o tem preobratu. Bo li vztrajala? Na eni strani ji je Leitner za petami, na drugi njena »prva ljubav«. To kolebanje zavzema gotovo pol knjige. Ko bi verovala, da se mož vrne, bi morda ostala trdna; toda čudno, da se nikoli ne spomni nanj. Omahuje, omahuje... enkrat jo še reši pogled na hčerkico Vjerico, a drugič omahne; »huncut« Rajković, ki je medtem zaigral v igralnici ves tisti denar, triumfira. V svoji slepi strasti povzroči katastrofo: Leitner, goljufan v svoji skriti nadi, se razljuti, starček izve vso resnico, ki je pa ne prenese; od kapi zadet izdihne. V tem se pojavi v Evropi, v Bristnu tudi bogataš Marunić s hčerko miss Kate; ta bi vendar rada videla, kaj dela v Evropi njen zaročenec Niko Rajković. Za hip postane »huncutu« vroče: denar zaupavljen, na vratu pa dve »ljubezni«. Kako se bo izmazal? Človek bi mislil, da bo, če ne bo drugače, pobegnil s Klaro, ki mu je vsa vdana. Toda ne: s Klaro ga čaka uboštvo, z miss Katico pa udobno življenje; in tega se je tako navadil, da ne bi mogel začeti s trdim delom. Posledica: Klaro zataji. Marunić kupi od Leitnera, ki tudi ne mara biti več v tistem kraju, Murvice, uboga Palmićeva hči mora s svojo Vjerico po svetu, in nekdanji odbiti snubec Rajković se naseli s svojo bogato ženo v stari patricijski hiši, ki jo seve po ameriškansko preuredita.

Prava muka je, prebirati ta roman. Izmed glavnih oseb nam ne more biti niti ena simpatična: stari Palmić je samo sanjač; Klara popolnoma pozabi svojega moža, dasi ni še gotovo, če je mrtev; in »huncut« Rajković? Joj, to vam je »junak« — za svoje uživanje izda domovino, ljubezen, vse. Simpatična sta nam samo bivša kapitana Iviša in Fabio: oni se trudi, kako bi z novimi načrti, z železnico in vodovodom pomagal svojemu rodnemu kraju, in je prav ginljivo, kako cele dneve išče po kraških špiljah močnega studenca, ki bi ga napeljali v Bristan; Fabio, imenovan tudi »Jeremija«, pa vsaj dosledno grmi proti tujcem (»Tudeškom«) ter vedno ponavlja svoj ceterum censeo: »bacio nas na 'seku', te ne znamo, što ni kuda ćemo«. Ali (str. 127): »Vidiš, sad smo u doba osjeke. More se povuklo, a mi ostali na suhu. Natrag ne možeš, a

naprijed ne znaš. Sva je naša pamet bila u moru.« Kako pa vun iz oseke, o tem ne vedo ne stari kapitani, ne avtor — vkljub 298 stranem — nič.

Dr. J. D.

Andro Kovačević: **Poslednji Nenadić**. Roman. U Zagrebu, 1913. Izdanje Matice Hrvatske. Inicijali i naslov T. Krizmana. 264 str. — Romana, v katerem je glavni junak poslednji svojega rodu, se lotim vedno z nekim predsodkom, kajti tisti »poslednji svojega rodu« so večinoma neverjetni in zato nesimpatični. Ali so moralni velikani, ki izvršujejo neverjetne čine, ali pa moralni slabiči, ki pač nekaj hočejo — vzpodbuja jih spomin na slavne prednike — toda malo ali nič dosežejo. — K zadnjim spada tudi »Poslednji Nenadić«. — Vojko Nenadić, hrabrih očetov zadnji potomec, napravi na Dunaju juridične izpite in se nastani pri oskrbniku Dobričiću v Zagrebu. Tu se zagleda v razposajeno institutko Zorko. Nenadić se namerava naseliti na svojem posestvu Bogičevcu — k temu ga vleče idealizem, »rad za narod«, in spomin na prednike svoje — oskrbnik in Zorka pa ga silita k »činovnikom«. Nenadić omahuje. Tedaj pride spor z Zorko. Oba sta v svoji ljubezni tako nerodna, da se spreta in ločita. Nenadić odide na svoje posestvo, kjer hoče postati svojim rojakom »lučonoša«. Toda vsi poizkusi se mu ponesrečijo. Zorka se medtem poroči s postarnim baronom Gérdenichem. — Drugi del. Ideali so se razgubili. Nenadić gre »u činovnike«. Tu pride med njim in predstojnikom, bivšim kolegom, do burnih prizorov. Nenadić postaja vedno bolj nezadovoljen in obupan. Dvigne ga ljubezen do institutke (te nesrečne institutke!) Veronkice. Naenkrat dospe v dotični kraj baron Gérdenich s svojo soprogo Zorko. Stara ljubezen vzplamti iznova. A Nenadić nima moči, da bi pobegnil ž njo. Slepo se vda razmeram. Proti koncu se zanima celo za politiko — protivladno — voli pa vladnega kandidata. Veronkica gre v samostan, kjer se še enkrat srečata z Nenadićem. »Poslednji Nenadić« pa otopi za vse in v duhu že vidi svoj epitaf: »Htio mnogo — ne izveo ništa.« — Začetek je šablonski. Pisatelj nam predstavi junaka na kolo-dvoru, ga označi natanko: tak in tak je, pove zgodovino njegove rodovine — da dokaže, da je res »poslednji« — opiše njegovo sorodstvo, nato šele sme stopiti junak v aktivnost. Nenadić napravi juridične izpite in snuje velike načrte; bralec pričakuje dejanj, pa jih ne pričaka. Nenadić je slabič, nesposoben za delo, brez značaja, človek, ki zna samo obupovati. Njegovo omahovanje in obupovanje je izvedeno na tako neumetniški način, da postane zoprno, zato bralec romanu le s težavo sledi. — V celi knjigi ni niti ene osebe, o kateri bi mogli reči: to je res človek iz mesa in krvi. Junaki in junakinje govore lepe besede, jokajo v ginjenosti in »nesreči« itd., toda ljudje to niso. Dejanje romana ostaja vedno na istem nivoju, o kakem razvoju ni sledu. Pisatelj vodi junaka iz kraja v kraj, zdaj sem zdaj tja, dokler se ne naveliča. Lahko bi ga vodil še naprej, ne vem kam, lahko bi ga tudi preje ustavil — roman bi ne bil ne pridobil ne izgubil. Jože Barle.



## GLASBA.

### »Oljki«. — Trije koncerti »Glasbene Matice«.

Simon Gregorčičevo pesem »Oljki« smo že do sedaj cenili kot eno najlepših slovenskih pesnitev. Še bolj pa se nam je priljubila in k srcu prirasla, odkar jo je kot veliko kantato za soli, zbor in orkester uglasbil naš neumorno delavni in od leta do leta napredujoči P. Hugolin Sattner.

Samo dve leti sta pretekli, kar nam je Sattner podal prvi slovenski oratorij »Vnebovzetje Device Marije«; danes imamo v rokah v vzornem klavirskem izvlečku in smo tudi že v treh izvrstno uspelih koncertih »Glasbene Matice« slišali njegovo najnovejšo delo, kantato »Oljki«. Da bo »Oljki« izgledala bolj moderno kot oratorij, to smo s sigurnostjo pričakovali; vendar glasbeni napredek, kakor se poraja v »Oljki«, nas je resnično presenetil. Dasi vedno isti ljubeznivi melodik kot vseskoz do sedaj, ubira Sattner v kantati »Oljki« v pretežni večini nove, današnjemu glasbenemu naziranju primernejše strune, hodi novo, na širši in prestejši podlagi zasnovano smer ter postane *z a r e s m o d e r n*, to pa v dobrem pomenu besede. Ta Sattnerjeva skladba je vzorno, d o v r š e n o delo, ki v njem ne najdemo več nikakega nepotrebnega balasta, ampak samo jedro; vsaka nota je na svojem mestu. Razdelitev v tri dele je jako srečno zamišljena, glasbena invencija kar mogoče bogata, harmonije nikoder vsakdanje, instrumentacija krasna, jako slikovita. »Oljki« je sedaj krona Sattnerjevih skladb, pa tudi krona naše glasbene literature. Jako umestno ima skladba poleg izvirnega slovenskega besedila podložen tudi nemški prevod, ki ga je oskrbel profesor F u n t e k. In če bi se bil oskrbel in podložil, recimo, še angleški ali francoski tekst, bi tudi to ne bilo odveč. Saj skladba »Oljki« zasluži, da najde pot v širši svet, da zanjo zvedo, jo slišijo in uživajo tudi tuji narodi, ter tako ž njo vred spoznajo in se prepričajo o visoki glasbeni kulturi Slovencev.

Delo natančneje popisovati ne nameravam, ker je itak vsak izobraženec sigurno bral dr. M a n t u a n i j e v e »Vodilni misli« in E. H o c h r e i t e r j e v o analizo, ki ju je »Glasbena Matica« poleg drugih, Gregorčičevo pesem in Sattnerjevo skladbo pojasnjujočih črtic o priliki »Oljkinih« koncertov izdala v posebni knjižici.

Trije koncerti, v aprilu 1914, v katerih je »Glasb. Matica« izvajala to izvirno slovensko glasbeno delo, so — kakor že rečeno — izvrstno in prav častno uspeli. Bili so zopet nekak dogodek in praznik za Slovence. V teh koncertih se je v prvi vrsti odlikoval — kakor po navadi — p e v s k i z b o r »Glasbene Matice«, ki je svojo dosti težko nalogo izvedel gladko in navdušeno. Komu ni ostalo v spominu sprva nežno prijazno, potem pa mogočno veselo pozdravljanje in proslavljanje oljke! Ali pa mični ženski zbor, obkrožen od violin in flavtnih trilcev, pozneje zopet silno izraziti moški zbor, pripovedujoč in premišljuje o vesoljnem potopu! Koga ni do dna duše pretresel veličastni unisono koncem prvega dela »Simbol miru

si tudi nam«, oprt na markantne, široko raztegnjene harmonije v orkestru? Pri teh koncertih sem dobil vtis, da je to mesto sploh najimpozantnejše v celi kantati, ali če to ne, da ga v impozantnosti vsaj nobeno drugo ne presega. Tu je imel lahko vsakdo priliko na lastna ušesa se prepričati, kak izreden učinek napravi ravno mogočno, v moških in ženskih glasovih združeno enoglasno petje z istotako mogočnim večglasnim spremljanjem. Tudi v drugem delu, ki je — mimogrede omenjeno — najboljši in najslikovitejši od vseh, in v tretjem je zbor svoje, dasi ne več tolikanj obsežne, a vendar krasne partije jako dobro izvedel.

Velike vloge imajo v »Oljki« trije solisti: sopran, alt in bariton. Najobsežnejšo, baritonsko vlogo je imel domačin g. I v a n L e v a r, sedaj operni pevec v Aachenu, ki je pel zelo in občuteno. Da žal semtertje ni mogel prodreti v taki moči kot bi bilo potreba, je kriva vloga, oziroma tisti, ki so mu to vlogo odmerili: vloga je pač pisana za krepak, obsežen bas in ne za bariton. Solistka gospa F a n e t t a H e r m s d o r f - B i l i n o v a, rodom Ljubljanka, sedaj koncertna pevka v Karlsruhe, ima dobro šolan, dokaj krepak in prijetno doneč sopran, ki se ji v srednjih legah bolje razvija nego v višini. Svojo vlogo je splošno prav dobro pogodila. Omeniti pa moramo, da je par mest v njeni vlogi, ki jih je primeroma nekoliko bolj s trudom zapela, zares kočljivih in ne ravno hvaležnih. To sta sledeči dve:

#### I. del, stran 20.

*mf*

o - živ-ljaš nam te - les - no moč;

*f*

pro - ga - njaš zluč-jo tem - no noč.

in

#### II. del, stran 44.

Skoz o-kna solnce bož-je li - je,

*più cresc.* *rit.*

a bolj še soln-ce sre-če si - je

Pri drugem in tretjem koncertu, kjer je gospa Hermsdorf nastopila pred kantato v samostojnih točkah, in se ji je glas pri tem kolikortoliko razgibal in rutiniral, sta se ji tudi prej omenjeni kočljivi mesti bolje posrečili. Najhvaležnejšo vlogo je imela altistinja gđč. C e n k a S e v e r j e v a, članica pevskega zbora »Glasbene Matice« in frančiškanskega cerkvenega



pevskega zbora. Izvedla jo je izvrstno. Njeno sveže, voljno in z iskrenostjo prepojeno petje nas je naravnost ganilo. Kolikor mi je znano, je med solisti, ki so nastopili v »Oljki«, najbolj ugajala.

Orkester c. kr. pešpolka Albert I. kralj Belgijcev št. 27, pomnožen z nekaterimi člani »Glasbene Matice« in harfenistinja iz Gradca, je igral vobče zelo fino.

Kantato »Oljki« je z veliko požrtvovalnostjo nastudiral in jako sigurno vodil gosp. koncertni vodja Matej Hubad.

Ob začetku prvega koncerta je izvajal orkester E. Hochreiterjevo »Dyoniziško uverturo«, bodisi v absolutno glasbenem, kakor tudi instrumentacijskem oziru krasno, zmerno moderno delo, ki drži poslušalca v živem zanimanju in napetosti od prvega do zadnjega takta. Uvertura se je pod vodstvom koncertnega vodje g. Mateja Hubada izvajala precizno in vzneseno.

Ob začetku drugega koncerta je pela gospa Hermsdorf-Bilinova veliko arijo »Ocean silni« iz K. M. Weberjeve romantične opere »Oberon« s spremljanjem orkestra. Žela je zanjo mnogo zaslužene pohvale.

Pri tretjem koncertu smo pred izvajanjem glavne koncertne skladbe slišali nekoliko samospevov s klavirjem. Gospa Hermsdorf-Bilinova je zapela veličastno Hummelovo »Aleluja«, dr. Gojmir Krekove »Misli« in »Intermezzo« ter Lajovi-

čev »Pesem o tkalcu«. G. Levar pa si je izbral sledeče pesmi: Lajovičev »Bujni vetri v polju« in »Mesec v izbi«, Gerbičev »Kam« in Krekovo »Pogodbo«. Zadnjo, v narodnem tonu zloženo in jako efektno skladbo je moral ponoviti. Pri teh pesmih se je g. Levar vsekako pokazal izrednega pevca in umetnika, ki mu treba čestitati.

Tako smo torej doživeli v Ljubljani zopet tri prav lepe koncerte. Slovenska glasbena umetnost je storila velik korak naprej.

Alojzij Mihelčič: **Marijina hči pri mizi Gospodovi**, za ženski zbor z orglami. Op. 18. Založil skladatelj, organist v Metliki. Tisk J. Blasnika nasl. v Ljubljani, 1914. — Cena izvodu 75 vin., pet komadov stane 3 K. — Te tri preprosto zložene, a lepe evharistične napeve toplo priporočamo, zlasti Marijinim družbam. Pesmi se dobe v Katoliški bukvarni v Ljubljani in pri g. skladatelju.

Janko Žirovnik: **Narodne pesmi za mladino**. III. stopnja. Lastnik in založnik Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta. V Ljubljani, 1914. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. — Cena 20 vin. — Zbirka obsega dvajset zelo mičnih in otrokom primernih narodnih pesmi. Tudi odraslim bo zbirka kot nekaka zakladnica priljubljenih narodnih pesmi dobrodošla.

Stanko Premrl.

## TO IN ONO.

### Mohorjeva družba

je sklenila, kakor poročajo iz Celovca, ugoditi splošni želji in revidirati svoje delovanje. Odbor skliče v kratkem anketo večjega obsega, ki bo imela namen, poiskati vzroke, vsled katerih izgublja — po mnenju mnogih — družbeno književno delo zadnji čas ugled in upliv, ter načrtati okvir književnega programa za prihodnost. — Vsi prijatelji Družbe bodo te njene namere gotovo iz srca veseli in je le želeli, da jo odbor izvrši čimprej.

### Anton Medved v pismih.

Priobčil F. S. F.

Na Breznici, 12. 12. 05.

Dragi France!

Ali prevzameš Ti oceno mojih poezij za Slovenčev podlistek? Omenil bi tudi naslovne strani, zato Ti pošiljam Vavpotičevo pismo, da Ti pomore k boljši razumevi te lepe slike. Prosim Te kot intimnega prijatelja, da »vzdigneš« kake primerne kritike za druge liste. Lahko umeš, da je zame najboljše, če stojim povsem v ozadju. Jaz se sicer ne bojim manj ugodnih sodeb, ker zares nisem zaljubljen v svoja dela, vsaj v mnoga ne, vendar so ugodne cene najboljša reklama. Pomisli, kako delajo ultramožje, kako stoje drugi za drugega in hvalijo svojo robo neredko ob troških resnice. Cankar vrže na popir par sijajnih kontrastov zvonkih porekel in uničen je ta in povzdignjen do nebes je drugi. Pesmi ocenjevati je silno obupalno

delo. Secirati jih ne kaže, vobče pograjati ali pohvaliti ne zadošča. Naposled je vendar le merodajna osebna kritikova, če velja za moža ukusa in vednosti. »Ugaja mi — meni se zdi pesem lepa«, s temi stavki je potem ocena gotova. —

Prave, pristne lirike pri meni ni iskati, zlasti ne takozvanih Stimmungslieder. Sicer pa prepuščam sodbo Tebi, če namreč hočeš prevzeti oceno.

Jaz sem zdaj še dokaj zdrav in upam, da prejde bolezen mirno in brez posledic. Pošlji mi, prosim, naslove Tebi znanih naročnikov, da jih združim s svojimi. Po sv. treh Kraljih se na vsaki način vidimo. Najbrže jo potegnem enkrat v Želimlje. Dotlej bodi srčno pozdravljen! Vesele prazniče!

Tvoj

A. Medved.

Kamnik (Vrhopolje), 21. 10. 07.

Ljubi prijatelj!

Spodobi se, da tudi Tebi pišem,  
predragi moj France,  
in v kratkih črtah Ti narišem,  
kako počutim se.

14 dni že bivam s svojo sestro, Jeleno, na Vrhopolji v lepem stanovanju. Odkar imam svojo kuhinjo, vrača se mi zdravje kar vidno. Res me časih še napadajo boleti, toda milše in redkeje. Pridno delam. Gregorčičeve poezije sem že uredil in rokopis odposlal. Zdaj pišem glumico »Prvi april« za Večernice. Potem se lotim Kacijanarja, ki ga že toliko let tolčem



in kujem. Za pravdo in srce Ti v kratkem pošljem. Tukaj iznova čutim, kako je za leposlovca treba kompaktnega časa, brez vednih stanovskih vezi. Zato sem zdaj — kako se misli izpreminjajo — srčno hvaležen škofu, da mi je nasvetoval pokoj. Da bi le tudi dobil polno pokojnino! Prošnja še ni rešena. Breznica se mi je globoko vsadila v srce in ne morem je pozabiti. Semič — Breznica! Alfa — omega! Ko bi se mogel iz službe za vedno izmuzniti, seveda s pošteno penzijo, najrajši bi videl. Maševat hodim v Nevlje in Kamnika se ogibljem. Sicer pa imam tudi tam lepo zabavo, ako jo hočem. K županu sem šel že enkrat in bil od obeh zelo ljubeznivo sprejet in postrežen in za nadalje vabljen... Piši kaj, draga duša, in bodi zdrav!

Tvoj

T o n e.

A. M. duhoven ljubljanske škofije v Kamniku.

Turjak, 10. 5. 08.

Dragi France!

Naj torej jaz začnem. Hudo je bilo zadnjič slovo,<sup>1</sup> pa prekrišpani hrbti vse preneso.

Pomisli najino usodo! Kadar službuješ Ti na Gorenjskem, jaz tedaj na Dolenjskem in narobe. Hvala Bogu, čutim se tukaj vedno bolj zadovoljnega pa tudi zdravega. Imam toliko slovstvenega dela, da ne poznam dolgčasa. S Kat. Bukvarno sem se pobotal za II. zvezek poezij z 700 kronami. Nekaj je. Za berače celo veliko.

Najrajši bi videl, da jih nikdo preje ne pregleda. Bušim naj ž njimi v svet, potem naj se razni kritičarji vsajajo kakor hočejo. Naprej ali nazaj sem tudi sprejel z naslovom: Puščavnik in Naman. Vse ostane, kakor je, samo jaz se skrijem za tretjo osebo. Tudi nekatere pesmi sem privzel, iz katerih se lahko sklepa, da sem bil zaljubljen. Vraga, kdo pa ni bil nikoli! Delaj tudi Ti, kakor veš, na to, da se vse sprejmo. Zdaj zbiram in ponekod pilim. Konec maja pa jih pošljem Mesarju. Prilagam tudi zanimivo pismo prof. Steklasa, ki ga prebravši o priliki vrni! Lahko ga pa tudi in celo želim to — pokažeš Fr. Trseglavu. Reci mu, da naj »Za pravdo in srce« (zlasti govore Grajana, nositelja ideje) še enkrat prebere in potem svoje »Naše premijere«! Saj je vendar duhovit mož — pa se ureže. Pri nas je kritikov vse gomazno, protikritikov pa nikjer, ko bi bili časih tako krvavo potrebni. In tako avtor večkrat obvisi na križu na enem samem žeblju...

Drugih posebnih novosti ni, da bi silile v pero. Zatorej Bog Te živi! Srčno Te pozdravljam z Jeleno in vso Tvojo žlahto. Piši kaj!

Tvoj

A. M e d v e d.

### Kettejevo predavanje v »Zadruži«.

Po naključju se je ohranil rokopis predavanja, katerega je imel Kette dne 13. februarja leta 1896. v dijaškem književnem društvu »Zadruži«. Predavanje je zanimivo in za dijaka Ketteja značilno, zato ga objavljam.

<sup>1</sup> Odhajal sem na svojo sedanjo faro v Soro. — F.

### O lirični poeziji.

Obrnite se, gospoda slavna, proti Palestini in pojdite z mano na sveti Sijon. Leto 1030 pred Kristom! Na svojem prestolu sedi kralj David in pôje prelepe psalme in jih spremlja na harfi. Tisto mi ni znano, ali je pel David tenor ali bas, pač pa vem, da je pel čast Bogu, da ga je slavil v njegovem veličastvu, se mu je zahvaljeval za vse njegove dobrote itd., skratka, da je razodeval v svojih psalmih: ljubezen do svojega Stvarnika. Tudi modri Salomon je pel visoko pesem o ljubezni. No — pozneje se ni več slišalo dolgo, dolgo o judovskih pesnikih. [Judje so postali praktični in so se razpršili po svetu ter se širili po vseh italijanskih mestih, a še dalje, po Nemškem, a konečno po vsem svetu, pa — kakor niso imeli nobene prave domovine,]<sup>1</sup> Judje so postali trgovci in so raje merili »trak na vátle«, kakor jambe in troheje. Rekel sem, da ne vem, kakó je David pel, toda to pa lahko rečem, da vem, kakó bi péli današnji Judje: Jejtelesi in Samueli. Prisójal bi jim pač le toliko pesniške žile, da bi zapeli:

O meine güldenen Ducaten...

pa še to z glasom, da Bog pomaga. Kajti pri Judih je že takó: razumejo se pač na dober »cvenk«, a ne na dober »tón«.

O meine güldenen Ducaten!

Saj res! Dobri moj Heine! Kmalu bi pozabil, da si bil tudi ti Jud. Vidiš ga no! Torej ti bi bil menda jedini, ki bi bil vreden naslednik Salomonov in Davidov. Toda lahkó si ti pel take pesmice:

Im wunderschönen Monat Mai,

saj si imel Salomona, a Salomon je imel dnarce; ergo: tudi ti si jih imel...

Toda zašel sem že pri začetku. Pri Davidu bi moral ostati.

David pa je imel sina Absaloma. Absalom pa ni bil pesnik, dasí je imél dolge lasé. Takó nam je dal že on dober zgled, kaj naj naredi tak, ki ima, dasí ni pesnik, dolge lasé.

Rogovile pa, na katere se tak pesnik natakne, so kritike. Absalom, pravijo, hotel je narediti nekemu izvirnemu delu zelo tragičen kônec... pa je bil tragičen le njemu.

Tako je biló v starih časih.

Zdaj pa pojdimo v srednji vek.

Še zmirom vse gozdnato, toda po visokih gorah lepi gradovi z balkoni, z lepimi gotiškimi ôkni, s stolpiči, z okrožnim zidom, róvom, mostom, prostorom za turnirje... notri z lepo, visoko, prostórno dvoráno. Toda kaj vidimo v ti dvorani?

V lepo izrezljanem naslanjaču sedí debel grajščak, poleg njega njegova míla soproga. Iz njegovih očí sije dostojanstvo, veličastvo — on je solnce. Iz njenih milôta, nežnost, nedolžnost — ona je luna. A krog njú dvorjáni kot zvezde nebeške.

Toda pred visókima gospodarjema stoji viteško oblečen mladenič s kitáro v rokah.

Rahlo ubíra strune in pôje z navdušenim glasom zdaj, zdaj tiho in trepetáje. In vsebina je? On opéva

<sup>1</sup> Besede v [ ] so prečrtane.



lepôto gospodarice. Ljubezen, ljubezen je zopet vsebina teh pesmi.

Vsi ga poslušajo kot začarani, od vseh strani mu doní hvala po dokončanem petju, toda on je obilo poplačan z milostnim in hvaležnim pogledom plemenite gospé...

Toda čas hiti, in mí smo, kjer smo. Kdo ni šel kakega večera mimo kakega okenca, in je notri zagledal kako deklico, ki je pela kako pesmico, pa takó pela, da se mu je kar srcece treslo?...

Kdo, pravim, je bil takrat takó prozajičen, da je vzdignil prste svoje desne roke in štel nanje, ali je deklica prav škandírala ali ne, ali pa, da je prislonil ušesa k zidu in poslušal, ali ima pesem kaj misli ali nič. In če je deklica pela o svoji črni bóli, da je zamrmral nejevoljno: Oh! Sentimentalnost, svetobol, razneženje, romantika?!

Da, vi pravite, da mora imeti pesem Bog ve kake misli.

Salament nazaj! Čakajte, da vam povem, katere pesmi meni najbolj ugajajo.

Prešernova: »Nezakonska mati« in »Strunam«, Heinejeva: »Einsam in der Waldkapelle«, Goethejeva: »Sah ein Knab ein Röslein stehn«, Gregorčičeva: »Rože je na vrtu plela«, Kolcov: »Ljudi boljše skazite« itd.

In vendar: kaj se izraža v vseh teh pesmih? Groga naj vam pove! On ve dobro, kakó se ta stvar imenuje. No Groga! Povej, no!

»Občutki, sami občutki!«

Ljubezen do deteta, do ljube, žalost po ljubem, to so sami občutki, pa nikake posebne misli. Nasprotno pa mi je dobro znano, da ravno tiste pesmi, ki imajo kake posebne misli, niso nikdar zadobile pri ljudeh tolike veljave, kakor take priproste, iz srca izvirajoče in v srce segajoče pesmice.

Nikakor nočem zavreči takih pesmij, ki imajo v sebi globôke misli, o ne, ampak jaz samo toliko rečem, da nihče od pesnika ne more zahtevati mislij, pač pa, da mu pesem v srce seže. To je postulat, ki ga ne morete zavreči in zanikati.

Ako pregledujemo pesnike, zapazimo, da so največ uspeha dosegli oni, ki so peli naravno, priprosto, narodno.

Goethe, Kolcov, Gregorčič.

Kdor bere: »Sah ein Knab ein Röslein stehn«, kdor bere: »Ne šumi ti rož!« ali: »Visoko vrh planin stojim«, čuti se takoj prestavljenega v lepo narávo, diše vase njen čisti zrak, [jasne misli, a priproste misli] raduje se in žaluje ž njó. Priprosto in jednostavno je to in vendar umetno. Človeka prestavi to zopet v njegovo prvotnost nazaj, preč beže od njega razuzdanost in spoznanje, ironija, romantičnost, vsa pretíranost mu mrzé, tuje ga več takó ne zanima.

Toda koliko časa je potrebovala lirika, da je prišla do tega mesta, kjer je, prej, nego je prišla od svoje čeznaravnosti do naravnosti. Od psalmov čez Anakreonta, Horaca, oboževalce žensk in čez romantike prišla je končno do čiste prírode.

Prej so bili občutki, toda ali pokvarjeni ali pa izmišljeni, — zdaj so taki, kakor so v resnici.

O, poezija (lirika) je življenje samo, toda notranje življenje.

In najlepša je, če se je ne prestavlja na gradove, na vshod, v visóke sfére in med omizje (kjer je vse

pijano), ampak v samôto. V vrvenju ljudij se človek zamóti in raztrése, toda v samóti spozna šele samega sebe, svoje srcé. Čemu tudi naj čuti dvorska gospodična ali kaka Zulejma bolečine in veselje, ki ga čutimo mi, naše gospodične in naši mladeniči. A čemu bi tudi pretiravali naše občutke, čemu jih mešali z mislimi, kedar jih ni treba. Povrnimo se k naturi in narodu, in naše pesmi bodo lepe. Da! Velikega pomena za nas je narodna poezija. Kajti mi smo kolikor toliko pokvarjeni, narod ne še takó; on še misli in čuti kakor [treba] je prav: mi smo afektirani. Zato naj grè ne le kdor hoče [prav] v narodnem duhu pisati črtice in novele, ampak tudi, kdor hoče peti, v narod... Ni še ves takó pokvarjen, da bi se ne dalo dobiti iz njega nič dobrega.

Pač s pravico težko pričakujemo izdaje narodnih pesmij. One hranijo za nas veliko dobrega in lepega, česar se še nismo poslužili.

Toda rekli bodete, da vam nisem povedal dosti o liriki. Seveda, seveda, vi hočete imeti definícije. Žalibog, nimam časa, da bi jih sestavljal.

Po moji misli je glavna vsebina lirike notranje dušno življenje človeško, vse njegove skrbi, ljubezen, žalost, trpljenje... najde odziva v lirčnih pesmih. Ravno v tem se menda razlikuje od epike, ki nam predstavlja bolj zunanje delovanje človekovo, ki ima pa vse svoj začetek v človeškem srcu in umu.

Čim nam lirika predstavlja samó občutke in misli, predstavlja nam epika delovanje, iz katerega lahko sklepam na dušni stan človekov.

Toda ura je že štíri. Pa drugič kaj več.

D. Kette.

## Simona Gregorčiča literarni prvenec v l. 1865 in 1866.

Priobčil Peter Butkovič.

V letu 1865., ko je bil pesnik Simon Gregorčič prvo leto v goriškem bogoslovju, so osnovali takratni bogoslovci svoj list »Slogó«, ki naj bi »složno« družil slovenske in hrvaške tovariše. Geslo njegovo je bilo: »Vse za vero in dom«, namen pa enak onemu, katerega so izdajali ljubljanski bogoslovci pod imenom: »Slovan-ska lipa«, namreč: »— vaditi se i uriti se v slovenskej pisavi in pri vspešnej marljivosti i dostojnih sposobnostih izobraziti i pridobiti si izurjenih učenih pisateljev«. Dalje govori urednik: »Kakor smo po prijateljskem pismu zvedli — razširja se i razcveta ta »Lipa« (ljubljanska) prav veselo i pognala je že marsiktero zeleno peresce, kar se jezika tiče i znanstvene vrednosti precej izverstnih sestavkov. — V enaki namen združila se je šolska mladina v bogosl. zavodah i na viših šolah tudi v sosednih mestih: v Mariboru i posebno v Zagrebu, kjer se bogoslovci prav marljivo vadijo maternege jezika i večja znamenita dela spisujejo i dajajo na svitlo tudi med občinstvo.«

»Zeleno peresce«, ki je pognalo iz »Sloge« in se razrastlo v mogočno vejo naše slovenske literature, je bil pesnik Gregorčič.

Priobčujem le one spise Gregorčičeve, ki so v listu podpisani z njegovim imenom in si tudi po stilu zagotavljajo Gregorčiča za očeta. Da so še druge drobtine njegove, ne dvomim, a se ne menim zanje radi težkoče dokaza. Podpisana je pesem »Cvetice na gomili« (Sloga, broj 2, l. 1865.) in trije sestavki



v prozi: »Nektere misli o možkem obnašanji« (Sl. br. 3, 1865), »O kerščanski popolnosti. Spisal S. Gregorčič« (Sl. br. 8, 1865) in »Ladja in človek« (Sl. br. 4, 1866). Drugega spisa v prozi ne priobčujem v tem listu, ker ne sodi po vsebini sem.

Ker je prvi letnik »Sloge« v originalu in duplikatu, sem primerjal oba in popravil nekatere »lapsus calami«. Vidno je, da je Gregorčič v drugem letniku (1866) opustil pisavo vert, smert itd.

»Sloga« je zamrla že po dveh letih.

## I.

### Cvetice na gomili.

»Al še tu življenje klije,  
Kamor seme seje smert? —  
Kdo temotne te žali je  
Venča ko pomladni vert?

Kaj cvetice, vaše lice,  
Kaj če tu vaš kinč i kras?  
Ven izkopljem iz zemljice,  
Presadim na vertec vas.

Tam pomladnega živjenja  
Boste zerle žar i čar,  
Tu življenje vsako jenja,  
Tu le smerti je oltar!«

»Pusti tukaj nas cveteti —«  
— Cvet na grobu zašumi —  
»Kar ne moreš ti umeti,  
Vse še brez pomembe ni! —

Ni tu ne živjenja meja,  
Lepšega začetek je:  
'Z groba noči se prismeja  
Ti nebeško solnčice.

Kakor mé iz rake vsklile  
Krasno smo na beli dan,  
Ti prerodil iz gomile  
Bodeš se za boljši stan.

Pusti, pusti vsako dvombo:  
Pusti pezo vseh skerbi,  
Terdno iměj na nas oslombo:  
Unstran lepši zor bliščil! —

To dvomljivcem šepetati  
Večni sem nas je vsadil,  
Tukaj pusti nas ostati,  
Kjer germiček naš je vsklil! —«

»Le cvetite, cvetke zale,  
Vite se ob križu v zrak,  
'Z groba temnega pognale,  
So vstajenja jasni zrak!« — Gregorčič.

(Konec.)

### Taras Ševčenko.

(Ob stoletnici rojstva. — Spisal Jos. Abram.)

»A nadeja, brate, ne umrje!«

Letos slavijo Ukrajinci narodno sveto leto. Z velikimi slovesnostmi ga praznujejo. Nad 30 milijonov src se strinja v eno srce, v eno željo, eno prisego:

Spi, Tarase, tiho, tiho,  
dokler Bog te ne vzbudi;  
v vek ne zabi Ukrajina  
tvojih besedi...! (Oleks. Konisjkij.)

»Kdo je pokojnik?« je vprašal nekdo o prenosu Ševčenkovega trupla iz Peterburga na Ukrajino in odgovorili so mu: »Mužik (kmet), no čin na njim generaljskij!« — In velezaslužni Ukrajinec Kuliš je tedaj izpregovoril: »Ali hočeš, batko (oče) Tarase, oditi na Ukrajino brez rdeče kitajke,<sup>1</sup> kozaške zasluge (odlikovanja)? Ali si ti nižji od kozaških junakov, ki so jih pokrivali s kitajko, ki so se ponašali s kozaškim odlikovanjem? — Razgrnite, ljubi moji, častni rdeči cvet čez tužno črno krsto Tarasovo! Naj se pojavi naš batko na Ukrajini kot pravi junak, ki je živel in umrl v boju za blagor, za srečo in svobodo našo...!«

In pokrili so ga z rdečo kitajko in odpeljali na Ukrajino, kjer so ga sprejemali rojaki s solzami — vsa Ukrajina je plakala za batkom —. Izprezali so konje in vlekli voz samotež ter ga slednjič odpeljali na Černečo (od tedaj Tarasovo) goro ob toli opevanem in ljubljnem Dnjepru. Tam je od nekdanj želel počivati:

Ko umrjem, pokopljite  
mene na mogili  
sredi stepe neizmerne  
v Ukrajini mili:  
da bom gledal širno polje,  
Dnjepr in skalovje,  
da bom slišal, kak deroče  
mu bobni valovje... (Zapoved.)

Tam je ukrajinska narodna božja pot. In kdor ne more v resnici, pa v duhu poleti, ko ptica lahno-krila, zlasti letos na ljubljeno gomilo, okrašeno z veli-

Opomba. Taras Ševčenko se je rodil 9. marca (po starem štetju 25. februarja) leta 1814. v Morincjah v kijevski guberniji. V šolo je hodil dve leti — bil je torej samouk. Najprej je bil pastir, potem je bil pri svojem gospodu, ki je imel skoraj neomejeno oblast čez ljudi tistega kraja, za lakaja. Ker je kazal deček veselje do slikarstva, ga je dal gospod slikarjem v šolo; upal je, da bo imel tako več dobička od njega. Leta 1838. so ga prijatelji, akademična slikarja v Peterburgu, Brjulov in Venecijanov ter slavni ruski pesnik Žukovskij (spesnitelj ruske himne) odkupili od gospoda za 10.000 rubljev. Bil je nato akademični slikar na akademiji v Peterburgu, obenem je tudi pesnikoval. Leta 1840. je izdal prvič »Kobzarja«, leta 1841. »Hajdamake«. Leta 1847. je bil, zlasti zaradi pesmi »Kavkaz«, preganjan in je služil kot vojak nad Aralskim morjem, kmalu nato pa v Novopetrovski trdnjavi v Aziji, kjer je bil pod silno stroгим nadzorstvom in ni smel ne pisati, ne slikati. Leta 1857. je bil po posebnem prizadevanju rodbine Tolstih pomiloščen. Umrl je v Peterburgu za vodenico 10. marca (po starem štetju 26. februarja) leta 1861. Truplo so Ukrajinci kmalu nato prepeljali na Ukrajino ter ga pokopali na Tarasovi gori ob Dnjepru dne 19. maja (6. maja) 1861.

Obširen življenjepis Ševčenkovega glej v knjigi »Kobzar«, izbrane pesmi T. Ševčenka, Leposlovna knjižnica, V. zvezek, Katoliška Bukvarna v Ljubljani 1907. — Kratka zgodovina Ukrajine je v »Kobzarju«, V. zvezku, in v »Hajdamakih«, VII. zvezku Leposlovne knjižnice.

<sup>1</sup> Junake, kozake, ki so padli v boju, so tovariši pokrivali z rdečo kitajko, t. j. rdečim svilenim prtom.



častnim, z gomilo vred 12 sežnjev (klafter) visokim železnim križem, znamenjem osvobojenja in vstajenja. Nanjo pobožno poklekne, pomoli za »batka« in zahvali ljubega Boga, da je vzbudil v Tarasu teptani, izmučeni Ukrajini narodnega Mozesa, rešnika, učitelja, vodnika in preroka — Tarasa, ki še vedno živi v narodu in ga vodi h končni zmagi.

A ti, moja Ukrajina,  
prenesrečna vdova!  
Dol z oblakov bodem letal  
k tebi na razgovor.  
Na razgovor tih, žaloben,  
na posvete k tebi  
o polnoči bodem padal  
doli s čisto roso.  
Tožno bova govorila,  
dokler dan ne vstane,  
dokler tvoja mlada deca  
na vrağa ne plane.  
Bodi zdrava, moja mamka,  
vdovica uboga!  
Góji deco! Živa pravda  
je v Gospodu Bogu! (Na Ukrajino.)

In ves ukrajinski narod se letos zgrinja v duhu na to gomilo, da se v novo napoji z roso Tarasovega duhá; prihaja na tih posvet, da z novim ognjem odide na sveto narodno delo. Pa tudi mi Slovenci se pridružujemo temu slavlju bratskega naroda, s katerim nas veže skoraj enaka usoda.

\* \* \*

Koliko je pretrpel ukrajinski narod tekom dolgih stoletij! Koliko od Turkov in Tatarjev! Največ pa pod poljskim in zdaj ruskim, moskovskim jarmom!

Ni ga bilo prava, ni bilo narodne svetinje, ki bi je Poljaki in Rusi ne bili teptali v blato. Ukrajina je gospodarsko in duševno propadla. Njeno avtonomijo, samoupravo pod vodstvom hetmanov je za vedno zatrla carica Katarina II. leta 1772. Kmetje so bili že prej pod Poljsko »prikrepljeni«, prikovani na zemljo. Svobodnih kmetov ni bilo. Vso zemljo so vlade razdelile med »šlahto«, med plemiče, domače ali tuje, in ti so imeli v lasti ne le zemljo in vasi, ampak tudi ljudi. Pod moskovsko vlado je postalo »kripactvo«, tlačanstvo še hujše, naravnost neznosno. Zatrla je bila svoboda Ukrajine, onemogočen vsak gospodarski razvoj. »Šlahtiči, didiči, pani« in kakor so se že imenovali, so zatirali in izžemali ubogo ljudstvo do skrajnosti, državna uprava pa mu je odvzela še vsa prosvetna sredstva, uklenila v svoje verige celo Cerkev ter zabranjevala in izvečine še vedno zabranjuje rabo materinega jezika.

V splošnem zatiranju in mučnem trpljenju se je bolj in bolj gubila narodna zavest. Redek je bil, ki je imel voljo delati za narod ter ga vnovno buditi iz spanja. Narodna zavest je bila omejena na posame, redko sejane osebe, v dušo naroda, med preprosto ljudstvo pa ni prodrila.

Tedaj je vstal mož iz naroda, Taras Ševčenko, sam »nevoljnik« nesloboden, ki je umel govoriti tej ljudski duši, ji povedal, kdo je ona,

čija pravda, čija krivda,  
čiji mi smo sini... (Do Osnovjanenka.)

ji vlil samozavesti ter vzbudil v njej nado na odrešenje in boljšo prihodnost.

Zavest se vzbudi v narodu, ko spozna samega sebe, svojo zgodovino in svojo moč; ko spozna do-dobra krivice, ki se mu godé, in sredstva, da jih zatre. Največja izguba je pač izguba državne samostojnosti. Ševčenko je zastopal načelo, da vsak narod sam sebe upravlja in vlada! Kdor druge narode podjarmlja, poseza v božja prava, dela krivico. Kako pristrčno opisuje pesnik kavkaške narode, ki so jih Rusi ukovali v svoj jarem. A vse, kar piše o Kavkazu, velja tudi o Ukrajini.

Za gorami gore, z meglami pokrite,  
posejane z gorjem in s krvjó polite.

Ne umrje duša naša,  
ne umrè svoboda;  
ne izorje nenasitnik  
polja na dnu morja,  
ne ukuje žive duše  
in besede žive,  
ne odnese slave božje  
velikega Boga!

(Kavkaz.)

Videč drugod in sam s svojim narodom trpeč vnebovpijoče krivice, je zavpil pesnik z gromnim glasom:

... razbojniki nesiti,  
oj vi gladni vrani,  
po kateri neki sveti  
nam postavi dani  
z zemljo, nam vsem darovano,  
in z nesrečnim ljudstvom  
trgujete? ...

(Holodnij jar.)

»Tamkaj (na Kavkazu in istotako na Ukrajini)  
smo Mi, Milostivi car«

povsem še golo in negodno  
zajeli ljubljeno svobodo.  
V verige ž njo! ... Ležé kosti  
ljudi, bojevnikov nemalo.  
A solz, krvi! Napójl bi  
vse carje, pa bi še ostalo;  
jih z deco, vnuki potopil  
v solzâh bi vdovskih. A dekliških,  
prelitih skrivši sredi noči  
in maternih solzâ pekočih,  
očetnih, starih in krvavih —  
ne reke, morje se je lilo,  
ognjeno morje! ... Slava, slava  
vsem lovskim psom in zvestim psarjem  
in batjuškam tem našim, carjem!  
Slava!

(Kavkaz.)

Car Peter Veliki, se je zdelo, da hoče docela zatreti žilavi ukrajinski kozaški narod. Na stotisoče so jih carski briči gonili kopat prekope, gradit trdnjave, sušit močvirja, gonili na pohode proti Tatarjem, Turkom, Perzom itd. Novo prestolnico Peterburg so skoraj izključno le Ukrajinci gradili. Zgodovinarji trdé, da je tiste čase po gozdovih, močvirjih, snegovih in vsled velikega pomanjkanja žalostno končalo daleč od doma najmanj 150.000 najkrepkejših mož! Mnogo kozakov je ubežalo pod turško oblast. S Siči, glavnega kozaškega tabora na spodnjih Dnjeprovih otokih, so ti kozaki-ubežniki vzeli s sabo tudi podobo Matere



božje. Hetmanščina, samoupravna Ukrajina, je naglo propadla — nekriva, propadali so njeni sinovi:

Ginili so siromaki,  
plakali in ž njimi  
plakala je Mati Božja  
s solzami svetimi;  
plakala je Milosrčna,  
pač, kot bi za sinom.

In ko so se ubegli kozaki vrnili s turškega ozemlja (Krima), so prinesli tudi podobo Matere božje nazaj,

in prinesli s sabo Svete  
čudno so podobo;  
jo postavili v Iržavcu  
v zidanem so hramu.  
Tamkaj ona za kozaki  
še dandanes plaka. (Iržavec.)

\* \* \*

Ko je prišla pravobrežna Ukrajina (na pravem bregu Dnjepra) pod poljsko oblast l. 1667., je tam le-tá uvedla panščino, t. j. tlačanstvo, in razdala zemljo deloma poljskim panom, šlahtičem, deloma pa ukrajinskim velmožem, ki so zatajili svoj narod ter sprejeli latinski obred. A tudi na levobrežni Ukrajini, ki je pripadala od l. 1667. ruski, moskovski oblasti, je carica Katarina II. l. 1775. zatrla samoupravo, jo spremenila v provincijo ter nastavila uradnike. To je razburilo vso Ukrajino in bati se je bilo carici splošnega oboroženega upora. Carica je pa še začasno zasedela neslogo med narod.<sup>1</sup> Državni urad je brzo pregovoril ukrajinske velmože, pane, bojarje (boljarje = plemiče) in višjo duhovščino, jim razdelil kmetijsko zemljo, zatrl ljudske svoboščine, zlasti sodnije, jim priznal vse pravice ter s tem uvedel panščino. Mnogo takih panov je prišlo tudi iz Moskovščine. Ti ukrajinski pani, ki so prejeli privilegije od moskovskega carja, so sprejeli tudi moskovski, ruski jezik in so si šteli v veliko čast, da so bili sami ali njihovi sinovi sprejeti v carsko službo, da bi po novem ustroju upravljali staro hetmanščino kot rusko provincijo.

(Dalje.)

### Moderna duša in moderna umetnost.

V mrzlični naglici modernih vtisov, ob zmedenosti kulturnih vrednot izgubi človek jasen vpogled v življenje in z njim tudi pravo umevanje moderne umetnosti. Struje se menjavajo dan za dnem, z njimi imena in dela in naše mnenje. J. Kreitmaier S. J. je napisal zelo zanimivo psihološko analizo: »Moderne Seele und moderne Kunst«,<sup>2</sup> iz katere povzemam naslednje glavne misli.

Človek je otrok časa in nosi pestri kolorit svojih desetletij. Danes, ko se skoraj celokupno duševno življenje gnete v velikih mestih, moramo razločevati dvoje: Medtem ko je kmetiško ljudstvo od modernega življenja takorekoč še nedotaknjeno in se še oklepa starih načel, grabijo in nosijo velikomestnega človeka vsak hip novi valovi. »Veliko mesto,« pravi H. Platz v eseju »Za dušo velikomestnega človeka« (Hochland,

Juli 1912, str. 387), »sega globoko v one duše, ki jim obrazuje usodo; preustvarja jih, vzbuja nova čustva in občutja.« Ponosna postava, vabeč sirenski obraz in zlato sipajoče roke moderne kulture so pritegnile vedno več velikomestnih ljudi v krog zemeljskih interesov, odtujile so jih ubožnemu krščanstvu, ki obeta svoja najplemenitejša bogastva šele na onem svetu. V velikem mestu najdemo tedaj tip »moderne duše« v najostrejši obliki.

Kakor odseva celokupna kultura sliko te moderne duše, tako je tudi umetnost naših dni zvest odsev moderne psihe.

Moderna umetnost ne pozna teorij, kakor otroci ali nekultivirani narodi; oprostila se je vseh predsodkov, vseh nauk. Ne pozna več zunanje imperativa, ampak le klic iz notranjosti duše; gospodujoča beseda njegova prešinja njene čopiče, dleta in naglo drseča peresa.

Umetnost je postala skrajno konfesionalna in razkriva najintimnejše tajnosti umetniškega srca. Priučila se je sicer manire in oblik vljudnosti, zato maskira gonilne moči duše: žarko oko nas vara, smehljajoča ustna skrivajo mogoče peneče valove notranjosti, vljudne besede zakrivajo dušo, nezaupanja in sovraštva polno, podložena obleka neravne, neharmonične oblike telesa.

Vzbudila se je radovednost po psihičnem, ki je ravnotako močna v moderni znanosti, kakor v moderni umetnosti. Kako neumorno raziskuje psihologija človeško dušo! Ne zadošča nam več spoznanje zunanjih dogodkov, najskrivnejše psihične motive zasledujemo.

A umetnost gre še dalje: do lastne osebe umetnikov. Umetnik se ne boji več razgaliti lastno dušo z vsemi slabostmi, dà, nesramnostmi pred široko javnostjo v večkrat ciničnih, večkrat pretresujočih samoispovedih:

»Und ich sah eine große Traurigkeit über die Menschen kommen.

Die Besten wurden ihrer Werke müde.

Eine Lehre ging, ein Glaube lief neben ihr: alles ist leer, alles gleich, alles war!

Und von allen Hügeln klang es wider: Alles ist leer, alles ist gleich, alles war!

Tako je rekel Nietzsche, ko je Boga izgubil in ga hotel z groznim pohlepom iztrgati tudi iz src drugih. »Und es starben mir alle Gesichte und alle Tröstungen meiner Jugend.« Življenjski princip je bil umorjen, sveže atmosfere, ki polje v naših prsih, ni bilo več. Težak je bil dih in uklonil je duha na »otok mrtvih, na molčeči«. Kaj mu je tu pomagala volja, »das Unverwundbare, Unbegrabbare, Felsensprengende«, oni »Gräberzertrümmerer«? Kakor satanski posmeh zveni iz takih ust poziv: »So lernt doch über euch hinweglachen!«

Erhebt eure Herzen, ihr guten Tänzer, hoch, höher!

Und vergeßt mir auch das gute Lachen nicht.

Diese Krone des Lachenden, diese Rosenkranzkrone:

euch, meinen Brüdern, werfe ich diese Krone zu!

Das Lachen sprach ich heilig; ihr höheren Menschen, lernt mir — lachen!

Z močno pestjo je vrgel Nietzsche te grozne misli v moderno življenje, ki je odgovorilo v vseh mogočih barvnih tonih: Alles ist leer, alles ist gleich, alles war!

<sup>1</sup> Koledar društva »Prosvita« l. 1914, Denis Lukijanovič str. 64.

<sup>2</sup> V »Stimmen aus Maria-Laach«, april 1914, str. 60 nasl.



Brezdanji pesimizem in prisiljen smeh sta glavna motiva modernega duševnega življenja. Naravnega, pristrčnega veselja moderna umetnost ne pozna več; če zdajpazdaj zadoni smeh, je večkrat le izbruh živalske, bakhantske slasti, ki v hipu najvišje razdraženosti izpremeni mamljivi obraz v režečo mrtvaško lobanjo preteklosti. »Also sprach Zarathustra: Weh spricht: Vergeh! Doch alle Lust will Ewigkeit — tiefe, tiefe Ewigkeit!« A kdo jim daruje večno radost?

Moderna poezija je kakor gaj črnih cipres in strmeh skal, kakor brezupen, od tesnobnega molka omračen otok mrtvih:

»... Eingezwängt in zehn 'du sollst', in zehn, in hundert  
in tausend 'du sollst'...

Traurig bin ich, traurig, traurig...« (Joh. Schlaf.)

Pretresujoče zvone tožbe onih, ki čutijo na koncu svoje poti, da jih je življenje varalo:

»... Ich bracht' als Kapital  
Kraft, Mut und Glauben in den Lebenshandel.  
Was löst' ich damit? Ungemess'ne Qual!  
Es kam ein Schmerz, dann heiße Sehnsuchtsnot.  
Dann rohe Sünde und durchschwelgte Nächte,  
Von denen jede Gift im Becher bot...«

(Busse-Palma.)

Prav pravi Lienhard, da prihaja moderna velikomestna poezija iz bednega sveta, da poganja korenine iz nizkih občutij, najsi je socialna ali patološka, naturalistična ali simbolistična.

Isto je z moderno muziko. Strauß podaja Nietzschejeve ideje v blesteči muzikalni interpretaciji, polni bolnih akordov in disharmonije (»Tod und Verklärung«), ulil je perversno Wildejevo dramo »Salome« v omamljivo formo opere, ki ne more skriti notranje bolesi. Tudi absolutno muziko prevevajo pesimistična občutja, bol in otožnost, divji krik, pretresujoči smeh in temna onemoglost.

Kako malo veselih vrednot nudi današnja upodablajoča umetnost! Medtem, ko se je gotika iztrgala zakonom težnosti in se dvignila v nadzemnost, transcendentalnost, postavlja moderna arhitektura silne, težke mase, ki tlačijo človeka in vzbujajo v njem čut nemoči in majhnosti. Plastika je polna ponavljajočih se motivov žalujočih genijev, od bolesi upognjenih postav v nagrobnih spomenikih. Bartholoméjev nagrobni spomenik v pariškem Père Lachaise združuje v sebi ves brezup modernega človeštva ob smrti. Kiparstvo ustvarja dela trdega življenja (Meunier), ali otožnih občutij (Klinger), ali nerešene življenjske uganke (Rodin); zdi se, kakor da bi kipi zadnjega, v hipu porojenja iz prasnovi, odpirali ustnice k vprašanju: »Kaj sedaj?«

Da tudi moderno slikarstvo odseva zdaj realni, zdaj mistični pesimizem, priča nekaj samovoljno izbranih imen iz novejši zgodovine slikarstva: Rossetti, Burne-Jones, Laermans, Böcklin, v. Hoffmann, Hodler, van Gogh, Khnopff, Torop, Klimt, Stuck, Picasso, Schöffner (od slovenskih Tratnik). Habermannovi modeli izsesanih vlačug oznanjajo obupni bankrot življenja.

Jasno je, da je pesimizem edino konsekventno razmerje tostranskega človeka do življenja. Kajti kjer se vse oklepa dobrot tega življenja, ne more razočar-

ranje izostati. Kultura, ki se je ločila od krščanstva in njegovih posmrtnih upov, mora priti nujno do popolnega egoizma. In dejstvo je, da je moderna kultura izrazito egocentrična, naj se to skriva pod še tako lepe naslove psihologizma, subjektivizma, individualizma itd.

S kulturo je umetnost postala umetnost jaza in stopila v direktno nasprotje narodni umetnosti kot izrazu psihe mas: »Odi profanum vulgus et arceo«. Neenotnost stila, pojmovanja, tehnike, hlastanje po efektu in originalnosti so njena glavna poteza.

Posebno egoistični so v moderni umetnosti erotični motivi, ki se javljajo v grozni svobodi. Mogoče niso nikjer kot tu prekoračili meje »jenseits von Gut und Böse«. Umetniške razstave so napolnjene s človeškim mesom. Največji del »lepega slovstva« živi od zakonske nezvestobe in perversnosti.

Moderni človek je skrajni egoist. Avtonomen je, njegovo življenje se razvija brezobzirno do drugih. Bližnji obstoja le v toliko zanj, v kolikor ga lahko v lastne namene izrablja. Potrpežljivosti ne pozna več, ne pregleda čez preteklost, ne pogleda v bodočnost. Zvestobo in hvaležnost je zamenjal z vljudno frazo in poklonom. Kesa ni, ne sklepa: izživeti se, je najvišji življenjski princip. Pri tem izkoreninjenju sklepov in dejanj noče moderni pesnikujoči filozof več objektivne resnice, ne logičnega, diskurzivnega mišljenja, ampak izraža momentano vsebino svoje zavesti. Nobeno vprašanje ga bolj ne vznemirja, kakor ono, ki je vsaki filozofiji alfa in omega, vprašanje po »zakaj«. »Ti vprašaj zakaj,« pravi zopet Nietzsche, »jaz ne spadam med one, ki jih smeš vprašati po njihovem zakaj. Ali je moje doživljanje od včeraj? Dolgo je od tega, ko sem vzroke svojega mnenja doživel.« Zato noče več tak filozof prepričati, ampak pregovoriti; njegova vez je retorika, ne logika. Čar njegovega umetniškega jezika mora čitatelja pridobiti, ne pa jasnost in nepobitnost načel. Pot gre skozi čustvo, ne skozi razum. Sanjarjenje v pojmi je.

Vse to je v ozki zvezi z moderno umetnostjo. Ni več one premišljene, klasične mirnosti, kakor leži v umetninah prejšnjih dni. Hip, moment je, ki vabi umetnika. Za izpeljavo, popravo manjka potrpežljivosti. Zato je skica tako priljubljena, ker podaja dožitek v vsej neposrednosti; zato so opustili historijsko slikarstvo, ker podaja le hladne refleksije. Verski motiv zanima le še oblikovno, vsebina je brezpomembna. Še celo moderna drama je postala čutna umetnost in podaja le konture, občutja, psihološko razmotrivanje namesto dejanja. Lirika se je oprostila trdnih vezi in se razlila v prost ritem in zvoneče rime. Proza ne pozna več umetno zidanih, logično nadaljujočih se perijod, ampak kratke, večkrat odtrgane stavke in vzklike misli in čustev. Za pisanje ali čitanje dolgih romanov ni več časa, zato prevladuje črtica, novela, skica.

Tako je beganje, nemirnost, razdraženost, žgoč pohlep po vedno novih vtisih in občutkih glavni znak modernega duševnega življenja. Zato toliko zablod, anormalnosti in bolešno razdraženih živcev. Zato popolna »Umwertung aller Werte«: disonanca je moderna harmonija, vznemirjenje moderni mir, grdost moderna lepota, greh moderna svetost, vljudnost moderna dobrotljivost, brezobzirnost moderna ljubezen do bližnjega, samoslužje moderno bogoslužje.



Torej je vsa moderna kultura gnila? Nikakor ne. Le razločevati moramo. Pozitivna znanost in tehnika sta silno napredovali in pri tem silnem napredku so se razvile prej nepoznane umetniške in znanstvene vrednote, lepote in razumu so se odkrili novi svetovi. A žrtev tega silnega napredka je človek sam. Usušnil se je materiji, brezmejen ponos ga je vrgel ob tla, da se plazi. Zatrl je v sebi vsako misel, vsako čuvstvo na religijo in posledice so usodepolne.

Kljub temu se v zadnjem času opaža nekaj veselih znamenj: moderno človeštvo je trdno materializma, metafizika je v filozofiji zopet na častnem mestu in z njo podlaža za pravo spoznanje Boga. Tudi preveva

moderna srca neko religiozno hrepenenje, čeravno nejasno, prečuvstveno morda, a vendar značilno.

Moderna duša in moderna umetnost — obedve rabita vodnika. Tu se začena naša dolžnost in naše delo. —

Tudi k nam je pljusnil val moderne kulture in njenih zablod. Vsi smo ga občutili in se zbali za one, ki so stali na vrhu. Nekaj jih je pokopal, nekaterim je izpral iz duše »veliki tekst« ...

Naše delo velja sedaj najmlajšim. Kulturnih pesimistov in ozkosrčnežev nočemo v svojih vrstah, le veseli optimizem vodi do cilja, optimizem z vročo željo v srcu: »Ostani z nami, ker se mrači.« *Alozij Res.*

## DROBIŽ.

**Slovenščina prihodnosti.** Nastavni Vjesnik (št. 9) je objavil naslednjo notico: »Prijetelju Westru o ,bralcu'. Pohvalil sem Te pred kratkim, ko sem čital Tvoje izvestje o ,Literarni Pratici' v ,Ljubljanskem Zvonu'; le to mi ni bilo prav pogodu, zakaj še vedno ogovarjaš svoje ,bralce' in ,bereš'; jaz namreč ,čitam' in sem ,čitatelj'. Dandanes je med nami nekaj dualizem v izražanju tega pojma; eni ,berejo', drugi ,štejejo' (dial.) ali ,čitajo'. V srednjih šolah imamo le ,čitanke', v ljudskih pa poleg ,čitank' tudi ,berila'. Onim, kateri čitajo, se pridružujejo vsi Srbohrvati. Prijatelj, ko Te tako vabim, da bi z menoj vred vstopil v naše jugoslovanske vrste, ki ,čitajo', Te opozarjam na Bernekerjev ,Slavisches etym. Wörterbuch', ki pravi: ,slov. bérem, brati = sammeln, lesen (auch ein Buch lesen nach dem Deutschen).' Priznavam sicer, da to samo na sebi še ne odločuje. Ščasoma se bo ,bralcu' tako godilo, kakor se je zgodilo ,bukvam'. Starinske, po nemškem narejene kranjske ,bukve' so izginile in dale prostor slovenski ,knjigi'. Poznam Tvojo kulturno zavzetost; zato vem, da ne boš branil solnčnega ,zahoda', ampak boš z menoj vred in z vsemi Srbohrvati zrl solnčni ,zapad'. Vidiš, tako se obrača in se obračaj naš jezik v jugoslovansko smer: ,Bralec — čitatelj' je pri tem le kašipot. Dr. Fr. Ilešič.« — Kaj bo neki zdaj storil zavzeti Wester? »Štejem« najbrže ne bo pisal, toda »čitam«? Njegova poštena slovenska roka se mu bo uprla, kadar bo hotel zapisati ta strašni glagol, o katerem pravi p. Škrabec, da se slovensko niti prav naglasiti ne dá — če pa zopet pomisli, da ga Ilešič prihodnjič morda ne bo več pohvalil, ako se bo trdovratno držal bralca, da bo morda ta sedaj še tiha graja prihodnjič odločnejša, da se mu bodo, če bo čital, pridružili vsi Srbohrvati (ne on njim, temuč oni njemu!) in da bo slednjič smel za plačilo zavzet zreti z Ilešičem solnčni zapad — kaj bo storil ubogi Wester? Težak boj bo moral izbojevati s seboj, kako se bo končal? Westrove ocene niso vselej odkritosrčne, toda odslej jih bom pazljivo bral.

**Slovenščina sedanjosti.** Prijatelj Dom in Sveta ter snažnega jezika je tekom dobrega tedna prepisal iz Slov. Naroda in Dneva téle stavke:

Spravil si lepe in dragocene meblje.

Shod je šel zelo na živce.

Slovenski dramski ansambl. — Gostovanje ensembela.

Vsi so se priučili oba deželna jezika.

Klavci zlatih telet.

Zagovarja se konformno kakor...

Govor je bil taktičen (taktvoll).

Ogerski narodi se morajo osvoboditi germanizma.

Ostal je neverjetni Tomaž.

To vse nas ne sme delati majhne in nezaupljive.

Albanskim orožnikom so Epirci odrezali povratek.

Če ne bi v tvornici pogrešili ta veliki kos.

Obtožuje se Praznika.

Da je treba Rusijo z našo armado privedi k razumu.

Molči o vsemu temu.

Slavilo se je balkanske zmage.

Vojaki so stali v pripravljenosti (Bereitschaft).

Ne vidim Vas rad kompromitirati.

Vlak pridrdra skozi 2 $\frac{1}{3}$  km dolgega gorjanskega predora.

Stari klativitez se je umil s svojo vodo.

Francozi bi radi, da bi k zvezi prišlo.

Dva individija sta se navalila na brata.

Cesar je pri dobri volji.

Ali bi ne bilo dobro, da bi se angaževalo igralce in igralke.

Rešeni so strašno izčrpani vsled prestanih naporov.

Dolžili so ga tatvine, ki jo je izmaknil urarju Spitzu.

Eden najznamenitejših drožistov.

Soproj jo pusti ves večer sam.

Umrli je naknadne smrti.

Salon se je podvrgel temeljiti preobratu.

S tem, da citiramo ravno Slov. Narod in Dan, ne mislimo reči, da pišejo ostali časniki bolje. Prihodnjič si bo treba ogledati še druge.

**Nepotreben nasvèt.** Slovstveni poročevalec Časa, P. Perko, vé, kákšna naj bo umetnina, in hoče poučiti umetnike, o katerih méni, da ne vedo. »Umetnik zavij jedro (misel) v lupino forme, toda ta lupina naj ne bo pretrda, da bi je z navadnim človeškim orodjem ne bilo mogoče razbiti. Umotvor je nekaj mehkega, kar naj hladi po trudu vsakdanjega življenja; zato pa naj



bo zemljanu, kadar posega po tem hladilu, prizaneseno še z novim trdom.« — Umetniki, katerim naj ta nauk velja, si ga ne bodo zapomnili; stil jih bo zmotil in nepedagoška obilica podob, zlasti pa si ne bodo mogli predstavljati, kakšna bodi pravzaprav pristna umetnina, o kateri zvedo samo, da naj bo nekaj mehkega in naj hladi trudnega zemljana. Ali jim bo s tem pomagano? Če bi hotel, navadni zemljan, dajati take slikovite svete zdravnikom ali kmetom ali politikom ali čevljarjem, bi me upravičeno imeli za nadležnega človeka in bi sicer pri njih nič več in nič manj ne opravil, nego bom, navadni zemljan, opravil kot kritik pri umetnikih, toda s to razliko, da bodo ljudje kljub mojim svetom glede zdravstva in čevljev ostali svojih misli, medtem ko jim s slikovito oceno podtaknem lahko napačne sodbe o slovstvu. Kar se pa tiče Perkove sodbe same, je čudno, da je Ivan Cankar, ki se na te reči toliko bolj razume, kolikor se na druge premalo, označil tisto mehko in hladilno slovstvo, za katero se menda poteguje Perko, za »začetek šunda«, medtem ko o umetnosti sodi drugače: »Če hočem biti z umetnostjo sam, moram zbrati vse svoje sile do kraja, zato da sem umetniku brat.« In tudi to pravi, »da je umetnost najpredrzejši razmah človeškega duha, da je umetnost tisti jezik, v katerem se človek

pogovarja z Bogom samim.« (Dom in Svet, str. 184.) Zato naj se Perko ne pritožuje: »Vsako (pesem) sem moral brati dvakrat, da sem izluščil misel iz nje.« Bolje je vendar, da je misel prvič zaslutil in drugič našel, kot da je takoj prvič spoznal, da je ni.

„Slovenska satira“ je ocenjena v Času na način, ki se temu listu ne poda. „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“ je delo nezrele, blodne glave, toda kljub temu je dolžnost ocenjevalca, da razume, kar razumejo drugi, ki ne pišejo razprav o slov. satiri, in da ne zavija citatov. »O domovina, ti si kakor vlačuga, kdor te ljubi, ga zasmehuješ,« pravi Cankar; kritik odgovarja: »Torej slovenska domovina je vlačuga! Samo žal, da ga (pisatelja) ni nihče vprašal, zakaj se prostituira z vlačugo.« Tako se ne polemizira, kakor je nedostojno, če pravi: »Najbrže se je spomnil tedaj, da je ta golazen kupila že nad deset knjig Cankarjevih, od katerih je potem živel deset let!« Ko človek prebere razpravo, začne dvomiti, ali so avtorjeve besede »Drugih simbolov v igri ne razumem, ker so silno zagonetni, in ugank reševati ne maram, ker Cankar ni razpisal nobene nagrade za pravilno rešitev,« samo ponesrečen dovtip, kot več drugih, ali morda resnoba, ki jo sicer pogrešamo.

### Sanje gospoda Povprečnika



o Deveti deželi



o Trinajsti deželi





P. Cézanne : Pokrajina.







# Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Društveno lastno premoženje znaša čez 600.000 K. Deležnikov je bilo koncem leta 1912. 2906 z 18.167 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 7.085.130 K.

registrovana zadruga z omejenim jamstvom

**5%**

sprejema in obrestuje hranilne vloge po

**5%**

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanjim vlagateljem so za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7½ leta (90 mesecih) v tedenskih oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Načelstvo: Predsednik: Andrej Kalan, prelat in stolni kanonik v Ljubljani.

I. podpredsednik: Ivan Sušnik, stolni kanonik v Ljubljani.

Ustanovljena leta 1893.

II. podpredsednik: Karol Pollak ml., tovarnar v Ljubljani.

Ustanovljena leta 1893.

## Leposlovna knjižnica

prinaša prevode prvovrstnih leposlovnih del svetovnega slovstva kakor tudi najlepša originalna slovenska leposlovna dela. Ta zbirka je namenjena predvsem slovenskemu izobraženstvu. — Doslej so izšli naslednji zvezki:

- I. zvezek: Bourget, **Razporoka**. Roman. K 2.—, vez. K 3.—.
- II. zvezek: Turgenjev, **Stepni kralj Lear**. Povest. — Stepnjak, **Hiša ob Volgi**. K 1'20, vez. 2'20.
- III. zvezek: Prus (Aleks. Glowacki), **Straža**. Povest. K 2'40, vez. K 3'40.
- IV. zvezek: Dostojevskij, **Ponižani in razžaljeni**. Roman. K 3.—, vez. K 4'20.
- V. zvezek: Sevčenko, **Kobzar**. K 2'40, vez. K 3'60.
- VI. zvezek: Champol, **Mož Simone**. Roman. K 1'90, vez. K 3.—.
- VII. zvezek: Sevčenko, **Hajdamaki** (Kobzar II. del). K 1'50. (VI. in VII. zvezek skupno K 3'40, vez. K 4'50.)
- VIII. zvezek: Sheehan, **Dolina krvi**. Povest iz irskega življenja. K 4'20, vez. 5'80.
- IX. zvezek: Charles Dickens, **Povest o dveh mestih**. K 5'50, vez. K 6'50.
- X. zvezek: Finžgar Fr., **Pod svobodnim solncem**. I. knjiga K 3.—, vez. K 4.—.
- XI. zvezek: Finžgar Fr., **Pod svobodnim solncem**. II. knjiga K 3'80, vez. K 4'80.

Poleg te izhaja v zalogi „Katol. Bukvarne“

**Zbirka slovenskih povesti** ki prinaša najlepše pripovedne spise izključno samo naših slovenskih pripovednikov. Posamezni zvezek te zbirke, ki jo urejuje profesor Ivan Grafenauer, stane K —'60. — Dosedaj sta izšla dva zvezka.

- I. Ogrinec, **Vojnimir ali poganstvo in krst**. K —'60.
- II. Erjavec, **Hudo brezdnno ali gozdarjev rejenec**. — **Ni vse zlato, kar se sveti**. — **Izgubljen mož itd.** K —'60.

V tisku: III. Vesele povesti: Fr. Jaklič, **Za možem**. — **V pustiv je šla**. — Jos. Jurčič, **Pravda med bratoma**.

Ta zbirka bo kakor nobena druga budila in gojila v našem ljudstvu veselje do dobrega berila.

**Katoliška Bukvarna v Ljubljani.**



## TEODOR KORN

pokrivalec streh in klepar ter vpeljavec

Ljubljana      vodovodov

Poljanska cesta št. 8, v lastni hiši

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih kleparskih del ter pokrivanje streh z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem ETERNIT, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenco. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. - Poprave točno in ceno. - Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Stavbno in pohištveno mizarstvo

## Alozij Trink

Ljubljana, Linhartova ulica št. 8

se priporoča cenj. občinstvu v Ljubljani in na deželi za izvršitev vsakovrstnih v njegovo stroko spadajočih del po primerno zmernih cenah in v solidni izvršitvi.

# Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

## največja slovenska hranilnica!

|                                                |                 |
|------------------------------------------------|-----------------|
| Denarnega prometa do konca leta 1913 . . . . . | K 700,000.000.— |
| Obstojećih vlog . . . . .                      | „ 43,500.000.—  |
| Rezervnega zaklada . . . . .                   | „ 1,330.000.—   |

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

**4 1/2 %**

brez odbitka. Hranilnica stoji pod kontrolo

**c. kr. deželne vlade,**

ki nadzoruje po svojem komisarju dovoljevanje posojil in vrši večkrat na leto nepričakovano revizije vsega poslovanja, zlasti blagajne in vrednostnih papirjev. Vsled te izredne varnosti vlagajo v to hranilnico sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev in župnišča cerkven denar.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike.

## Prodajalna Katol. tiskovnega društva v Ljubljani

— prej H. Ničman —

priporoča poleg raznih devocijonalij, šolskih in pisarniških potrebščin različne molitvenike, kakor: Dušni vodnik, Razlaga sv. maše, Jezus do bri pastir, Večna molitev, Getzemani in Gol gata, Pot v nebesa, Molite bratje, Šolski molitvenik, Večno življenje, Lepo življenje in srečna smrt, Marija Kraljica src, Sv. Anton, Tolažba dušam v vicah, Družbenik Marijin, Vodilo Ma rijine družbe, razne brošurice in podobice.

## Papirna trgovina Ivan Gajšek

Jerneja Bahovec naslednik

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (palača Assicur. Generali)

priporoča svojo veliko zalogo vseh pisarniških in šolskih potrebščin. — Najboljši pomnoževalni aparat ŠAPIROGRAF vedno v zalogi. — Vsi predmeti za veselice, kakor: zavitki z vlogami za srečolov, razglednice za šaljivo pošto, različni balončki, papirni servieti itd. v veliki izbiri. — Umetniške in druge razglednice.

**Tovarniška zaloga papirja in šolskih zvezkov.**

Solidna postrežba in zmerne cene. — Trgovci popust!